

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Programı

ÖDÜLLÜ ÇOCUK ROMANLARINDA RİCA (İSTEK) SÖZEYLEMİ

Ömer Rafi ÇİÇEK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyiyeye ...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Programı

ÖDÜLLÜ ÇOCUK ROMANLARINDA RİCA (İSTEK) SÖZEYLEMİ

EXAMPLES of SPEECH ACTS of REQUESTING in AWARD-WINNING
CHILDREN'S BOOKS

Ömer Rafi ÇİÇEK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,
Ömer Rafi IEK'in hazırladığı "d¼ll¼ ocuk Romanlarında Rica (İstek) Söz Eylemi" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **T¼rke ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, T¼rke Eğitimi Bilim Dalında Y¼ksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri Başkanı	Doç. Dr. Filiz METE	İmza
J¼ri Üyesi (Danışman)	Prof. Dr. Nermin YAZICI	İmza
J¼ri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Hatice iğdem YILDIRIM	İmza

Enstit¼ Yönetim Kurulunun
.../.../.... Tarihli ve
sayılı kararı.

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisans¼st¼ Eğitim, ğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından / / tarihinde uygun gr¼lm¼ř ve Enstit¼ Yönetim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selahattin GELBAL
Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼ M¼d¼r¼

Öz

Bu çalışmanın amacı, çocuk romanlarında yer alan rica (istek) sözeylemi görünümelerini ve dağılımlarını tespit etmeye çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda dilin edimsel yönünü en fazla temsil eden estetik metin türü olarak çocuk romanlarından yararlanılmıştır. Tudem Yayıncılık ve Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Vakfı'nın (GDÇGV) düzenlemiş olduğu yarışmalarda birincilik ödülü kazanan 11 çocuk romanı incelenmiştir. Romanlar, rica (istek) sözeyleminin üç ana strateji ve bu stratejilerin altında yer alan dokuz alt strateji ulamı altında ele alan Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) Cross-Cultural Speech Act Realization Project (CCSARP) çalışmasına göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda 11 ödüllü çocuk romanından 700 rica (istek) sözeylemi tespit edilmiştir. Rica (istek) sözeylemi doğrudan kullanım (direct level) 416 kullanım ile %59,43'lük, alışlagelmiş dolaylı kullanım (conventionally indirect level) 266 kullanım ile %38'lik, alışlagelmemiş dolaylı kullanım (nonconventional indirect level) 18 kullanım ile %2,57'lik orana sahip olduğu tespit edilmiştir. Blum-Kulka ve Olshtein'e (1984) göre, ulamlanan rica (istek) sözeylemleri, konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyetine göre tekrar ulamlanmış ve örneklerle betimlenmeye çalışılmıştır. Bu ulamlar üzerinden rica (istek) sözeylemine dair romanlarda rica (istek) sözeylemlerinin görünüm çeşitliliği ve temsiliyet niteliği yorumlanmış ve tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: sözeylem, rica, istek, ödüllü çocuk romanları

Abstract

This study aims to try to determine the appearances and distributions of the solicitation act in award-winning children's novels. For this purpose, 11 children's novels that won the first prize in the competitions organized by Tudem Publishing and Gülten Dayıoğlu Children and Youth Foundation (GDÇGV) were examined. The findings are that Blum-Kulka and Olshtein (1984) divide the solicitation statement into three main strategy categories and nine sub-strategy categories in the Cross-Cultural Speech Act Realization Project (CCSARP), which has been used by many researchers. It was evaluated according to the study. As a result of this evaluation, 700 requests from 11 award-winning children's novels were identified. Direct level, 59.43% with 416 usage; conventionally indirect level, with 266 uses, 38.00%; it has been determined that nonconventional indirect level has a ratio of 2.57% with 18 uses. According to Blum-Kulka and Olshtein (1984), the pleading verdicts were re-contextualized according to the age group of the speaker and the listener, their social status and the gender of the speaker, and tried to be described with examples. The data regarding the plea act through these categories were interpreted and discussed.

Keywords: awar-winning children's book, request, speech act.

Teşekkür

Tez çalışmamda, derin alan bilgisini, mesleki tecrübesini, yürekten samimiyetini her zaman benimle paylaşan; yaptığım hatalara karşı sabır gösterip beni doğruya yönlendiren ve bu zorlu süreçten keyif almamı sağlayan ve öğrencisi olmaktan her zaman onur duyacağım tez danışmanım Prof. Dr. Nermin YAZICI'ya emeği ve desteği için sonsuz teşekkür ederim.

Tez çalışmamda, jüri üyesi olarak bulunan ve engin bilgileriyle değerli katkılar sunan Doç. Dr. Filiz METE'ye ve Dr. Öğr. Üyesi Hatice Çiğdem YILDIRIM'a çok teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca her daim desteklerini hissettiğim annem Sahibe ÇİÇEK'E ve babam Tunçer ÇİÇEK'e; tez yazma sürecim boyunca teknik destek sağlayan ağabeyim M. Mucahid ÇİÇEK'e ve tez çalışmamla ilgili kaynakları temin eden kardeşim Ü. Gülsüm ÇİÇEK'e; bu süreçte yüzümü güldüren yeğenlerim Yusuf Miraç ÇİÇEK'e ve Ahmet Asaf ÇİÇEK'e sonsuz teşekkür ederim.

Anadilim Türkçe dışında, farklı bir dilin sınırları içerisinde bana anlamayı ve anlatmayı öğreten çok değerli Öğr. Gör. Oya Aslı DENISON'a, Öğr. Gör. Çağdaş KALAFAT'a, Öğr. Gör. Çiğdem DALAY'a, Sevan DEMİRCİYAN'a ve manevi desteklerini hissettiğim Boğaziçi Üniversitesi'nden Program 2 Section 6 sınıf arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Ankara'da ders dönemim boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli Arş. Gör. Oğuzhan GÜZEL'e ve manevi desteğini her daim hissettiğim dostlarım Uzm. Emel BAĞDATOĞLU YILMAZ'a, Uzm. Şenay ÇELİKKANAT NAS'a ve Öğr. Gör. Goncağül GÜNSEL'e çok teşekkür ederim.

Son olarak tezin yazım süresi boyunca 2210-A bursuyla beni destekleyen ve tezin tamamlanmasına maddi olarak katkıda bulunan TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığına (BİDEB) teşekkür ederim.

İçindekiler

Öz.....	ii
Abstract.....	iii
Teşekkür.....	iv
Tablolar Dizini.....	vii
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	viii
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	4
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	5
Araştırma Problemi.....	6
Sayıtlılar.....	7
Sınırlılıklar.....	8
Tanımlar.....	8
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	10
Araştırmanın Kuramsal Temeli.....	10
A. Dil Felsefesi ve “Edimbilim”den “Sözeylem Kuramı”na.....	10
L. Wittgenstein’in Dil Oyunu.....	11
J. L. Austin’la Sözeylemin Temelleri.....	13
J. R. Searl’ün Sözeylemleri Sınıflandırması.....	15
P. Grice’in Konuşma Sezdirimi.....	17
E. Goffman’ın “Yüz”ü ve Yüz Çalışması.....	18
P. Brown ve S. Levinson’ın İncelik Kuramı.....	19
Rica Sözeylemi ve Rica Stratejileri.....	21
Blum-Kulka ve Olshtein’in Rica Çalışması.....	22
B. Çocuk Yazınından Çocuk Romanına ve Dil Sosyalleşmesi Üzerine.....	28
Edimbilim ve Toplumdilbilim İlişkisi.....	33
Rica Sözeylemi İle İlgili Araştırmalar.....	35

Bölüm 3 Yöntem.....	38
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	38
Veri Toplama Süreci.....	39
Veri Toplama Araçları	39
Verilerin Analizi	46
Bölüm 4 Bulgular ve Yorumlar.....	48
Ödüllü Çocuk Romanlarındaki Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Görünümleri	48
Ödüllü Çocuk Romanlarındaki Rica Sözeylemi Alışılacelmiş Dolaylı Kullanım Görünümleri	85
Ödüllü Çocuk Romanlarındaki Rica Sözeylemi Alışılacelmemiş Dolaylı Kullanım Görünümleri	99
Bölüm 5 Sonuç.....	109
Kaynaklar	112
EK-A: Etik Komisyonu Onay Bildirimi	122
EK-B: Etik Beyanı.....	123
EK-C: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu	124
EK-Ç: Thesis/Dissertation Originality Report.....	125
EK-D: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı.....	126

Tablolar Dizini

Tablo 1 <i>Rica (İstek) Stratejileri</i>	23
Tablo 2 <i>Veri Toplama Araçları – Ödüllü Çocuk Romanları</i>	40
Tablo 3 <i>Veri Toplama Araçları – Rica Stratejileri</i>	46
Tablo 4 <i>Emir İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	49
Tablo 5 <i>Emir İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	52
Tablo 6 <i>Emir İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti</i>	55
Tablo 7 <i>Açık Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	58
Tablo 8 <i>Açık Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	60
Tablo 9 <i>Açık Edimseller Konuşucunun Cinsiyeti</i>	63
Tablo 10 <i>Sınırlı Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	66
Tablo 11 <i>Sınırlı Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	68
Tablo 12 <i>Sınırlı Edimseller Konuşucunun Cinsiyeti</i>	69
Tablo 13 <i>Zorunluluk İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	70
Tablo 14 <i>Zorunluluk İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	72
Tablo 15 <i>Zorunluluk İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti</i>	75
Tablo 16 <i>İstek İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	78
Tablo 17 <i>İstek İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	80
Tablo 18 <i>İstek İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti</i>	83
Tablo 19 <i>Öneri İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	86
Tablo 20 <i>Öneri İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	88
Tablo 21 <i>Öneri İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti</i>	91
Tablo 22 <i>Hazırlayıcı Koşullara Gönderme Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	94
Tablo 23 <i>Hazırlayıcı Koşullara Gönderme Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	96
Tablo 24 <i>Hazırlayıcı Koşullara Gönderme Konuşucunun Cinsiyeti</i>	98
Tablo 25 <i>Güçlü İpucu Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	100
Tablo 26 <i>Güçlü İpucu Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	102
Tablo 27 <i>Güçlü İpucu Konuşucunun Cinsiyeti</i>	103
Tablo 28 <i>Zayıf İpucu Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu</i>	105
Tablo 29 <i>Zayıf İpucu Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu</i>	106
Tablo 30 <i>Zayıf İpucu Konuşucunun Cinsiyeti</i>	107
Tablo 31 <i>Ödüllü Çocuk Romanları Sözyolem Görünümleri Genel Dağılımı</i>	108

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

CCSARP: Cross-Cultural Speech Act Realization Project

GDÇGEV: Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı

K: Kitap

KTT: Konuşma Tamamlama Testi

Ö: Örnek

TÖMER: Türkçe Öğretim Merkezi

Bölüm 1

Giriş

Viyana Çevresi'nde gelişen ve geçen yüzyıla egemen olan Mantıkçı Pozitivizm Felsefe Akımı'na göre dil, soyut ve bağımsız yani bağlamı göz ardı eden bir biçimde analiz edilebilecek bir sistem olarak değerlendirilmiş ve birçok araştırmacı tarafından bu bakış açısına göre çalışmalar yürütülmüştür (Holtgraves, 2001; Wittgenstein, 1921). Bu felsefi akımın öncülerinden sayılan Wittgenstein'a göre *Tractatus Logico*'da dil, mantıksal bir olgu ve dünyanın betimlenmesinde bir araç olarak tanımlanmaktadır (İnan, 2012). Genel olarak dilbilimcilerin dile yaklaşımı da Wittgenstein'ın yaklaşımından farksızdır. "Anlam nedir?", "Sözcükler nasıl anlam kazanır?", "Sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan basit veya karmaşık kavramlar nasıl anlam oluşturur?", "Sözcük ve sözcük öbeklerinin sıralaması nasıldır?", "Sözcüklerin bir araya gelerek oluşturduğu tümcelerin oluşma mantığı nedir?", "Dillerin yapıları temelde aynı mıdır?" gibi dilin sadece anlam veya sözdizim boyutunu ele alan sorulara yanıt arayan dilbilimciler sözcenin nasıl veya neden kullanıldığını incelememişler veya göz ardı etmişlerdir (Holtgraves, 2001; İnan, 2018; Turan 2012; Wittgenstein, 1921).

"Bir tümceyi kullanarak düşünce dile getirmenin koşulları nedir?", "Tümcenin anlamı ile o tümceyi kullanarak dile getiren konuşucunun düşüncesi ve o tümcenin dinleyici üzerindeki etkisi arasındaki ilişki nedir?" gibi sorulara yanıt aranmaya başlanması Mantıkçı Pozitivist Felsefe'nin yerini Gündelik Dil Felsefesi'ne bırakmasına yol açmıştır. Bu yeni akımla birlikte Mantıksal Pozitivizm tarafından sunulan doğruluk koşullu dil yaklaşımında var olan eksiklikleri açıkça dile getiren eylem odaklı dil yaklaşıma geçilmiş, Wittgenstein (1953) ve Austin'ın (1962) işlevsel dil kullanımını önceleyen Sözeylem Kuramı'nın temelleri atılmıştır. Sözeylem Kuramı, dilsel anlamı, açık biçimde kullanım olarak kavramsallaştırmakta ve bir sözceyle nasıl bir anlam ifade ettiğimiz, sözcenin ne için kullanıldığını ilişkilidir, denilebilir (Austin, 1962; Searl, 1969).

Austin'ın, ölümünden sonra yayımlanan *How to Do Things with Words*'te "Bir şeyi söylemek, her zaman ve basitçe bir şey demektir." (Austin, 1962, s. 12) ile ifade ettiği varsayımını "Bir şeyi söylemek, bir şey yapmaktır." anlayışına

(Austin, 1962, s. 12) dönüştürmeye çalışması birçok araştırmacıyı etkilemiştir. Sözeylem Kuramı'nın mevcut durumu, sadece Austin ile değil, aynı zamanda Austin'in konuşma eylemi teorisini sistematikleştiren ve genişleten Searle (1969) ile de yakından ilgilidir. Searl'e (1969) göre beş temel ve anlaşılabilir sözeylem amacı vardır. Bunlar; yönlendiriciler, kesinlemeler, zorlayıcılar, bildiriciler ve açıklayıcılar olarak sıralanmaktadır. Bu ulamlamalar ve onları oluşturan eylemlere yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Searl'ün (1969) konuşucunun dinleyici üzerinde bazı eylemleri gerçekleştirmesi için yapılan sözeylemleri sınıflandırdığı yönlendiriciler ulamında yer alan ve bu çalışmanın da konusu olan rica (istek) üzerine de birçok çalışma yürütülmüştür (Bundan sonraki kullanımlarda "rica (istek)" yerine sadece "rica" kullanılacaktır).

Ricalar, konuşucunun kendi çıkarlarının ön planda olduğu ve dinleyiciden bir eylemi gerçekleştirmesi için talepte bulunması olarak tanımlanmaktadır (Trosborg, 1994). Bu nedenle ricalar, Brown ve Levinson'ın (1987) İncelik Kuramı'na göre, yüz tehdit edici eylemler olarak kabul edilir; çünkü konuşucu dinleyicinin alanına girmektedir ve dinleyicinin yüzünü değiştirmek olası bir durum olduğu için dinleyici tehdit altındadır. Dinleyici de konuşucunun ricasını gerçekleştirmezse konuşucunun da yüzü kaybedilebilir ve dolayısıyla iletişimin ortadan kalkma ihtimali artar veya tamamen bitebilir (Erdem, 2011; Marquez Reiter, 2000; Sifianou, 1999; Trosborg, 1994). Bahsedilen iletişim sorunlarının yaşanmaması için Blum-Kulka ve Olshtein (1984) tarafından rica sözeylemine dair çalışmalar yürütülmüş ve bu çalışmaların sonucunda rica sözeyleminin alt stratejileri doğrudanlık seviyelerine göre ulamlanmıştır. Bu çalışma ile birçok dilde rica sözeylemi stratejileri ile ilgili durumlar betimlenmiş, rica sözeylemi stratejilerinin kullanım sıklıklarına ve görünümüne dair analizler yapılmıştır.

Alanyazındaki çalışmalarda, rica sözeylemleri genellikle Konuşma Tamamlama Testi (Discourse Discourse Completion Task) kullanarak gerçekleştirilmiş ya da üretilmiş ders materyallerindeki (ders kitabı) sözeylem görünümleri betimlenmiştir. Konuşma Tamamlama Testi kullanan çalışmalar (Olshtain ve Blum-Kulka, 1984; Blum-Kulka, House & Kasper, 1989; Takahashi ve DuFon, 1989; Sifianou, 1992; Schmidt, 1994; Ruzickova, 1999; Wierzbicka, 2003; Félix-Brasdefer, 2004; Polat, 2010; Yazdanfar ve Bonyadi, 2016; Kılıç, 2019) ve yazılı materyaller üzerinden rica sözeylemi ile ilgili veriler toplayan çalışmalar

(Schmidt, 1994 Boxer ve Pickering, 1995; Bouton, 1996; Salazar Campillo, 2007; Uso-Juan, 2007; Vellenga, 2004) örnek olarak verilebilir. Bu çalışmada da genelde yazılı materyaller özelde ise çocuk romanları üzerinden rica sözeylemi stratejileri çalışılmıştır.

Çocuklar, romanlar aracılığıyla okuma sürecinde dil sosyalleşmesi ile karşılaştıkları için (Kanatlı ve Çekici, 2019) ödüllü çocuk romanlarında yer alan rica sözeylemi stratejilerinin onların iletişim kurmalarında olumlu yönde katkı sağladığı düşünülmektedir. Çocuklar, özgün ve estetik kaygılarla üretilmiş romanlar aracılığıyla tanık oldukları olayları veya durumları kendi yaşamlarıyla karşılaştırabilirler. Bu karşılaştırma sayesinde çocuklar, gerçek yaşamda rastlayabilecekleri olaylara veya durumlara nasıl tepki verebileceklerini öngörebilmeyi öğrenebilir ve yanlış yapma olasılıklarını azaltabilir (Yalçın ve Aytaş, 2017). Romanların, çocukların sınırlı yaşam deneyimlerini zenginleştirdiği ve çocuğun dünyasına neredeyse eş veya yakın bir dünya kurguladığı (Dilidüzgün, 2018; Oğuzkan 2013) ve onların dilsel, bilişsel, kültürel ve sosyal gelişimine katkı sağladığı bilinmektedir (Sever, 2013). Çocukların romanlarda karşılaştıkları sözeylemler, gerçek yaşamda akranlarıyla veya farklı sosyal konumlardan yetişkinlerle iletişim kurarken uyum veya uzlaşma sağlamasına yardımcı olacaktır çünkü sözeylemlerin rol ve kimlik oluşturmada karmaşık bir stratejilerin ürünü olduğu varsayılmaktadır (Erdem, 2011). Çocuklar, romanlarda karşılaştıkları rica sözeylemi stratejileri aracılığıyla bir ricada bulunurken bu ricanın kime karşı olduğunu, o kişiyle yakın olup olmadığını ya da aralarında konum farkı bulunup bulunmadığını ve ayrıca isteğinin ne kadar zahmet verici olduğunu, toplumsal ve bağlamsal varsayımlarını kullanarak hesap etmeyi öğrenebilir. Bu sayede, gerçek yaşamda kendi yüzünü ve karşısındakinin yüzünü korumaya yönelik rica sözeylemi stratejileri kullanarak iletişimin başarılı bir biçimde yürütülmesini sağlayabilir.

Bu çalışmada, Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) Cross-Cultural Speech Act Realization Project'te (CCSARP) rica sözeylemini üç ana strateji ulamına ve bunlara ek olarak dokuz alt strateji ulamına ayırdığı ve birçok araştırmacı tarafından kullanılmış (Blum-Kulka, House & Kasper, 1989; Ellis, 1994; Marquez Reiter, 2000; Martı, 2006) olan ulamlama çalışması ekseninde belirlenen ödüllü çocuk romanlarında yer alan rica sözeylemlerinin bağlamları dikkate alınarak elde

edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Problem Durumu

İnsanlar sözcükleriyle veya sözceleriyle birçok eylem gerçekleştirirler. Konuşucu dinleyiciye emir verebilir, dinleyici konuşucuyu eleştirebilir, konuşucu dinleyiciden özür dileyebilir veya konuşucu dinleyiciden bir şey rica edebilir. Konuşucunun dili kullanması bir eylem gerçekleştirdiğinin de göstergesidir. Bu durum herkes tarafından bilinmesine rağmen dilin bir eylem olarak incelenmesi yakın bir geçmişe sahiptir ve dil kullanımını eylem olarak değerlendirilmesinden elde edilen bulguların pek çoğu ayrıntılı bir biçimde incelenmemiştir. Dilin bir eylem gerçekleştiriyor olmasına dair şu sorular sorulmuştur: “İletişim sırasında konuşucu asıl söylemek istediklerini söylüyor mu?”, “Konuşucu güç ve mesafe gözettiği zaman neden daha dolaylı bir dil tercih ediyor?”, “Konuşucunun dolaylı kullanımı tercih etmesini açıklayan temel yöntemler nelerdir ve bu yöntemlerin kültürler arası geçerliliği belirlenebilir mi?”, “Konuşucunun bu dilsel değişikliğinin temel nedeni niyetinin algılanması ve fark edilmesi olabilir mi?”. Mantıkçı Pozitivizm Akımı'nın etkili olduğu bir dönemde kırılmaların yaşanmasına neden olan bu sorular ve dilin işlevselliğini önceleyen Gündelik Dil Felsefesi'nin ortaya çıkıp gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu yeni anlayışın dilbilim alanına katkısı Austin (1962) tarafından dilsel anlamı, açık bir biçimde eylemsel olarak kavramsallaştırmasına olanak tanıyan Sözeylem Kuramı'nı oluşturması ile başlamıştır. Searl (1969) tarafından genişletilmiş ve çeşitli ulamlama çalışmalarının yapılmasına olanak tanımıştır. İlerleyen dönemlerde birçok bilim insanı sözeylemleri ayrı ayrı incelemiş ve onlar hakkında tespitlerde bulunmuştur. Brown ve Levinson (1987) tarafından olumsuz yüz ulamında yer alan rica sözeylemi de ayrı bir biçimde ele alınmış ve pek çok çalışmanın konusu olmuştur. Bu çalışmanın da temelini rica sözeylemi ve alt stratejileri oluşturmaktadır.

Genel olarak alanyazına bakıldığında rica sözeyleminin kültürel boyutunu da dâhil eden birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Örneğin, Carrell ve Konneker, 1981; Blum-Kulka, House & Kasper, 1989; Takahashi ve DuFon, 1989; Sifianou, 1992; Ellis, 1994; Koike, 1994; Schmidt, 1994; Trosborg, 1994; Le Pair, 1996; Francis, 1997; Ruzickova, 1998; Marquez Reiter, 2000; Owen, 2001; Achiba, 2002; Hassal, 2003; Wierzbicka, 2003; Byon, 2004; Félix-Brasdefer, 2005;

Cohen ve Shively, 2007; Nodoushan, 2008; Alaoui, 2011; Abuarrah, 2013; Yazdanfar ve Bonyadi, 2016; alışmaları örnek olarak gösterilebilir.

Türkçe alanyazına bakıldığında ise rica szylemi ile ilgili çalışmaların son derece sınırlı olduğunu ve genellikle yabancılara Türkçe ğretimi alanında veya Türkçe ikidilli konuşuculara yönelik yapıldığı görülmektedir. rnek olarak, Altun Alkan 2019; Kılıç, 2019, Martı, 2006; zdemir 2016; Polat, 2010 alışmaları verilebilir. Yapılan bu çalışmayla alanyazında neredeyse hiç değinilmeyen sadece Türkçede yer alan rica stratejilerini basılı materyaller üzerinden belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda belli ölçütler kullanılarak ocuk yazınından örneklem grubu belirlenmiş ve Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) rica stratejilerini ulamladığı çalışma temelinde ödüllü ocuk romanlarında yer alan rica szylemlerinin bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyetine göre ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve nemi

Edimbilim bağlamında Austin'in (1962) Szylem Kuramı'nı ileri sürmesiyle başlayan ve Searle'n (1969) alışmalarıyla devam edip günümüze kadar uzanan süreçte birçok bilim insanı szylemleri ayrı ayrı incelemiş ve onlar hakkında tespitlerde bulunmuştur. Brown ve Levinson (1987) tarafından olumsuz yüz ulamında yer alan rica szylemi de ayrı bir biçimde ele alınmış ve pek çok çalışmanın konusu olmuştur. Yapılan alışmalar incelendiğinde rica szylemi ve rica stratejilerinin belirlenmesinde Blum-Kulka ve Olshtain'in (1984) Cross-Cultural Speech Act Realization Project (CCSARP) alışmasının temel kaynak olduğu görülmüştür. Yapılan bu çalışmanın temel amacı da Türkçe anadili konuşucuları tarafından çocuklar için yazılan ve birincilik ödülüne değer görülen ocuk romanları içerisinde yer alan rica szylemi görünümlerini belirlemek ve Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) geliştirmiş olduğu rica stratejilerine göre ulamlama yapmaktır.

Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) CCSARP'de hedef kitle belirlenirken çalışmanın örnekleme içerisine yabancı dil konuşucularının yanında anadili konuşucularını da dâhil ettikleri unutulmamalıdır. Bu çalışmanın nemi Türkçe alanyazın incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Türkçe alanyazında szylemlerle ilgili yürütülen çalışmaların 2000 yılı sonrasında yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılmış

olan bu çalışmaların da yabancılara Türkçe öğretimi alanında ve ikidillilik araştırmalarında yoğunlaştığı saptanmıştır. Sadece Türkçe anadili üzerine yapılan çalışmaların varlığı ise son derece sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmanın da alanda var olan bu eksiklik için bir tamamlayıcı olduğu düşünölmektedir.

Araştırma Problemi

TUDEM Yayıncılık ve Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı (GDÇGEV) tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödöü alan çocuk romanlarında yer alan rica sözeylemi görünümleri ve sıklık dağılımları nasıldır?

Alt problemler.

1. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödöü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin emir ifadeleri (mood derivable) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünümleri nasıldır?
2. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödöü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin açık edimseller (explicit performative) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünümleri nasıldır?
3. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödöü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin sınırlı edimseller (hedged performative) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünümleri nasıldır?
4. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödöü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin zorunluluk ifadeleri (obligation statement) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünümleri nasıldır?

5. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödülü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin istek ifadeleri (want statement) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünüşleri nasıldır?
6. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödülü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin öneri ifadeleri (suggestory formula) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünüşleri nasıldır?
7. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödülü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin hazırlayıcı koşullara gönderme (reference to preparatory conditions) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünüşleri nasıldır?
8. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödülü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin güçlü ipucu (strong hint) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünüşleri nasıldır?
9. TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödülü alan çocuk romanlarında rica sözeylemi olarak tespit edilen sözcelerin zayıf ipucu (mild hint) rica alt stratejisi olarak konuşucu ve dinleyicinin yaş grubuna, sosyal konumuna ve konuşucunun cinsiyetine göre dağılımları ve görünüşleri nasıldır?

Sayıtlar

TUDEM Yayıncılık ve Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı (GDÇGEV) tarafından düzenlenen yarışmalarda birincilik ödülü alan çocuk romanlarının yetkin bir Türkçe ile yazıldığı varsayılmaktadır.

TUDEM Yayıncılık ve GDÇGEV tarafından düzenlenen yarışmalarda

birincilik ödülü alan çocuk romanlarında doğrudan kullanım içeren sözcelerde olumlu yüz ve olumsuz duygu, dolaylı kullanımlarda ise olumsuz yüz ve olumlu duygu ifadelerinin kullanıldığı varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sınırlılığını Türkiye merkezli, Türkçe yayın yapan, Türkçe yazılan çocuk romanlarını ödüllendiren ve aralıksız on yıl boyunca çocuk yazınıyla ilgili yarışma düzenleyen kurumlar oluşturmaktadır. Belirlenen ölçütlere uyan kurumlar tarafından ödüllendirilen çocuk romanının, yetişkin yazarlar tarafından yazılmış, ödüllendirilen çocuk romanının birincilik kazanmış ve basılı materyal olarak okuyucuya sunulmuş olması gerekmektedir.

İletişim sırasında kullanılan birçok söylem olmasına karşın çok sık kullanılan ve yüz tehdit edici eylem (Brown ve Levinson, 1987) olarak kabul edilen rica söylemi, bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Tanımlar

Edimbilim. Dilsel göstergelerin birleşimlerini araştıran sözdizim ve göstergelerin göndergelerle ilişkisini anlambilime karşıt olarak, iletişim içerisinde bulunan konuşucu ve dinleyicinin göstergeleri kullanması ve bu edime eşlik eden birden fazla olguları inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 2002, s. 88-89).

Gündelik Dil Felsefesi. Dilsel bir topluluk etrafında, daha çok gündelik yaşantıdaki gereksinimlerle ilgili iletişim durumlarında yaygın olarak kullanılan yazınsal dil veya bilimsel dilin aksine ele alınan kullanımların tümünü inceleyen dil akımı olarak açıklanmaktadır (Vardar, 2002, s. 111-112).

İncelik Kuramı. İnsanların toplumsal ilişkiler kurmak, kurulan ilişkiyi sürdürmek ve bu ilişkiyi desteklemek amacıyla kullandıkları iletişim stratejileri olarak tanımlanmaktadır (İmer, Kocaman & Özsoy, 2011, s. 159).

İşbirliği İlkesi. Grice tarafından ileri sürülen, iletişim sırasında konuşucu ve dinleyicinin işbirliği yapmaya ve yardımlaşmaya yatkın olduklarını varsayan ilke olarak tanımlanmaktadır (İmer, Kocaman & Özsoy, 2011, s. 160-161).

Sözylem. Bir konuşucunun iletişim sırasında veya belirli bir durumda söz veya sözce üretmesi olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 2002, s. 182).

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde ilk olarak, Gündelik Dil Felsefesi ve onun alt başlıklarından biri olan edimbilimin tanımı yapıldıktan sonra L. Wittgenstein'in "dil oyunları" kavramı, John L. Austin'in "Sözeylemleri Kuramının gelişimi"; P. Grice'in "Konuşma Sezdirimi Kuramı"; J. Searl'ün "sözeylemleri" sınıflandırması; E. Goffman'ın "yüz" çalışması; P. Brown ve S. Levinson'ın "İncelik Kuramı" ve son olarak bu çalışmanın temelini oluşturan rica sözeyleminin genel çerçevesi ve özelde ise Blum-Kulka ve Olshain'in "rica sözeylemi" araştırması üzerinde açıklamalar yapılmıştır.

Bu bölümde ikinci olarak ise, Türkçe eğitiminde önemli bir yer tutan çocuk yazını içerisinde yer alan bu çalışmanın da veri setini oluşturan roman türü ve dil sosyalleşmesi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Kuramsal Temeli

Dil felsefesi ve "edimbilim"den "sözeylem kuramı"na. Dil üzerine felsefi soruların tartışıldığı bir dil alanı olarak tanımlanan dil felsefesi üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu alt alanlar anlambilim, sözdizim ve edimbilim olarak sıralanmaktadır. Anlambilim, sözcük veya tümce anlamını ve önermelerin doğruluk derecesini incelemektedir (Turan, 2019). Başka bir deyişle, anlambilim bir sözcüğün ya da tümcenin anlamsal içeriği ve bu içerik yoluyla o sözcüğün veya tümcenin dünya ile olan ilişkisini inceleyen anlambilimsel kuramları ve anlama dair sorunları ele almaktadır (İnan, 2018). Sözdizim ise tümcenin içindeki sözcük ve sözcük öbeklerinin tümce oluştururken nasıl işlerlik kazandığı ve dizildiği ile ilgilenmektedir (Turan, 2012). Anlambilim ve sözdizim, sınırlı sayıdaki söz varlığından oluşan bir dilin dünya ile ilgili sonsuz sayıda bildirimsel tümce üretmesi özelliğini incelemektedir. Dilin bu özelliğini incelerken anlambilim, "Anlam nedir?", "Sözcükler nasıl anlam kazanır?", "Sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan basit veya karmaşık kavramlar nasıl anlam oluşturur?" gibi soruları tartışmaktadır. Sözdizim ise "Sözcük ve sözcük öbeklerinin sıralaması nasıldır?", "Sözcüklerin bir araya gelerek oluşturduğu tümcelerin oluşma mantığı nedir?", "Dillerin yapıları temelde aynı mıdır?" gibi sorulara yanıt aramaktadır. Anlambilimin ve sözdizimin yetersiz kaldığı veya ele almadığı birçok soru ve tartışmanın varlığı hem dil felsefesinde hem de dilbilimde yeni arayışlara yol açmış ve edimbilim bu arayışın zorunlu bir gereksinimi olarak ortaya çıkmıştır. "Bir tümceyi kullanarak düşünce

dile getirmenin koşulları nedir?”, “Tümcenin anlamı ile o tümceyi kullanarak dile getiren konuşucunun düşüncesi ve o tümcenin dinleyici üzerindeki etkisi arasındaki ilişki nedir?” gibi sorulara yanıt veren edimbilim, konuşucunun ve dinleyicinin içinde bulunduğu bağlam, dil kullanıcılarının niyetleri gibi konuların tartışılıp ele alındığı bir alan olarak yirminci yüzyılda hem dil felsefesinde hem de dilbilimde yanıtlanamayan sorular ve tartışmalar için önemli hâle gelmiştir (İnan, 2018).

Dilin daha çok iletişimsel yönünü inceleyen ve işlevselliğini ön planda tutan edimbilimin tam bir tanımını yapmak mümkün değildir (İnan, 2018; Turan, 2013). Edimbilimin temellerinin atıldığı yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüze kadar farklı tanımlar yapıldığı tespit edilmiştir. Edimbilim, Fraser’a (1983) göre, dilbilimsel bir iletişim teorisi olarak tanımlanmaktadır. Fraser bu tanımıyla edimbilime dilbilimsel bir bakış açısı sunmaktadır. Edimbilimin dilbilimsel yönüne odaklanan diğer bir araştırmacı da Wierzbicka’tır. Ona göre edimbilim, “ben” ve “sen” arasındaki dilsel etkileşimi sağlayan bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (1991). Edimbilimin anlam odaklı tanımını yapan Thomas’a (1995) göre, edimbilim konuşmacı ve dinleyici arasında üretilen sözcükleri ve sözcüklerin üretildiği bağlamın katkılarından oluşan bir bütün olarak görülmektedir. Leech (1988) de edimbilimi anlama dayalı bir süreç olarak tanımlamakta ve onun bu açıklaması konuşma durumlarıyla ilişkili anlam çalışması olarak edimbilim alanında temel bir tanım olarak kabul edilmektedir. Grundy’ye (2008) göre edimbilim, konuşucunun bir ortamda kullandığı sözcüklerin gerçek anlamı ile bu ortamdaki gerçek niyeti arasındaki farka odaklanmaktadır. Kasper ve Rose (2001) ise edimbilimi dilbilimsel veya anlamsal olarak değil eğitimsel açıdan tanımlamaya çalışmışlardır.

L. Wittgenstein’in dil oyunu .Viyana Çevresi olarak bilinen Mantıkçı Pozitivizm Akımı’nın öncülerinden olan Wittgenstein’a göre dil mantıksal bir olgudur. Wittgenstein’in ilk dönem eseri olan *Tractatus Logico* dil dünyanın betimlenmesinde bir araç olarak tanıtılır. Ona göre doğru olan önerme bir resimdir ve dünya olgusunu betimlemektedir (Wittgenstein, 1921; İnan, 2018). Wittgenstein, geç dönem eserlerinden olan *Philosophical Investigations*’ta oyun kavramını geliştirmiştir. Ona göre artık dil etkinliklere dayalıdır ve anlamın

işlevsellikte arayıp bulunması gerektiğini ifade etmektedir (Wittgenstein, 1953). Yani Wittgenstein'in ilk eseri olan *Tractatus Logico*'daki dile yaklaşımı ile ölümünden sonra yayımlanan *Philosophical Investigations*'taki dile karşı tutumu farklılık göstermektedir. Burada üzerinde durulacak kavram *Philosophical Investigations*'ta ileri sürdüğü dilde oyun kavramıdır. Oyun kavramının tam bir tanımını yapmaktan kaçınan Wittgenstein, kitabı boyunca bu kavramı örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Ona göre bir dil, öğrenmek ve o dili kullanmak bir oyununun kurallarını öğrenip uygulamasını yapmaktır. Yani oyun oynamak için sadece bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Oynanan oyunun getirdiği etkinliğe katılıyor olmak da zorunludur. Örneğin, bir çocuk körebe oyununun tüm kurallarını bilse dahi eğer bu oyunu oynamıyorsa öğrenme gerçekleşmemiş sayılır. O hâlde her dil oyunu eş zamanlı bir etkinlik veya eylemlilik gerektirir sonucu çıkarılabilir. Wittgenstein, bu durumu yaşam biçimi olarak tanımlamaktadır. Dil oyununun kurallarını bilmek ve uygulamaya geçmek aynı zamanda bir yaşam biçiminin benimsendiğini de göstermektedir.

Wittgenstein'a (2007) göre, birbirinden farklı dil oyunları bulunmaktadır. Ona göre, birine emir vermek, verilen emri yerine getirmek, soru sormak, problem çözmek, diller arası veya dil içi çeviri yapmak, öykü anlatmak vb. dil oyunlarına örnek olarak gösterilebilir. Verilen örneklerden anlaşılacağı üzere dil oyunu geleneksel dil tanımlarına uymamaktadır. Wittgenstein'in bahsettiği dil Almanca veya İngilizce gibi doğal diller veya fen bilimlerinin dili olarak düşünülmemelidir. Wittgenstein'in dil oyununun dilsel edimler olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Wittgenstein'a (2007) göre dil var olabilmek için belirli kurallar dizgesini kabul eden bir topluluğa ihtiyaç duymaktadır. Bu kurallar dizgesi dil oyununu oluşturur, oyun da tek başına oynanamayacağı için etkileşimin gerçekleşeceği bir toplulukta bulunmak zorunlu hâle gelmektedir. Başka bir deyişle, Wittgenstein'a göre bir bireyin kendi kendine kafasında kurallar oluşturup bir oyun oynaması mümkün değildir. Bireyin kendine göre oyun oynamak için oluşturduğu özel dil başkası tarafından anlaşılıyorsa bu dil saçmalık olarak tanımlanmaktadır (Wittgenstein, 1953; İnan, 2018).

Wittgenstein'in dil oyunu kavramında bahsedilen dil kavramının dilsel edimler olarak tanımlandığı bilinmektedir. Bu ilk dilsel edimlerle ilgili araştırmalar kendinden sonra gelen çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Wittgenstein'in dil

oyunları ilerleyen dönemde önem kazanmakta ve Austin tarafından temelleri atılan Sözeylem Kuramı'na dönüşmektedir.

J. L. Austin'la sözeylemin temelleri. Yirminci yüzyılın başında Gündelik Dil Felsefesi'nin gelişmesiyle birlikte işlevsel dil kullanımını temel alan Sözeylem Kuramı hem Wittgenstein (1953) hem de Austin'ın (1962) Mantıksal Pozitivizm tarafından sunulan doğruluk koşullu dil yaklaşımında var olan eksiklikleri açıkça dile getiren eylem odaklı dil yaklaşımları sonucu ortaya çıkmıştır (Holtgraves, 2001). Wittgenstein'in ileri sürdüğü dil oyunu kavramı yerini Austin'ın 1962 yılında yayınlanan *How to Do Things with Words*'te Sözeylem Kuramı'na bırakır. Austin tarafından ileri sürülen bu kuram birçok sözcenin doğruluk değerine karar vermenin elverişli olmadığı düşüncesinin sonucu olarak doğmuştur (Austin, 1962; Austin, 1975; Holtgraves, 2001; Kılıç, 1993). Örneğin, "Bunu yarın akşam yapacağıma söz veriyorum." sözcenin gerçekliğine karar verilemez. Çünkü bu sözcenin dış dünya ile ilgili hiçbir ilişkisi yoktur ve bu nedenle sözcenin doğruluk koşulları saptanamaz. Bu sözceyi ifade eden kişinin niyetinin içten olup olmadığı bilinemeyeceği için sözcenin doğruluğu üzerine konuşmak anlamsızdır yani bu sözce Austin'a göre ne doğru ne de yanlış olarak nitelendirilebilir (Austin, 1962; Holtgraves, 2001).

Bu durum Austin'ın ilk çalışmalarında sözceler arasında gerçekleştiriciler (performative) ve betimleyiciler (constative) olmak üzere bir ayırım yapmaya yöneltmiştir (Austin, 1962; Austin, 1975; Searl, 1969). Örneğin, "Dışarıda yağmur yağıyor." sözcenin gerçekleşip gerçekleşmediğine pencereden dışarı bakılarak karar verilebilir. Bu sözcenin doğruluk değeri mantık çerçevesi içerisinde saptanabilir olduğu için betimleyici olarak adlandırılabilir. Gerçekleştiriciler ise bir eylemi yapmak için kullanılır ancak doğruluk koşulu analizine uygun olup olmadığı tartışmalıdır. Örneğin, hata yapan birinin "Özür dilerim." sözcenin içten olup olmadığı veya doğruluk koşulu taşıyıp taşımadığı tartışmalıdır. Gerçekleştiriciler, eylemlerin gerçekleştirilmesinde bir araç olarak uzlaşım ve bağlamı kapsayan bir sözce türüdür. Örneğin, "Amerika'ya savaş ilan ediyorum." diyen birinin bu sözcenin hiçbir değeri yoktur çünkü bu sözceyi söyleyen kişinin savaş ilanı verebilecek bir yetkisi yoktur. Dolayısıyla bu sözce doğru veya yanlış kabul edilemez ve Austin'a (1962) göre bu sözce başarısız veya ıskalama olarak nitelendirilir. Başka bir deyişle, sözceyi söyleyen kişinin, uygun bir bağlamda ve

uzlaşım sal bir yaklaşım la eylemi gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Örneğ in, bir nikâh töreninde nikâh memurunun evlenmek isteyen çiftte “Sizi karı koca ilan ediyorum.” sözc es i ile nikâh akdi gerçekleş miş olur. Bu sözc ede nikâh iş lemlerinin tam ve doğ ru olarak gerçekleş tirilmesi ve nikâh memurunun bağ lama uygun olarak düş üncelerinin iç ten olması Austin’ in gerçekleş tirici tanımına tam olarak uymaktadır. Gerekleş tiriciler, baş arılı veya baş arısız olarak ulamlanabilirler ama doğ ru veya yanlış olarak ulamlanamazlar. Betimleyiciler ise dünyayı tasvir ederler ya da dünya ile ilgili bildirimde bulunabilirler. Dolayısıyla dünyayla ilgili doğ ruluk koş ullu bir değ erlendirme analizi yapabilirler (Austin, 1962, Austin, 1975; Gökmen ve Çağ layan Dilber, 2011; Holtgraves, 2001; Kılıç, 1993; Leech, 1983; Searl, 1969. Austin’ in anlayış ına göre dinleyicilerin konuş ucunun beyan ettiğ i sözc elerin doğ ruluğ una iç tenlikle inanması gerekmektedir. Bir sözc enin konuş ucu tarafından beyan edilmesi dünyaya karşı bir duruş sergilediğ inin göstergesidir ve bu eylemler in dahi edimsel bir niteliğ i vardır. Bu ve benzeri durumlar Austin’ in gerçekleş tirici ve betimleyici sınıflandırmasından vazgeç mesine ve edimsöz etkisi veya Sözc eylemler Kuramı’ nı tercih etmesine yol aç mıştır (Austin, 1962; Austin, 1975; Holtgraves, 2001).

Austin’ a göre, bir konuş ma ortamında konuş ucunun dinleyicilere bir sözc e üretmesi, üretilen sözc enin edime uygun olması ve edimin dinleyici üzerinde etki bırakması olarak üç edimde bulunulmuş olması gerekir (Austin, 1962; Austin, 1975; Aysever, 2000). Bu üç edim ş u şekilde sıralanabilir: düzsöz eylemi (locutionary act), edimsöz eylemi (illocutionary act) ve etkisöz eylemi (perlocutionary act).

1.Düzsöz eylemi (Locutionary act). “Sözc eylemin fiziksel özelliğ i” (Kılıç, 1993: 69) veya “anlam lı bir sözc enin üretilmesi” (Gökmen ve Çağ layan Dilber, 2011: 46) olarak tanımlanmaktadır. Düzsöz eylemi dilbilimcilerin ilgili oldukları ses bilgisi, söz dizimi ve anlam bilgisi gibi dilin boyutlarını iç erir (Holtgraves, 2001). Austin, düzsöz eylemi ile edimsel sözc eler arasında bir ayrımın olduğ unu ifade eder ve ona göre düzsöz eylemi üç katmanlı bir sözc eylemdir. Bu katmanlar ş öyle sıralanabilir: seslendirme veya sesç il eylem (phonetic act), dillendirme veya iliş ki eylemi (phatic act), anlamlandırma veya söz-anlam lı eylem (rhetic act) (Austin, 1962; Austin, 1975; Kılıç, 1993; Aysever, 2000). Örneğ in, Ali’ nin Veli’ ye “Ben onu yarın sabah yapacağ ım.” dediğ i zaman Ali’ nin çık ardığ ı ses seslendirme veya

sesçil eyleme, “ben” sözcüğü ile konuşan kişiye yani Ali’ye atıf yapılması dillendirme veya ilişkiyel eyleme, Veli tarafından belirli bir anlama işaret etmesi bakımından anlamlandırma veya söz-anlamly eyleme gönderme yapmaktadır.

2.Edimsöz eylemi (Illocutionary act). Düz söz eylemine ek olarak konuşmacının aynı zamanda bir eylem gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Austin, 1962; Austin, 1975). Başka bir deyişle “İletişim ortamında konuşan kişilerin dinleyen kişilere bir şey söylerken gerçekleştirdiği işlerdir.” (Aysever, 2000). Sözelimi, bir nikâh töreninde nikâh memurunun “Sizi karı koca ilan ediyorum.” sözcüsü nikâh memurunun bu söz ile birlikte bir eylemde bulunduğunu da gösterir. Bu sözce evlilik kurumunu ve düğün töreni kurallarını bilenler için bir eylemdir. Nikâh memurunun bu sözceyi ifade ederken evlilik kurumunu ve bu kurumun sorumluluklarını hatırlatarak evlenmek isteyen çift üzerinde etkisini bırakmak istemektedir (Kılıç, 1993). Edimsöz eylemi sözcülerin belirli bir bağlam içerisinde veya ortamda söylenmesiyle ilişkili olan uzlaşımaya açık bir güç olarak nitelendirilebilir (Holtgraves, 2001). Bu nedenle, Ali’nin “Ben onu yarın yapacağıma söz veriyorum.” sözcüsü söz verme eylemi başarılı bir şekilde gerçekleşirse söz vermenin etkisi görülecektir.

3.Etkisöz eylemi (Perlocutionary act). Konuşucunun niyetinin ön planda olduğu ve alıcı üzerinde etki yapmaya yönelik eylem olarak tanımlanmaktadır (Leech, 1983). Etkisöz eylemli sözcülerin alıcı veya dinleyici temelli olduğu ileri sürülebilir. Örneğin, nikâh memuruna “Evet, kabul ediyorum.” sözcüsünü söyleyen kişi kullanılan dili ve evlilik kurumunu bilen birisi için “Evet, kabul ediyorum.” sözcüsünün ötesinde bir eylemi, “Evet bu kadınla veya adamla evlenmeyi kabul ediyorum.” anlamıyla bunun kişisel ve toplumsal sonuçlarını bildirmiş olurlar (Kılıç, 1993). Dinleyici konuşucunun sözcüsü tarafından eyleme geçirilse dahi etkileri konuşucunun niyetinden çok daha fazlasına işaret edebilir.

Wittgenstein’in oyun kavramı ile başlayan Austin’in Sözeylem Kuramı ile devam eden süreç, dile bakışta yeni bir yaklaşımın başlangıcını temsil etmektedir. Holtgraves’a (2001) göre, gerçeği tanımlamaya çalışan soyut bir sistem yerine eylem temelli dilin vurgulanmasına geçiş önemli bir değişime işaret etmektedir. Dile dair bu önemli değişim yeni soruları ve yeni sorunları ortaya çıkarmıştır.

J. R. Searl'ün sözeylemleri sınıflandırması. Austin'in ölümünden sonra yayımlanan *How to Do Things with Words*'te "Bir şeyi söylemek her zaman ve basitçe bir şey demektir." (Austin, 1962, s. 12) ile ifade ettiği varsayımını "Bir şeyi söylemek bir şey yapmaktır." anlayışına (Austin, 1962, s.12) dönüştürmeye çalışmıştır. Başka bir deyişle Austin'in bu sözcüğü geçen yüzyılın en önemli felsefe ve dil akımı olan Mantıksal Pozitivizm'in yerini sözeylemlere bıraktığının göstergesidir. Searle, Austin'ın Sözeylem Kuramı'nı sistematikleştirmiş ve genişletmiştir.

Searl'e (1969) göre beş temel ve anlaşılabilir sözeylem amacı vardır. Searl'ün belirttiği bu beş amaç kapsamlı ve birbirinden kesin çizgilerle ayrılır. Bu beş amaç, konuşucunun sözceleriyle gerçekleştirebileceği veya gerçekleştirdiği eylemleri sistemli bir biçimde anlamak için Sözeylem Kuramı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Searl'ün (1969) yapmış olduğu sözeylem sınıflandırması şu şekildedir: yönlendiriciler veya yönelticiler (directives), kesinlemeler veya kesinleyiciler (assertives), zorlayıcılar veya yükleyiciler (commissives), bildiriciler veya dışavurumcular (expressives), açıklayıcılar veya beyanlar (declarations).

1.Yönlendiriciler veya yönelticiler (Directives). Konuşucunun dinleyici üzerinde bazı eylemleri gerçekleştirmesi için yapılan sözeylemlere denilmektedir (Aysever, 2000; Holtgraves, 2001; Searl, 1969). Örneğin, rica etme, emir verme, izin verme bu ulama giren sözeylemlerdir.

2.Kesinlemeler veya kesinleyiciler (Assertives). Bir kesinleme veya kesinleyici, konuşucuyu belli bir düşünceye bağlama teşebbüsü olarak ele alınmaktadır (Holtgraves, 2001; Searl, 1979). Örneğin, çıkarım yapma, öngöründe bulunma, tanıklık etme bu ulama giren sözeylemlerdir.

3.Zorlayıcılar veya yükleyiciler (Commissives). Bir zorlayıcı veya yükleyici, konuşucunun gelecekte yapacağı bir eyleme dair bir yükümlülük veya vaatte bulunmak için bir teşebbüste bulunması olarak değerlendirilir (Aysever, 2000; Holtgraves, 2001; Searl, 1979). Örneğin, söz verme, yemin etme, uyarma bu ulama giren sözeylemlerdir.

4.Bildiriciler veya dışavurumcular (Expressives). Konuşucunun içinde bulunduğu bağlama uygun olarak ruhsal durumunu bildirmeye yarayan söylemler olarak tanımlanmaktadır (Aysever, 2000; Searl, 1979). Örneğin, savaş ilan etme, özür dileme, başsağlığı dileme bu ulama giren söylemlerdir.

5.Açıklayıcılar veya bildirgeler (Declarations). Konuşucunun sözcisini söyler söylemez eş zamanlı olarak bir eylem gerçekleştiriyor olması gerekmektedir. Örneğin, nikâh memurunun düğün merasiminde “Sizleri karı koca ilan ediyorum.” sözcesi aynı zamanda bir eylemi gerçekleştirilmektedir.

Searl'e göre sadece beş alt başlığa ayrılan edimsöz amacı olsa da bir konuşucunun ifade edebileceği birbirinden farklı söylemlerin sayısı beşten fazla olabilir. Bu sınıflandırmaya güç derecesi ve başarı biçimi de eklenebilir (Searl ve Vanderken, 1985). Bu sınıflandırmayla ilgili başka çalışmalar da yapılmıştır (Bach ve Harnish 1979) hatta yapılan sınıflandırmanın eksik yönleri olduğunu ileri süren çalışmalar (Flowerdew, 1990; Mey, 1993) da mevcuttur. Söylemlerin sınıflandırmasıyla ilgili yapılan birçok araştırmaya rağmen Searl'ün sınıflandırması en çok kabul gören olmuştur denilebilir. Searl'ün sınıflandırması sayesinde Austin'in gözlemlerden ibaret olan düşüncelerinin sistematikleştirildiğine ve Söylem Kuramı'nın gelişimine önemli katkılar sunduğu söylenebilir.

P.Grice'in konuşma sezdirimi. Grice'in Konuşma Sezdirimi Kuramı, Söylem Kuramı'nın önemli bir tamamlayıcısı olarak görülmekte ve edimsözün etkisini, konuşucuların ifade aktarımını ve dinleyicilerin bu ifadeleri fark etmesini mümkün kılan bir sistem sunmaktadır (Holtgraves, 2001; Grice, 1975; Grice, 1989). Grice'e (1975) göre, konuşucu ve dinleyici arasındaki konuşma karşılıklı birlikteliğe dayanmaktadır ve yapılan bu konuşmayı İşbirliği İlkesi'ne dayandırmaktadır (Grice, 1975; İşsever, 2020; Turan, 2019). Grice, konuşucu ve dinleyici arasında işbirliğinin olması için şu ilkelerin olmasını gerektiğini ifade eder: “Konuşmaya katkı gerektiği gibi, olması gereken aşamada, kabul edilen amaca uygun ya da içinde olduğun konuşma bağlamına göre yap.” (Grice, 1975, s.45). Bu çok genel nitelikteki işbirliği gerekliliğinin ilkeleri daha sonrasında dört konuşma ilkesi biçiminde netleştirilmiştir. Nicelik kuralına göre, konuşucu ve dinleyici konuşmaya katkı sağlarken gerektiği kadar açıklayıcı olmalıdır. Başka bir deyişle, ne çok bilgi verilmelidir ne de gerekenden az bilgi sunulmalıdır. Nitelik kuralına

göre, tarafların konuşmaya katkısının doğru olduğundan emin olunmalıdır ve buna ilişkin kanıtları olmadan konuşulmamalıdır. Biçem kuralına göre, konuşucu ve dinleyici açık ve anlaşılır olmalıdır. Başka bir ifadeyle, muğlâklıktan ve anlaşılmazlıktan uzak durulmalıdır. Bağıntı kuralına göre ise, konuşmaya katkı sağlanırken bu konuşmayla ilgili olmalıdır (Grice, 1975; İşsever, 2020). O hâlde, bir konuşmada İşbirliği İlkesi'ne bağlı kalmak için konuşucunun sözcüsü açık (biçem), doğru (nitelik), konuyla ilişkili (bağıntı) ve doğru kapsamda (nitelik) olmak zorundadır.

Grice'in Konuşma Sezdirimi Kuramı, konuşmanın kendine özgü etkileşimini açıklamak için dört maddelik bir kurallar dizisi oluşturmuştur. Ancak konuşucular her zaman bu dört kuralı yerine getiremez, uygulayamaz, ihmal veya ihlal edebilir. "Konuşucular neden bu konuşma kurallarını ihlal veya ihmal ederler?" veya "Kişiler en basit ve en anlaşılır biçimde konuşmayı neden tercih etmezler?" sorularının yanıtlarını konuşmanın kişiler arası temeline odaklanan Goffman'ın Yüz Çalışması'nda ve Brown ve Levinson'ın İncelik Kuramı'nda bulmak mümkün olabilir. Ayrıca özel bağlamda rica sözeyleminin anlaşılır olması için bahsedilen çalışmalara değinmek yerinde olacaktır.

E. Goffman'ın "yüz"ü ve yüz çalışması. Brown ve Levinson'un (1987) İncelik Kuramı'nın ve dilde kibarlık ve kabalık ile ilgili çalışmalarının en temel özelliği, Goffman (1967) tarafından önerilen yüz kavramını merkeze yerleştirmeleridir. İlk kez Goffman tarafından önerilen yüz kavramının Çince üzerinden geldiği varsayılır ve bu varsayım Goffman tarafından da kabul edilmektedir. Bu durum Doğu ile ilgili bir kavramın Batı düşünce sistemine aktarıldığının bir göstergesidir (Bargiela-Chiappiani, 2003) ve İngilizcede "losing face" yani "itibar kaybetme" veya "saving face" yani "itibar kazanma" gibi deyimsel ifadelerle bir karşılığı vardır. Goffman'a göre yüz, "Bir kişinin kendisi için etkin olarak talep ettiği, toplum tarafından ise kendisine atfedildiği varsayılan olumlu sosyal değerdir" (Goffman, 1967, s. 5). Yüz, bir kişinin kimliğini temsil etmektedir. Burada kimlik ile anlaşılması gereken bir kişiye atfedilen sosyal veya asosyal olması durumu değildir, bir kişinin kimliğinin başarılı bir sunumu olarak düşünülmelidir (Holtgraves, 2001). Turan'a (2013, s. 132) göre yüz, "Her toplumdaki her bireyin bir yandan bağlanma bir yandan özerk olmaya yönelik topluma sunduğu öz imgesi." olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, Türkçedeki yüz ile

ilgili kurulmuş değişmeceli sözcelerde hem kişinin kimliği hem de toplumdaki yerine dair bilgi edinilebilir: yüzü sıcak olmak, yüzü soğuk olmak, yüzünü ağartmak, yüzünü kızartmak, yüzünü karartmak (TDK 2011: 2632-2633). Goffman'ın (1967, 1971) yapmış olduğu çalışmalarda, yüz çalışması ile ilgili bazı ayrımlara gittiği bilinmektedir. Holtgraves'e (2001) göre Durkheim'in (1915) "Durkheim'in olumsuz töreni" ve "Durkheim'in olumlu töreni" Goffman'ın yüz ayrımı yapmasında etkili olmuştur. Goffman'ın "sunma ritüelleri veya başkasıyla dayanışma gösterme", "olumlu yüz" kavramı olarak; Goffman'ın "kaçınma ritüelleri veya başkasına çarpmaktan kaçınma", "olumsuz yüz" kavramı olarak Brown ve Levinson'ın (1987) çalışmalarında yerlerini sağlamlaştırarak almışlardır. Goffman'ın yüz kavramı ve yüz çalışmaları kendinden sonraki çalışmalara, özellikle Brown ve Levinson'ın (1987) İncelik Kuramı'nın doğal bir uzantısı olarak alana katkı yapmaya devam etmektedir denilebilir.

P. Brown ve S. Levinson'ın incelik kuramı. İncelik Kuramı'nı geliştiren Brown ve Levinson (1987), Goffman (1967) gibi yüzü merkeze alarak bu kavramı "Kişinin kendisi için sahiplenmek istediği toplumsal benlik imajı" (1987, s. 61) olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, kişinin kimliğine toplum tarafından olumlu bir değer atfetme olarak tanımlanabilir. Brown ve Levinson (1987), yüz kavramını merkeze alarak İncelik Kuramı'nı inşa etmiş ve bu kuramı yapılandırırken ilk olarak soyut olan yüzü (Turan 2019), Brown ve Levinson (1987) temelde iki boyutta ele almıştır: Olumlu yüz veya başkalarıyla ilişki kurma isteği ve olumsuz yüz veya özerklik isteği (Holtgraves, 2001). Olumlu yüz, kişinin toplum tarafından kabul edilme, takdir edilme, onaylanma ve başkalarıyla sosyal açıdan yakın ilişkiler kurma isteği olarak tanımlanabilir (Turan, 2019). İncelik Kuramı'nın diğer bir boyutu olan olumsuz yüz ise, kişinin başkalarının dayatmalarından veya engellemelerinden uzak durma ve özgür hareket etme isteğidir (Turan, 2019).

İletişim sırasında konuşucu hem kendi yüzünü hem de dinleyicinin yüzünü korumak için dengeli olmaya çalışır. Bunun nedeni "İletişimin olumlu yüze karşı yüz tehdit edici unsurlar içeriyor olmasıdır." (Turan, 2019, s. 154). İncelik stratejileri, konuşucunun ve dinleyicinin hem yüz tehdit edici unsurlarına karşı koymak hem de olumlu yüzlerini korumak adına işlev görmektedir. Brown ve Levinson'a (1987) göre bazı eylemler yüz tehdit edici unsurlar içerirken bazıları da

olumlu yüzü korumaya yöneliktir. Yüzü tehdit eden eylemlerinin tipolojisi konuşucu ve dinleyici temelli olarak ikiye ayrılmaktadır. Konuşucu temelli olumlu yüzü tehdit edici eylemler şunlardır: özür dileme, övgüleri kabul etme ve duygusal ifadeler. Konuşucu temelli olumsuz yüzü tehdit edici eylemler ise şunlardır: teşekkür etme, bir teklifi kabul etme, vaatler. Dinleyici temelli olumlu yüzü tehdit edici eylemler şöyle sıralanabilir: şikâyet etme, eleştirme, anlaşmazlıkları ifade eden eylemler. Bu çalışmanın da odaklandığı rica etme sözeylemi, dinleyici temelli olumsuz yüzü tehdit edici eylemler arasında yer almaktadır (Brown ve Levinson, 1987; Turan, 2019).

Brown ve Levinson'ın (1987) İncelik Kuramı'nda yüz tehdit edici unsurlara karşı çeşitli stratejiler geliştirmiştir. İlk olarak olumlu inceliğin gerçekleşmesi için üç stratejiden bahsedilmektedir. İlk strateji, konuşucu veya dinleyicinin ortak bir noktada buluşma isteğidir. Bir gruba katılma, seslenme biçimleri gibi çeşitli ortak zemin oluşturan işaretleyiciler ilk stratejinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. İkinci strateji, konuşucu ve dinleyicinin işbirliğine dayalı olarak bir talepte bulunmaları ile ilgilidir. Başka bir deyişle, konuşucu dinleyicinin olumlu yüz isteğine karşı farkındalık geliştirip ilgi gösterebilir. Son strateji ise konuşucunun olumlu yüz isteğinin dinleyici tarafından yerine getirilmesidir (Brown ve Levinson, 1987; Holtgraves, 2001). Brown ve Levinson (1987), İncelik Kuramı'nda olumsuz inceliğin de farklı stratejilerden oluştuğunu ileri sürmektedir. İlk olarak konuşucu dinleyici hakkındaki varsayımlarından kaçınmalıdır. Yani, dinleyicinin inançları veya istekleriyle ilgili her hangi bir şeyi tahmin etmekten uzak durulmalıdır. Örneğin, doğrudan "Kürtaj yasaklanmalıdır." sözcüğü yerine "Bence kürtaj konusunda bir kere daha düşünülebilir." sözcüğünü kullanmak doğru bir stratejidir. Diğer bir strateji, konuşucunun dinleyici üzerindeki zorlamasını azaltma ile ilgilidir. Örneğin, "Pencereyi açacak mısınız?" sözcüğü yerine "Eğer bir sakınca yoksa pencereyi açabilir misiniz?" sözcüğünü kullanmak uygun bir stratejidir. Başka bir strateji ise, konuşucunun dinleyici üzerinde herhangi bir baskı uygulamak istemediğini açıkça ifade etmesi olarak görülebilir. Örneğin, "Biliyorum çok yoğunsun ama şu pencereyi açabilir misiniz?" sözcüğü bu strateji için uygun bir ifade biçimidir. Son strateji, konuşucunun dinleyici üzerinde yapılan eyleme karşın bir vefa duygusu hissetmesi olarak tanımlanabilir. Örneğin, "Bana yardımların için daima sana minnet duyacağım." sözcüğü bir gönül borcuna sebebiyet verdiği için bu stratejiye uygundur (Brown ve Levinson, 1987; Holtgraves, 2001).

Holtgraves (2001), yapmış olduğu çalışmada Brown ve Levinson'ın (1987) İncelik Kuramı'nda birçok açıdan sorunlu olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, bu kuram çok geniş ve basit olmasına karşın bazı olası durumlarda gerçek bir konuşmaya uyarlamak zordur. Brown ve Levinson'ın (1987) İncelik Kuramı'nın başarılı bir biçimde ifade ettiği şey, iletişimde bulunan konuşucu ve dinleyicinin yüz yöntemi açısından birçok dilsel olan veya dilsel olmayan araçları ortaya koymasıdır. Yüzü merkeze alan bu kuram, yüz kavramı aracılığıyla iletişimde konuşucunun ve dinleyicinin konuşma örüntülerinin nasıl ortaya çıktığını açık bir biçimde ifade etmeye çalışmaktadır (Holtgraves, 2001). Bu anlamda, birçok biçimde yeniden düzenlenmesi gerekse de Brown ve Levinson'ın (1987) çalışması kullanışlı bir kuram olarak hâlâ ilgi görmektedir.

Rica Sözeylemi ve Rica Stratejileri

Ricalar, Searl'ün (1969) konuşucunun dinleyici üzerinde bazı eylemleri gerçekleştirmesi için yapılan sözeylemleri sınıflandırdığı yönlendiriciler veya yönleticiler ulamında yer almaktadır (Aysever, 2000; Holtgraves, 2001). Başka bir deyişle, ricalar konuşucunun kendi çıkarlarının ön planda olduğu ve dinleyiciden bir eylemi gerçekleştirmesi için talepte bulunması olarak tanımlanabilir (Trosborg, 1994). Bu nedenle ricalar, Brown ve Levinson'ın (1987) İncelik Kuramı'na göre yüz tehdit edici eylemler olarak kabul edilir; çünkü konuşucu dinleyicinin alanına girmektedir ve dinleyicinin yüzünü değiştirmek olası bir durum olduğu için tehdit altındadır. Dinleyici de konuşucunun ricasını gerçekleştirmezse konuşmacının da yüzü kaybedilebilir ve dolayısıyla iletişimin ortadan kalkma ihtimali artar veya tamamen bitebilir (Erdem, 2011; Marquez Reiter, 2000; Sifianou, 1999; Trosborg, 1994). Ricaların yüz tehdit edici eylem olarak nitelendirilmesinde konuşucu ve dinleyici arasındaki mesafe, yakınlık, konum, cinsiyet veya güç gibi pek çok sosyal faktör etkilidir (Ellis, 1994). Austin'ın (1962) Sözeylem Kuramı'nı ileri sürmesiyle başlayan ve Searle (1969) tarafından sözeylemlerin sınıflandırılmasından günümüze kadar geçen sürede birçok bilim insanı sözeylemleri ayrı ayrı incelemiş ve onlar hakkında tespitlerde bulunmuştur. Ricalar da ayrı bir biçimde ele alınmış ve pek çok araştırmanın konusu olmuştur (Clark ve Schunk, 1980; Blum-Kulka, House, & Kasper, 1989; Sifianou, 1992; Ellis, 1994; Koike, 1994; Trosborg, 1994; Cenoz ve Valencia, 1996; Le Pair, 1996; Ružicková, 1998; Marquez Reiter, 2000; Wierbicka 2003; Félix-Brasdefer, 2004; Martı, 2006; Cohen ve Shively, 2007).

Rica ve rica stratejilerinin sözeylemler içerisindeki yerinin daha iyi anlaşılabilmesi için geniş çaplı araştırmalar yapmış olan Blum-Kulka ve Olshstein'in (1984) çalışmalarını detaylı bir biçimde incelemek yerinde olacaktır.

Blum-Kulka ve Olshstein'in rica çalışması. Blum-Kulka ve Olshstein'in (1984) CCSARP'de rica sözeylemini üç ana strateji ulamına ve bunlara ek olarak dokuz alt strateji ulamına ayırmaktadır. Blum-Kulka ve Olshstein (1984) tarafından yapılan bu ulamlama çalışması birçok araştırmacı tarafından kullanılmıştır (Blum-Kulka, Ellis, 1994; House & Kasper, 1989; Martı, 2006; Marquez Reiter, 2000;). Bu çalışmanın temelini de Blum-Kulka ve Olshstein (1984) tarafından rica sözeylemi için yapılan ulamlama oluşturmaktadır. Bu nedenle, rica stratejileri hakkında detaylı bilgi vermek yerinde olacaktır.

Doğrudan ve dolaylı rica stratejileri. Blum-Kulka ve Olshstein'in (1984) CCSARP'de yapmış oldukları ilk ulamlama çalışması üç ana stratejiden oluşmaktadır:

1.Doğrudan kullanım (Direct level). Rica sözeylemi ifadesinin açık bir biçimde veya dolaylı ifadelerle yer vermeden konuşucunun dinleyiciden doğrudan talepte bulunmasıdır. Örneğin, "Kapıyı kapat!" sözcesi gibi emir tümceleri bu ulamda yer almaktadır.

2.Alişilagelmiş dolaylı kullanım (Conventionally indirect level). Bu ulam genel olarak dolaylı eylemler olarak bilinmektedir. Ricalar, neredeyse birçok sözeylem gibi dolaylı olarak yapılmaktadır (Ervin Trip, 1976). Bu kullanım, iletişimde konuşucunun "Kapıyı kapat!" sözcesi yerine "Kapıyı kapatabilir misin?" veya "Kapıyı kapatman sorun olur mu?" gibi incelik bildiren sözceleri kullanarak dinleyiciden talepte bulunması olarak tanımlanmaktadır. Dile yerleşmiş incelik ifadelerinin kullanımı alışilagelmiş dolaylı kullanıma örnek olarak verilebilir.

3.Alişilagelmemiş dolaylı kullanım (Nonconventional indirect level). Bu ulamda ne doğrudan bir kullanım ne de kalıplaşmış deyişlerden oluşan sözceler vardır. Bir iletişim ortamında konuşucu, sezdirme veya ipuçları kullanarak dinleyiciyi harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Örneğin, "Kapıyı kapat" gibi doğrudan kullanım içeren bir sözce veya "Kapıyı kapatabilir misin?" gibi incelik

bildiren kalıplaşmış bir sözce yerine ima içeren "Kapı neden açık?" sözcesi kullanımı bu ulam için uygundur.

Blum-Kulka, House & Kasper (1989), ilk olarak bir rica sözcesinin doğrudan kullanım stratejisine mi yoksa dolaylı kullanım stratejisine mi uygun olduğunu tespit ederek ulamlama çalışmasına başlamıştır. Rica stratejileri sıralamasındaki ölçüt, dolaylılık kullanıma göre azalıp artmaktadır. Bu rica stratejileri doğrudan kullanımdan dolaylı kullanıma şu biçimde sıralanmaktadır: emir ifadeleri (mood derivable), açık edimseller (explicit performative), sınırlı edimseller (hedged performative), zorunluluk ifadeleri (locution derivable/obligation statement), istek ifadeleri (want statement), öneri ifadeleri (suggestory formula), hazırlayıcı koşullara gönderme (reference to preparatory conditions), güçlü ipucu (strong hint) ve zayıf ipucu (mild hint). Bu stratejiler işlevsel olarak ulamlandırılır ve genellikle bu biçimde sıralanmaktadır. Bu rica stratejileri ve örnekleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

*Rica (İstek) Stratejileri**

Dolaylılık Seviyesi	Rica (İstek) Stratejisi	Örnek
<i>Doğrudan Kullanım</i> (<i>Direct Level</i>)	<i>Emir İfadeleri</i> (<i>Mood Derivable</i>)	<i>Mutfağı temizle.</i> <i>Mutfağı temizle lütfen.</i>
	<i>Açık Edimseller</i> (<i>Explicit Performative</i>)	<i>Sizden mutfağı temizlemenizi</i> <i>istiyorum.</i>
	<i>Sınırlı Edimseller</i> (<i>Hedged Performative</i>)	<i>Sizden mutfağı erkenden</i> <i>temizlemenizi rica ediyorum.</i>
	<i>Zorunluluk İfadeleri</i> (<i>Obligation Statement</i>)	<i>Mutfağı temizlemek zorundasınız.</i>
	<i>İstek İfadeleri</i> (<i>Want Statement</i>)	<i>Mutfağı temizleyeceğinizi</i> <i>umuyorum.</i>
<i>Alışlagelmiş</i> <i>Dolaylı Kullanım</i> (<i>Conventionally Indirect</i>)	<i>Öneri İfadeleri</i> (<i>Suggestory Formula</i>)	<i>Mutfağı temizlemeye ne dersin?</i>

<i>Level)</i>	<i>Hazırlayıcı Koşullara Gönderme (Reference to Preparatory Conditions)</i>	<i>Lütfen mutfağı temizler misiniz?</i>
<i>Alışlagelmemiş Dolaylı Kullanım (Nonconventional Indirect Level)</i>	<i>Güçlü İpucu (Strong Hint)</i>	<i>Mutfağı çok kirli bırakmışsınız!</i>
	<i>Hafif İpucu (Mild Hint)</i>	<i>(Niyet: Dinleyicinin mutfağı temizlemesini sağlamak.) Burada meşguldün, değil mi?</i>

*Blum-Kulka ve Olshtein 1984; Blum-Kulka, House ve Kasper 1989; Ellis 1994; Martı 2006; Marquez Reiter 2000'dan uyarlanmıştır.

Blum-Kulka ve Olshtain (1984), rica stratejilerini üç ulama ayırdıktan sonra Tablo 1'de görüleceği üzere dokuz alt strateji daha tanımlamıştır. Bu stratejilerin dolaylılık seviyesi emir ifadelerinden zayıf ipucu belirten sözcelere doğru artış göstermektedir. İlk strateji olan emir ifadeleri, genellikle emir kipiyle kullanılan sözceleri içermektedir. Açık edimseller, konuşucunun ricasını açık bir biçimde ifade etmesi olarak tanımlanabilir. Sınırlı edimsellerde ise konuşucu ricasını açık bir biçimde ifade eder ancak ya incelik ifadelerini kullanır ya da kipleştirme yolunu tercih etmektedir. Zorunluluk ifadelerinde, konuşucu dinleyicinin üzerinde yapması gereken bir yükümlülük olduğunu açıkça ifade eder. İstek ifadeleri, konuşucunun rica sözeyleminin, dinleyici tarafından gerçekleştirilme isteği olarak tanımlanabilir. Buraya kadar sözü edilen alt stratejilerden emir ifadeleri, açık edimseller, sınırlı edimseller, zorunluluk ifadeleri ve istek ifadeleri doğrudan kullanım ulamı içerisinde yer almaktadır.

Öneri ifadeleri, konuşucunun bir rica sözeylemini öneri yoluyla gerçekleşmesi olarak tanımlanabilir. Hazırlayıcı koşullara gönderme ise, istek ve yapılabirlik gibi hazırlayıcı unsurlara atıf yapmaktadır. Bu iki alt rica stratejisi alışlagelmiş dolaylı kullanım ulamında yer almaktadır. Son iki alt rica stratejileri güçlü ipucu ve zayıf ipucu dolaylılık seviyesinin en yüksek olduğu alışlagelmemiş dolaylı kullanım ulamı içerisinde yer almaktadır. Bu alt stratejilerde konuşucu rica sözeylemini ima yoluyla gerçekleştirmektedir (Blum-Kulka ve Olshtein, 1984;

Blum-Kulka, House & Kasper, 1989; Ellis, 1994; Martı, 2006; Marquez Reiter, 2000).

Kasper (1989) ve Ellis'a (1997) göre, dolaylılık seviyeleri açısından ulamlanan stratejilerin yanı sıra bir ricayı değiştirmenin başka yolları da vardır. Bu yollar iç ve dış niteleme (internal and external modification) olarak tanımlanmaktadır. İç niteleme, ricanın ana eylemiyle bağlantılıdır ve yükselticiler (upgraders) ve hafifleticiler (downgrader) olarak ikiye ayrılmaktadır. Dış niteleme, ricanın ana eyleminin öncesinde veya sonrasında oluşan sorular ve açıklamalar olarak tanımlanabilir. Bu tanımları detaylandırmak ve anlamlandırmak için Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) CCSARP'de bahsettiği rica stratejilerindeki iç ve dış niteleme kavramları aşağıda ele alınmıştır:

1.Bakış açısı işlemi (Point of view operation). Blum-Kulka ve Olshtain (1984) ricanın dolaylılık düzeyini, toplumsal olarak etkilendiğini belirtmekte ve iç ve dış niteleme gibi yöntemler öne sürmektedir. Bakış açısı işleminde, rica sözeyleminin kullanımında konuşucu yani ricada bulunan, dinleyici yani ricada bulunulan ve gerçekleştirilmesi beklenen olası eylem bulunmaktadır (Blum-Kulka ve Olshtain, 1984). Blum-Kulka ve Olshtein'e (1984) göre konuşucunun yani ricada bulunan kişinin bakış açısını işlemelemesine bağlı olarak eylemin gerçekleştirilmesi değişiklik gösterebilir ve bu durum dört biçimde incelenebilir:

Dinleyici odaklı (Hearer Oriented). "Odanı toplayabilir misin?"

Konuşucu odaklı (Speaker Oriented). "Senden süpürgeyi ödünç alabilir miyim?"

Konuşucu ve dinleyici odaklı (Speaker and Hearer Oriented). "Bir an önce odamızı toplayabilir miyiz?"

Eylem odaklı (Impersonal). "Odayı toplamak iyi bir fikir."

2.Sözdizimsel hafifleticiler (Syntactic downgrader). Konuşucunun sözcesinde birtakım sözdizimsel değişiklikler yapılarak dinleyici üzerindeki yükümlülükleri hafifletmeyi amaçlayan yöntem olarak tanımlanmaktadır (Blum-

Kulka ve Olshtein, 1984). Bu sözdizimsel değişiklikleri dört biçimde ele alınmaktadır:

Soru kullanımı (Interrogative). “Odayı *toplayabilir misin?*”

Olumsuzlama kullanımı (Negation). “Odayı şimdi *toplamaman mümkün mü?*”

Geçmiş zaman kullanımı (Past tense). “Odayı toplamanı *istemiştim* de.”

İçerleşik koşu tümceciği kullanımı (Embedded if clause). “Odayı *toplarsan çok mutlu olacağım.*”

3.Diğer hafifleticiler (Other downgraders). Dinleyici üzerinde yükümlülük oluşturan rica sözeylemleri yumuşatmak için kullanılan işlevsel hafifleticilerdir (Blum-Kulka ve Olshtein, 1984) ve bunlar eylemin gücünü azaltır (Ellis, 1994).

İstişare yoluyla (Consultative devices). İletişimde konuşucunun rica sözeylemine dinleyicinin de görüş bildirmesiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin, “*Senin için bir sakıncası yoksa süpürgeni ödünç alabilir miyim?*” sözcesi bu hafifleticiye örnektir.

Azaltıcılar (Understaters). İletişimde konuşucunun dinleyiciden bir rica sözeyleminde bulunurken isteğinin şiddetini azaltmak için başvurulan bir yoldur. Örneğin, “Genel temizliğe başlamadan odanı *biraz* toplayabilir misin?” sözcesi ricanın şiddetini azaltmaya yönelik bir örnektir.

Sınırlayıcılar (Hedges). İletişimde konuşunun dinleyiciden doğrudan bir rica sözeyleminde bulunması yerine ima yoluyla dolaylı olarak ifade etmesi olarak tanımlanabilir. Örneğin, “Odayı toplamakla ilgili *bir şeyler yaptıysan* mutlu olacağım.” sözcesi sınırlayıcı ifadeler içermektedir.

Ton Azaltıcı (Downtoner). İletişimde konuşucunun dinleyici üzerindeki etkisini azaltmak için başvurulan hafifletici bir yol olarak tanımlanabilir. Örneğin,

“Acaba odayı toplamamda yardım edebilir misin?” sözcesinde “acaba” sözcüğünün kullanılmasıyla rica sözeyleminin etkisinin hafifletildiği görülebilir.

4.Yükselticiler (Upgraders). Konuşucunun dinleyici üzerindeki yükümlülüklerini artırmayı amaçlayan yöntem olarak tanımlanmaktadır (Blum-Kulka ve Olshtein, 1984). Yükselticiler sayesinde eylemin zorlayıcılık derecesi artırılır (Ellis, 1994). Yükselticiler, ikiye ayrılmaktadır:

Pekiştiriciler (Intensifiers). İletişimde konuşucunun dinleyici üzerindeki etkisini artırmak için sözcesinde aşırılığı benimsemesi yoluyla oluşmaktadır. Örneğin, “Odayı hemen temizle, *Dingo'nun ahırına dönmüş.*” sözcesinde kullanılan deyim pekiştiricilere örnektir.

Dolguluk (Expletives). İletişimde konuşucunun olumsuz tutumunu belirten ve pekiştirici olarak kullanılan sözcükler olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, “Odadaki *iğrenç* döküntüleri hâlâ toplamadın.” sözcesi dolguluk yükseltici ulamına bir örnektir.

5.Ana eyleme eklentiler (Adjuncts to the head act). Konuşucunun rica sözcesine eklenen ve dinleyici üzerindeki etkisini azaltıcı veya artırıcı olarak görev yapan yan tümleciklerdir (Blum-Kulka ve Olshtein, 1984). Eklentiler, altıya ayrılmaktadır:

Ricanın uygunluk kontrolü (Checking on availability). Konuşucunun ana eylemine uygunluk için ön koşulun gerekli olup olmadığını kontrol etmeyi amaçlayan eklentidir. Örneğin, “*Kasabaya gidecek misin? Gideceksen, bana da deterjan alır mısınız?*” sözcesi bu ulama uygundur.

Ön Taahhüt Kullanımı (Getting A Precommitment). Konuşucu dinleyiciden bir rica sözeyleminde bulunmadan önce sözcesine ön taahhüt bildiren bir eklenti yapmasıyla gerçekleşir. Örneğin, “*Bana bir iyilik yapmaya ne dersin? Bu hafta kullanmak için süpürgeni alabilir miyim?*” sözcesinde ana eylem öncesine konuşucu, ön taahhüt bildiren bir eklenti yapmıştır.

Temelleme (Grounder). Konuşucu, isteğinin temel nedenini belirterek rica sözeyleminde bulunması olarak tanımlanabilir. Örneğin, “*Özür dilerim, deterjanım bitti de. Sizden biraz ödünç alabilir miyim?*” sözcüsü bu ulama örnektir.

Tatlandırıcı (Sweetener). Konuşucu dinleyiciden bir ricada bulunmadan önce dinleyicinin bu ricayı yapmaya gücünün yettiğinin ana sözcüye eklenmesi ile oluşmaktadır. Örneğin, “*Senin on parmağında on marifet olduğunu biliyorum. Odayı temizlememe yardım eder misin?*” sözcüsü bu ulama örnek olarak gösterilebilir.

Yumuşatıcı (Disarmer). Konuşucunun dinleyici tarafından reddedilmesini önlemek veya dinleyiciyi konuşucunun ricası karşısında incitmemek için başvurulan yoldur. Örneğin, “*Umarım seni yormuyorumdur ama temizlik malzemelerini odana götürebilir misin?*” sözcüsünde de “*Umarım seni yormuyorumdur.*” eklenti olarak ricayı yumuşatmaktadır.

Ekonomiklik (Cost minimizer). Konuşucunun dinleyici açısından bir ekonomiklik sunması olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, “*Pardon, sen de odayı temizleyeceksen, beraber halletsek olur mu?*” sözcüsü bu ulama uygun bir örnektir.

Thomas (1995), iletişimde bir şeyi dile getirmenin pek çok yolu bulunduğunu ve aynı şeyin sözeylemler için de geçerli olduğunu ifade etmektedir. Konuşucunun niyeti, bir rica olarak işlev gören bir şey söylediğinde farklı biçimlerde ortaya çıkmakta ve bu durum alanla ilgili araştırma yapanları rica stratejilerinin detaylı bir incelemesini yapmaya götürmektedir. Ricaları anlamlandırmak için önemli bir işlev görmektedirler. Dolayısıyla bu çalışmada da önemli bir role sahiptir.

Çocuk yazınından çocuk romanına ve dil sosyalleşmesine. Sever’e (2013) göre, çocuk yazını, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de içine alan bir yaşam döneminde, çocukların dil gelişimine katkı sağlayan ve anlama düzeylerini göz önünde bulundurarak duygu ve düşünce dünyalarını görsellikle ve yazınsallıkla zenginleştiren, sanatsal açıdan beğeni düzeylerini de olumlu etkileyen ürünlerin genel adı olarak tanımlanmaktadır. Çağdaş çocuk yazınının, çocuğun kültürel olarak gelişimine, hayal dünyasını genişletmesine ve

okuma alışkanlığı kazandırmasına katkı sağladığı ileri sürülmektedir (Sever, 2013). Bu kazandırılmak istenilen alışkanlıklar öykü, roman veya şiir gibi yazınsal metinler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Bilgi iletme veya öğretme amaçlı kullanılmayan yazınsal nitelikteki yapıtlar aracılığıyla okurun metinden yaptığı çıkarımlar, olayları ve onların olması muhtemel etkilerini görebilmeye ve anlamaya katkı sağlamaktadır. Bu sayede okur, yaşama dair deneyimlerini sadece edindikleriyle değil aynı zamanda okuduğu yapıtlar aracılığıyla da geliştirebilir ve bu durum okurun hayal dünyasını zenginleştirebilir (Sever, 2013). Dolayısıyla Dilidüzgün'e (2018) göre, çocuklar için yazılmış kitaplarda çocuk gerçekliği önemle ele alınmalı ve bu kitaplarda çocuğun dünyasına neredeyse eş veya yakın bir dünya kurgulanmasının gerekli olduğuna dikkat edilmelidir. Bunu yaparken de çocuğun dilsel, bilişsel, kişisel ve sosyal gelişimine olumlu yönde etki edecek çocuk kitapları üretilmeli ve okutulmalıdır.

Çocukların, farklı yazınsal türleri okumaya hevesli ve yazınsal bir deneyim edinmeye açık oldukları ifade edilmektedir. Çocukların öykü, roman veya şiir gibi yazınsal metinler aracılığıyla insanı ve hayatı tanımaya yönelik deneyimleri çeşitlenmekte ve çoğalmaktadır. Dolayısıyla çocuklar dilsel, bilişsel, kültürel ve sosyal gelişimleri için bu yazınsal türlerin özgün ürünlerine gereksinim duymaktadır (Sever, 2013).

Yazınsal türler içerisinde romanların, çocukların okuma alışkanlığı edinmeleri ve okuma zevki kazanmaları açısından önde gelen ve özgünlük barındıran bir tür olduğu ifade edilmektedir (Oğuzkan, 2013; Yalçın ve Aytaş, 2017). Çocuklar, özgün ve estetik kaygılarla üretilmiş romanlar aracılığıyla tanık oldukları olayları veya durumları kendi yaşamlarıyla karşılaştırabilirler. Bu karşılaştırma sayesinde çocuklar, gerçek yaşamda rastlayabilecekleri olaylara veya durumlara nasıl tepki verebileceklerini öngörebilmeyi öğrenebilir ve yanlış yapma olasılıklarını azaltabilirler (Yalçın ve Aytaş, 2017).

Çocukların, çocukluk çağının ilk dönemlerinde masalsı unsurlar barındıran türleri tercih ettiği, roman türüyle ise soyut işlemler döneminde karşılaştığı bilinmektedir. Çocukların roman türüyle daha geç karşılaşmasının nedeni içerisinde birden fazla olayı barındırması, olay örgüsünün karmaşıklığı, roman kahramanların çok sayıda ve çeşitli olması, detaylı bir bilgi içermesi ve derin bir okuma gerektirmesi olduğu düşünülmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2017). Romandaki

dil yapılarının çeşitliliği ve karmaşıklığı da çocukların ilerleyen bir döneminde okunmasını gerekli kılmaktadır. Sever (2013), çocuğun gelişimini çeşitli yönlerden ele almış ve çocukların yaşlarını da göz önünde bulundurarak çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler üzerinden dizgesel bir çalışma yapmıştır. Çocukların ileri bir dönemlerine veya soyut işlemler döneminde romanlarla karşılaştıkları (Yalçın ve Aytaş, 2017) belirtilmişti. Bu yargı temelinde Sever'in (2013) ulamlamasına göre roman türü, 10-12 yaş ve üstü bir döneme denk gelmektedir. Dolayısıyla 10-12 yaş ve üstü çocuk kitaplarında aranması gereken özellikler roman için de geçerli hâle gelmiş denilebilir. Belirtilen yaş grubunda yer alan çocukların dilsel gelişimi dikkate alındığında tümce kullanımlarında anlamsal olarak daha girişik yargılar oluşturdukları ve bu süreçte çocukların birbirinden farklı yazınsal türlerin özgün örnekleriyle karşılaştırılması için duyarlı davranılması gerektiği belirtilmektedir (Sever, 2013).

Çocuk romanında bulunması gereken özelliklere bakıldığında kısa tümcelerden oluşmuş kısa paragraflar ile bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatımın olması gerektiği önerilmektedir (Oğuzkan, 2013). Bu özelliklerin de çocuğun dilsel gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca romanlardaki tümce çeşitliliği ve tümcelerin barındırdığı anlamsal değerlerin artmasından dolayı çocukların dilsel gelişimine katkı sağlamaktadır. 10-12 yaş ve üstü dönemde çocukların eleştirel düşünme, muhakeme etme gibi bilişsel süreçlerini yürüten ve çocukların insan ve yaşam gerçekliğini estetik bir bakış açısıyla tanımlarına ve değerlendirmelerine olanak tanıyan yazınsal yapıtları okumaları gerekmektedir (Sever, 2013). 10-12 yaş ve üstü dönemdeki çocuklara, karar verme, değerlendirme ve içsel denetimini geliştirme gibi eğitimle kazandırılacak davranışların önemli olduğunu sezdirenen yazınsal yapıtları okutmak gerekmektedir. Bu sayede çocuklar, romanlar aracılığıyla tanık oldukları olayları veya durumları kendi yaşamlarıyla karşılaştırabilir ve gerçek yaşamda rastlayabilecekleri olaylara veya durumlara nasıl tepki verebileceklerini öngörebilmeyi öğrenebilir ve yanlış yapma olasılıklarını azaltabilirler (Sever, 2013; Yalçın ve Aytaş, 2017). Sever (2013), 10-12 yaş üstü çocukların genellikle ailesine eskisi kadar bağımlı olmadığı, arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirmeye istekli olduğunu ifade etmektedir. Bu dönemde cinsiyetleri ile ilgili rolleri de çok belirginleşmeye başlamakta ve kendi cinsleri veya karşı cinsle ilişki kurma eğilimleri artmaktadır. Bu sosyalleşme ile çocukların da artık bir dil sosyalleşmesi

ekseninde yaşam deneyimleri edinmeye başladıkları ileri sürülebilir. Romanlar, çocukların sınırlı yaşam deneyimlerini genişlettiği ve gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunlara yönelik öngörü kazandırdığı için çocuk romanlarının dili, toplum tarafından konuşulan günlük dilin bütün ayrıntılarını ve inceliklerini taşımalıdır (Oğuzkan, 2013; Yalçın ve Aytaş, 2017). Yazınsal bir tür olan roman barındırdığı olaylar, kahramanlar ve dilsel özelliklerle çocuğun dilinin sosyalleşmesine olumlu katkı sağladığı ifade edilebilir.

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden birinin toplumsallaşma olduğu bilinmektedir. Toplumsallaşma, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri hâline gelmelerinde ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreç olarak tanımlanmaktadır (Gander ve Gardiner, 2001). Yaşam boyu öğrenimin temellendirildiği 0-6 yaş ve desteklendiği 6-12 yaş ve üstü dönemlerde çocuklara hitap eden kitaplar, ailesi ve yakın çevresi dışında rol modeller yaratarak onların toplumsallaşma (Sever, 2013) ve sosyalleşme sürecine kalıcı katkılar sağlamaktadır.

Schieffelin ve Ochs'a (1986) göre dil sosyalleşmesi, bireylerin dili kullanarak sosyalleşmesi ve dili kullanmak için sosyalleşmesi biçiminde tanımlanmaktadır. Brown ve Gaskins (2014), dil sosyalleşmesinin yaklaşık son otuz yılda disiplinlerarası bir araştırma alanına dönüştüğünü ifade etmektedir. Dil sosyalleşmesi üzerine yapılan çalışmaların sosyal ve bağlamsal bir yönelim gösterdiği, araştırmacılara bireylerin derinlerinde bulunan edimbilimsel davranışların ve dilbilimsel biçimlerin etkileşimsel doğasına ve sosyal işlevlerini inceleme olanağı sunmakta olduğu ifade edilmektedir (Li, 2007). Dil sosyalleşmesi, yetişkinlerin, çocuklardan ve yeni dil öğrenenlerden uygun sosyallik ve yeterlilik biçimleri sergilemelerini istediğini ve beklediğini varsaymaktadır (Ochs ve Schieffelin 2017). Yeni sosyalleştirme modelleri de çocukların sadece sunulan bilgileri almakla kalmayıp aynı zamanda yorumladıkları, geliştirdikleri, yeniden ürettikleri, eleştirdikleri ve itiraz ettiklerini söylemekte ve çocukların sosyalleşme sürecindeki rollerini tanımlamaya çalışmaktadır (Kuczynski ve Parkin, 2007).

Duff ve Hornberger'e (2008) göre dil sosyalleşmesi genel olarak eğitim ve özel olarak ikinci dil öğrenimi olmak üzere çok çeşitli uygulamalı alanlarda kullanılmaktadır. Örneğin, Heath (1983), Amerika'nın güneyinde sınıf ve etnik köken üzerinden yapmış olduğu çalışmada dili, eğitim sürecinde güçlü bir sosyalleşme aracı olarak görmüştür. Kulick ve Schieffelin'in (2004) yapmış olduğu

çalışmada çocukların dil sosyalleşmesindeki rolünün öneminden bahsederken Watson-Gegeo ve Nielsen (2003) çocukları aktif ve seçici kılıcılar veya yapıcılar olarak tanımlamaktadır. Brown ve Gaskins'e (2014) göre bazı kültürlerde ve bağlamlarda, çocukların etkileşimi yapılandırmalarına ve böylece aktif sosyalleştirme gücü hâline gelmelerine izin verilmekte veya teşvik edilmektedir. Örneğin, bazı "çocuk merkezli" kültürlerde, çocuklar bakıcılarla etkileşimlerini kendi amaçları için kullanabilmekte (Callanan ve Oakes 1992; Maratsos, 2007) yani bakıcılar, çocuklar tarafından sosyalleşiyormuş gibi çocuğun ihtiyaç ve çıkarlarına öncelik vermektedir. Ayrıca, çoğu kültürde çocuklar, akran etkileşimleri yoluyla birbirleriyle sosyalleşmektedir (Reynolds 2008; Goodwin ve Kyratzis 2012). Bu sosyalleşme durumları kullanılan dilin de incelenmesi, sosyalleşmesi anlamına gelmektedir.

Çocukların dil sosyalleşmesine olanak sağlayan alanlardan biri de öykü, roman veya şiir gibi yazınsal türlerdir. Bu yazınsal türler içerisinde romanların bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatımın olması (Oğuzkan, 2013) çocuk yazınında önemini ortaya çıkarmaktadır. Romanların çocukların sınırlı dünyalarına yeni pencereler açtığı, ailesi veya yakın tanıdıklarından oluşan kısıtlı çevresi yerine farklı kişileri görebildiği ve gerçek yaşamda karşılaşılabileceği iletişimlere veya olaylara nasıl yanıt vereceğini göstermesi açısından değerli olduğu ifade edilmektedir (Oğuzkan, 2013; Sever, 2013; Yalçın ve Aytaş, 2017). Kanatlı ve Çekici'ye (2019) göre dil sosyalleşmesi, çocukların okuma anlama yoluyla sosyalleşmelerini ve okudukları metinler aracılığıyla yeni anlamlar üretebilmeleri için sosyalleşmelerinin gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Buradan yazılı metinlerin de çocukların dilsel açıdan sosyalleşmelerine olanak tanımakta olduğu sonucu çıkarılabilir.

Schieffelin ve Ochs (1986), sıradan yani günlük konuşma söyleminin veya dilinin güçlü bir sosyalleşme aracı olduğunu ileri sürmektedir. Mantıkçı Pozitivizm Akımı yerini Gündelik Dil Felsefesi'ne bırakmasıyla birlikte sözün eylem olduğu anlaşılmalı ve dil kullanımının sosyal bir eylem hâline geldiği görülmüştür (Holtgraves, 2001). Austin'in (1962) Sözeylem Kuramı ile başlayan süreçte birçok sözeylem araştırma konusu olmuştur. Bunlar arasında sıkça kullanılan ve karşılaşılanlardan biri rica sözeylemidir. Ricalar konuşucunun kendi çıkarlarının ön planda olduğu ve dinleyiciden bir eylemi gerçekleştirmesi için talepte bulunması olarak tanımlanabilir (Trosborg, 1994). Bu nedenle ricalar, Brown ve Levinson'ın

İncelik Kuramı'na göre yüz tehdit edici eylemler olarak kabul edilir; çünkü konuşucu dinleyicinin alanına girmektedir ve dinleyicinin yüzünü değiştirmek olası bir durum olduğu için tehdit altındadır. Dinleyici de konuşucunun ricasını gerçekleştirmezse konuşucunun da yüzü kaybedilebilir ve dolayısıyla iletişimin ortadan kalkma ihtimali artar veya tamamen bitebilir (Erdem, 2011; Marquez Reiter, 2000; Sifianou, 1999; Trosborg, 1994). Çocuklar, genelde yazılı metinler özelde ise bol, canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım (Oğuzkan, 2013) içeren ve çocuk gerçekliğini koşt alan (Dilidüzgün, 2018) romanlar aracılığıyla okuma anlama süreçlerinde de sosyalleştiklerinden dolayı bu metinlerde karşılaşacakları rica sözeylemi stratejileri, onlar için iletişim kurarken olumlu yönde büyük katkı sağlayacaktır. Toplumdilbilim ile yakından ilgili olan dil sosyalleşmesinin sözün eylem olduğunu kabul eden edimbilim ile yakın veya iç içe geçmiş olduğu görülebilir. Bu nedenle aralarındaki ilişkiye değinmek yararlı olacaktır.

Edimbilim ve toplumdilbilim ilişkisi. Edimbilime dair metinlere bakıldığında, edimbilimin dilbilimin bir alt dalı olduğu ve bu konunun tartışmalı olduğu, tek bir edimbilim yaklaşımından söz edilemeyeceğine dair görüşler vardır (Bange, 1992; Fuch ve Le Goffic, 1992). Ancak bu görüşlerin tümü, edimbilimin dilin kullanım boyutunu konu edindiğine dair bir fikir birliğine varıldıklarını söylemek mümkündür (Polat, 2010, s. 38). Bolton'a (1991) göre, "edimbilimin tanımı yapılamamış bir araştırma alanıdır ancak ruhbilimin, psikoterapinin ve toplumbilimin katkılarıyla ilerlemektedir (Akt. Polat, 2010, s. 35). Leech (1983) ve Jenny Thomas'a (1983) göre edimdilbilim, dilbilimsel edimbilim ve toplumsal edimbilim olmak üzere iki yapıdan oluşmaktadır.

Kasper'a (1997) göre, edimdilbilim iletişimsel edimlere, kişilerarası anlamları iletmek için gereken kaynaklara gönderme yapmakta ve doğrudanlık, dolaylılık, hafifleticiler veya yumuşatıcılar gibi dilsel biçimler kullanmaktadır. Örneğin, birine "Acaba, saatiniz var mı?" sorusu, "Saat kaç?" doğrudanlık sorusunun dolaylılık olarak ifade edilmesidir. "Kapıyı açmak" ile ilgili sözceler hafifletici veya yumuşatıcı kullanarak iletmek istendiğinde "Kapıyı açar mısınız?", "Kapıyı açabilir misiniz?" gibi farklı gerçekleştirimlerle yapılabilir. Aynı şekilde, "Birisinden pencereyi açmasını isteme" edimini gerçekleştirmek için "Burası çok havasız kalmış!", "Hava ne kadar

da sıcak öyle değil mi?” sözceleri hem dolaylılık, hem de hafifletici ve yumuşatıcı kullanımları için örnek verilebilir.

Leech'e (1983, s. 10) göre, toplumsal edimbilim “edimbilimin toplumbilimsel arayüzü” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, iletişim eylemi içerisine konuşucuların konumları, aralarındaki yakınlıkları, birbirlerine karşı yükümlülükleri, hakları ve karşısındakine yaptırımları devreye girmektedir.

Edimbilim ve toplumdilbilimin inceleme alanlarında her ikisi de bağlamı ve dil kullanıcılarını dikkate aldıkları için iç içe geçtikleri söylenebilir (Polat, 2010). Bachman'a göre toplumdilbilimi, edimbilimsel yetinin içine yerleştirmek gerekmektedir (Witten, 2000). Dil planlamaları, dil değişkeleri, dillerarasındaki ödünçlemeleri, ölçünlü dil ve karma dil gibi konuları incelemekte olan toplumdilbilim, örneğin cinsiyete bağlı değişkenliği inceliyor olmasından dolayı edimbilimle aynı inceleme nesnesine sahip denilebilir. Bachman'a (1990) göre dil yetisi, örgütleyici ve edimbilimsel olarak iki temel yapıdan oluşmaktadır. Örgütleyici yapı dilbilgisel ve metinle ilgili yetileri; edimbilimsel yapı ise edimsöz ve toplumdilbilimsel yetileri kapsamaktadır. Bachman'a (1990) göre, bu çalışmanın da odaklandığı, toplumdilbilimsel yeti, toplumdilbilimin inceleme konuları arasında yer alan ağız, sosyal konum ve kültürel göndermeleri içermektedir.

Canale ve Swain'e göre toplumdilbilimsel etmenler, dil kullanımının toplumsal kültürel kurallar ile söylemin kuralları ekseninde belirginleşmektedir. Toplumsal kültürel kurallar çevreye, katılımcılara, katılımcıların amaçlarına ve edimlerine uygun bir şekilde sözce üretme veya anlamalarına denk gelmektedir. Söz konusu uygunluk, “ilk aşamada konu, katılımcıların rolü, çevre ve etkileşim kurallarına bağlı olarak belli bir toplumsal kültürel bağlamda hangi önermelerin ve iletişimsel işlevlerin kullanılacağına ilişkin kuralları kapsamaktadır (Polat, 2010, s. 61). Örneğin, hastanede doktor odasında, doktorun hastasını muayene ederken “Hadi bakalım yemek yap da yiyelim.” isteğinde bulunması konu, katılımcıların sosyal rolü, buldukları çevre ve etkileşim kurallarına göre uygun değildir. İkinci olarak, Polat'a göre söz konusu olan kurallar, “belli bir toplumsal kültürel bağlamda belli bir dilbilgisel biçim ile hangi uygun tutum ve düzey veya biçimin aktarıldığı bilgisini gerektirmektedir.” (Polat, 2010, s. 61). Uçak yolculuğu sırasında bir hostesin yolcunun yanına gelerek “Ne içmek isterdin güzelim?” biçiminde soru sorması tutum, sosyal konum veya biçim bakımından uygun düşmemektedir. Canale ve Swain'e (1980) göre, toplumsal kültürel bilgi, sözcelerin birebir anlamı

ile konuşucuların niyeti arasında az bir fark olduğunda, toplumsal anlam açısından sözcelerin yorumlanmasında önemli bir role sahiptir. Örneğin, “Güzel bir elbiseye ne dersin?” şeklinde sorulmuş dolaylı bir öneri sözcüğü, konuşucu ve dinleyici arasındaki toplumsal kültürel bağlamda böyle bir sözcüğün üretilebileceğine ilişkin bilgiler çerçevesinde anlaşılabilir. Eğer aynı toplumsal kültürel bağlamda değillerse, böyle bir öneri sözcüğüne beklenen muhtemel karşılıklardan biri “Ah, harika bir fikir” yerine, sözcüğün birebir anlamını yorumlayarak “Güzel bir elbise derim” şeklinde yanıt veren kişinin temel sorunun toplumsal kültürel etmenlerinde bilgi eksikliği olduğu düşünülebilir.

Rica Sözeylemi İle İlgili Araştırmalar

Rica sözeylemiyle ilgili birçok araştırma (Olshtain ve Blum-Kulka, 1984; Blum-Kulka, House & Kasper, 1989; Koike, 1989; Takahashi ve DuFon, 1989; Sifianou, 1992; Ellis, 1994; Schmidt, 1994; Trosborg, 1994; Le Pair, 1996; Francis, 1997; Ruzickova, 1999; Marquez Reiter, 2000; Owen, 2001; Achiba, 2002; Hassal, 2003; Wierzbicka, 2003; Byon, 2004; Félix-Brasdefer, 2004; Carrell ve Konneker, 2006; Cohen ve Shively, 2007; Nodoushan, 2008; Alaoui, 2011; Abuarrah, 2013; Yazdanfar ve Bonyadi, 2016) yapılmış ve alanyazında geniş bir yer tuttuğu görülmüştür. Yapılan bu çalışmalar arasında rica sözeylemi ile ilgili ilk çalışmanın Blum-Kulka ve Olshtain (1984) tarafından CCSAR kapsamında yürütüldüğü tespit edilmiş ve Avustralya İngilizcesi, Amerikan İngilizcesi, İngiliz İngilizcesi, Kanada Fransızcası, Danca, Almanca ve İbranice olmak üzere yedi farklı dil üzerinden rica stratejileri ulamlanmıştır. Yapılan diğer çalışmalarda İngilizce, İspanyolca, Rusça, Arapça, Farsça, Küba İspanyolcası, Fas Arapçası, Filistin Arapçası gibi birçok dil için yürütülmüştür. Bu çalışmalarda rica sözeylemleri genellikle kültürlerarasılık bağlamında değerlendirilmiştir.

Türkçede yer alan rica sözeylemi ile ilgili ilk çalışmalar ise 2000 sonrasında yer almaktadır. Alanyazında Türkçe ile ilgili Martı (2006) tarafından kültürlerarasılık üzerinden Türkçe ve Almanca ikidilli konuşuculara yönelik rica sözeylemi ile makale çalışması yapılmıştır. 2010 sonrasında ise alanyazında daha çok yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarına konu olmuştur. Yapılan bu çalışmaların genel olarak yabancılara Türkçe öğretimi alanında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Aşağıda Türkçede rica sözeylemi ile ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmaları yayın yılları dikkate alınarak sıralanmış ve içeriklerine değinilmiştir.

Polat (2010), “Yabancı Dil Öğretiminde Söz Edimleri” başlıklı doktora tez çalışmasında Ankara Üniversitesine bağlı TÖMER tarafından kullanılan Hitit, Taxi, Le Nouvel Espaces, Alter Ego, New Haedway ders ve çalışma kitaplarını tarayarak en sık kullanılan söz eylemleri tespit etmiştir. Belirlenen söz eylemler (birinden bir şey yapmasını isteme, izin isteme, öneride bulunma, kabul etme ve reddetme) ile birinci dil olarak Türkçe konuşucularına, ikinci dil olarak Türkçe konuşucularına ve ikinci dil olarak Fransızca konuşucularına yönelik Konuşma Tamamlama Testi (KTT) uygulamıştır. Polat (2010), incelediği İngilizce, Fransızca ve Türkçe dil öğretim materyallerinde sözeyleme dair farklılıklar olduğunu tespit etmiştir. Polat (2010), incelediği bu dil öğretim materyallerinde sözeylemlerin adlandırılışlarının, konuşucunun niyetlerinin, sözeylemlerin gerçekleşme biçimlerinin ve alanlarının, sözeylem ulamlarına dair bilgilerin, incelik ifadelerinin kullanımının birbirlerinden farklı olduğunu tespit etmiştir. Yeni Hitit kitap setinde, öğretilecek dilbilgisine göre sözeylemlere yer verildiğini, bu durumun da daha çok boşluk doldurma çalışmalarında olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu ise, ikinci dil olarak Türkçe konuşucularının kendi sezgilerine, öğrendikleri dilbilgisine veya anadillerinden hedef dile aktarımla sözeylem kullandıkları ve bu kullanımların bazılarının yersiz, gereksiz ve yanlış olduğunu saptamıştır. Birinci dil olarak Türkçe konuşuculara yönelik yapılacak geniş ölçekli bir çalışmadan elde edilecek bulguların dil öğretim materyallerine olumlu katkı sağlayacağı ileri sürülmüştür. Polat (2010), sözeylem öğretiminin tüm kur düzeylerinde olmasını; iletişimsel yetinin bileşenlerinin göz önünde bulundurulmasını; eylemsel bir tasarımın olmasını; dilsel görevi gerçekleştirebilecek ünite amaçlarını önermektedir.

Özdemir (2016), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Söz Edimlerini Anlama Düzeyleri” başlıklı yüksek lisans çalışmasında Ondokuz Mayıs Üniversitesine bağlı TÖMER’de B2 düzeyindeki 50 öğrenciye yönelik rica etme, teklif etme, söz verme, sitem etme gibi söz eylemleri anlama düzeylerini ölçmek için Doğru Söz Edimi Bulma Testi uygulamıştır. Elde edilen bulgularla cinsiyet ulamı da dikkate alınarak her bir söz eylem için ayrı bir değerlendirme yapılmıştır. İkinci dil olarak Türkçe konuşucusu kadın öğrencilerin teklif etme sözeylemini sık kullandıklarını, erkek öğrencilerin ise rica etme ve tehdit etme sözeylemlerini ağırlıklı kullandığını tespit etmiştir. Özdemir (2016), ikinci dil olarak Türkçe öğrenen konuşucuların sözeylemleri kullanırken anadillerinden hedef dile birebir

çeviri yaptıklarını tespit etmiştir. Özdemir (2016), dil öğretiminde sözeylemlere yer vermenin öneminden bahsetmiş ve benzer önerilerle çalışmasını bitirmiştir.

Kılıç (2019), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde/Öğreniminde İstek (Rica) Söz Edimi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında Türk Hava Kurumu Üniversitesinden 42 Türk öğrenciye ve Gazi Üniversitesine bağlı TÖMER’de ve Ahmet Yesevi Üniversitesinde Türkçe öğrenen B1 düzeyindeki 42 öğrenciye 12 durumdan oluşan Konuşma Tamamlama Testi (KTT) uygulamıştır. Öğrencilerden toplanan rica ile ilgili veriler değerlendirilirken doğrudan ve dolaylılık ulamına göre sınıflandırmıştır. Kılıç (2019), yaptığı bu çalışmada alışlagelmiş dolaylı kullanımın öğrenciler tarafından en çok kullanılan ulam olduğunu ifade etmiş ve uyruk bakımından Türklerin ve Kazakların bu kullanımda öne çıktıklarını tespit etmiştir. Afgan öğrencilerin alışlagelmemiş dolaylı kullanım tercihlerinin onları diğer uyruklara oranla öne çıkardığını saptamıştır. Afgan öğrencilerin bu kullanımını kültürel kodlarına bağlamıştır. Arap öğrencilerin sözeylem kullanırken doğrudan kullanımın öne çıktığını tespit etmiştir. İngiliz ve Çinli öğrencilerin sözeylemlerinde alışlagelmiş dolaylı kullanımı tercih ettiklerini gözlemlemiştir. Rica sözeylemi ulamlarına göre katılımcıların duygu durumlarının değiştiğini tespit etmiştir.

Altun Alkan (2019), “Rica Ediminin Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler Tarafından Kullanımları” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında 75 anadili Türkçe konuşucusu ve 262 ikinci dil olarak Türkçe öğrenen konuşuculara yönelik Konuşma Tamamlama Testi (KTT) uygulamıştır. Blum-Kulka ve Olshtein’in (1984) rica stratejilerine göre verileri analiz etmiş ve elde edilen bulguların birinci dil olarak Türkçe konuşucuları ve ikinci dil olarak Türkçe konuşucuları arasında farklılıklar olduğunu tespit etmiştir. Rica stratejilerinde toplumsal konum, yaş ve ikili ilişkilere göre de kullanımlarda farklılıkların olduğu saptamıştır. Altun Alkan (2019) da Özdemir (2016) ve Polat (2010) gibi ikinci dil olarak Türkçe konuşucularının sözeylemleri kullanırken anadillerinden hedef dile birebir çeviri yaptıklarını, kendi sezgilerini ve öğrendikleri dilbilgisine göre ifade etmeye çalıştıklarını tespit etmiştir.

Bölüm 3

Yöntem

Yapılan bu çalışmada betimsel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan genel tarama modelinden yararlanılmıştır. Alanyazına göre genel tarama modeli, içerisinde birçok öge barındıran bir evrende, evrenle ilgili bir hükme varmak amacıyla, evrenin tamamı veya ondan alınacak bir kesit, örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2012). Çalışmanın amacı “ödüllü çocuk romanlarında yer alan rica sözeylemi dağılımlarını ve görünümelerini tespit etmek” olduğu için araştırma modeli olarak genel tarama modeli tercih edilmiştir. Yapılan bu çalışmanın amacından dolayı genel tarama modeli içerisinde yer alan tekil tarama modelinin kullanılması uygun görülmüştür. Alanyazına göre tekil tarama modeli, değişkenlerin birer birer niceliklerini veya niteliklerini belirtmek için başvurulan araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2012). Buna göre çalışmada ana ulamı olan rica sözeylemi ve ana ulama bağlı olarak gelişen rica alt ulamları ayrı ayrı ele alınmış ve tekil olarak çözümlenmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın amacı, son on yılda aralıksız olarak Türkiye’de çeşitli kurumlar tarafından roman kategorisinde ödüllendirilen çocuk romanlarında yer alan rica sözeylem görünümünün ve dağılımlarının nasıl olduğunu tespit etmektir. Çalışma evreninin büyüklüğü ve verilere ulaşmanın güçlüğünden dolayı evrenin sınıflandırılmasında kimi ölçütler belirlenmiştir.

Araştırmanın evrenini çocuk romanı kategorisinde ödül dağıtan kurumlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme belirlenirken kurumların Türkiye merkezli olması, Türkçe yayın yapıyor olması, Türkçe yazılmış olan çocuk romanlarını ödüllendirmesi, süresiz on yıl boyunca ödüllendirmenin gerçekleştiriliyor olması dikkate alınmıştır. Ödüllendirilen çocuk romanının yetişkin yazarlar tarafından yazılması, ödüllendirilen çocuk romanının birincilik kazanmış olması ve basılı materyal olarak okuyucuya sunulması göz önünde bulundurulmuştur. Bu ölçütlerin değerlendirilmesi sonucunda belirtilen niteliklere uyan iki kurum tespit edilmiştir. İlk tespit edilen kurum, 35 yıldır eğitim ve kültür yayıncılığı alanında faaliyet gösteren, ilkokul ve ortaokula yönelik çağdaş yayınlar hazırlayan, öyküden romana, çizgi romandan denemeye kadar çeşitli türlerde okurlarına kitaplar sunan ve 2003

yılından beri çocuk ve gençlik edebiyatı alanlarında ödül veren Tudem Yayıncılık'tır. Diğer tespit edilen kurum ise, bir yandan çocuk ve gençlik edebiyatının gelişmesine katkı sunmak ve diğer yandan ise çağdaş Türk dili ve kültürünü temel alan, bilimden ve çocuk gerçekliğinden beslenen, çocuk ve gençlik kitaplarının yazılmasına destek vererek özendirilen ve 2007 yılından beri çocuk ve gençlik edebiyatı alanlarında ödül veren Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı'dır.

Veri Toplama Süreci

Bu çalışmanın nitel verilerini 35 yıldır eğitim ve kültür yayıncılığı alanında faaliyet gösteren, ilkökul ve ortaokula yönelik çağdaş yayınlar hazırlayan, öyküden çizgi romana kadar çeşitli türlerde okurlarına kitaplar sunan ve 2003 yılından itibaren bu yana ödül veren Tudem Yayıncılık'ın düzenlemiş olduğu Tudem Edebiyat Ödülleri'nde çocuk romanı kategorisinde birinci olan ve basımı gerçekleştirilen çocuk romanları ile çağdaş Türk dili ve kültürünü esas alan, bilimsellikten ve çocuk gerçekliğinden beslenen, çocuk ve gençlik edebiyatının gelişmesine katkı sunan ve 2007 yılından beri ödül veren Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı'nın düzenlemiş olduğu yarışmalarda çocuk romanı kategorisinde birinci olan ve basımı gerçekleştirilen çocuk romanları oluşturmaktadır. Çocuk romanı kategorisinde birincilik ödülü alan romanlarda rica stratejileriyle ilgili sözcükler tespit edilmiştir. Belirlenen ve basılı olarak satışa sunulan ödüllü çocuk romanlarının okunması, verilerin toplanması ve analiz edilmesi 2019-2020 eğitim-öğretim yılında gerçekleşmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın veri toplama aracını belge tarama oluşturmaktadır. Alanyazına göre belge tarama, belli bir amaç doğrultusunda ilgili kaynakları bulma, bu kaynakları okuma, gerekli yerleri not alma ve alınan notları değerlendirme basamaklarını kapsayan bir tanıma sahiptir (Karasar, 2012).

Tudem Yayıncılık, 2003 yılından beri çocuk yazını alanında şiirden tiyatroya, öyküden romana her yıl farklı bir ulamda ödül vermektedir. Yapılan bu çalışmada, çocuk romanı ulamında ödül verilen 2003, 2004, 2011, 2013 ve 2015 yılları dikkate alınmış ve basılı olarak sunulan kitaplar üzerinde çalışılmıştır. Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı (GDÇGV), 2007 yılından beri çocuk

yazını alanında öykü, çocuk romanı ve gençlik romanı ulamlarında ödül vermektedir. Yapılan bu çalışmada, çocuk romanı ulamında 2007, 2011, 2013, 2015 ve 2017 yıllarında ödül verildiği tespit edilmiş ve basımı gerçekleştirilen kitaplar dikkate alınmıştır. Tudem Yayıncılık ve GDÇGV tarafından çocuk romanı ulamında ödüllendirilen kitaplar alan uzmanı ve alan yazarları tarafından oluşmuş seçici bir kurul tarafından değerlendirilmiş ve ödüllendirilmiştir.

Tudem Yayıncılık ve GDÇGV tarafından çocuk romanları ulamında birincilik ödülü alan kitaplardan rica sözeylemi ile ilgili veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler, Blum-Kulka ve Olshtein (1984) tarafından rica sözeylemi stratejilerine göre ulamlanmıştır.

Aşağıda ilgili kitaplar Tablo 2’de gösterilmiş ve incelenen ödüllü çocuk romanları hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 2

Veri Toplama Araçları – Ödüllü Çocuk Romanları

	Kitabın Adı	Yazarı	Yayınevi	Ödül Yılı	Ödül Kurumu
K1	Mavi Zamanlar	Mavisel Yener	TUDEM	2003	TUDEM
K2	Teneke Kaplı İvan	Gökhan Tok / Ülkü Çadırcı	TUDEM	2004	TUDEM
K3	Almarpa'nın Gizemi	Koray Avcı Çakman	TUDEM	2011	TUDEM
K4	Amber'in Zaman Kapsülü	Figen Güllü	TUDEM	2013	TUDEM
K5	Kuş Olsam Evime Uçsam	Güzin Öztürk	TUDEM	2015	TUDEM
K6	Canı Sıkılan Çocuk	Dursun Ege Göçmen	Altın	2007	GDÇGEV
K7	Masal Kenti Çocukları	Zehra Tapunç	Altın	2007	GDÇGEV
K8	Hayalet Köy	Hüsnan Şeker	Altın	2011	GDÇGEV
K9	Komşumuz Çok Acayip	Miyase Sertbarut	Altın	2013	GDÇGEV
K10	Düşlerin Peşindeki	Koray Avcı Çakman	Altın	2015	GDÇGEV

K11	Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu	Ömür Kurt	Altın	2017	GDÇGEV
-----	---	-----------	-------	------	--------

Yukarıda yer alan tablo incelendiğinde birincilik ödülü almış çocuk romanlarının kim tarafından yazıldığı ve hangi ad ile basıldığı, hangi kurum tarafından ve ne zaman ödüllendirildiğine dair bilgileri göstermektedir. Aşağıda incelenen çocuk romanları hakkında bilgi verilmiştir.

K1. Mavi Zamanlar. 2003 yılında Tudem Yayıncılık tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Mavi Zamanlar*, Mavisel Yener tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 200 sayfa olarak basılan bu roman, 10-12 yaş ve üstü çocuklara uygundur. Romanda arkadaşlık, serüven, tarih, medeniyet ve eleştirel düşünme gibi temalar öne çıkmaktadır.

Birce, kitap okumayı seven ve sekizinci sınıfa yeni geçmiş bir kız çocuğudur. Kitapçıya yedinci sınıf kitaplarını vermeye gittiğinde ilgisini çeken bir kitap ile karşılaşmış ve Gizli Geçitleri Bulmanın Yolları adlı kitabı alarak okumaya başlamıştır. Birce, katıldığı bir yarışmada dereceye girdiği için Alliano Arkeolojik Kazı Alanı'na arkadaşlarıyla gitmeye hak kazanmış ve yanında Gizli Geçitleri Bulmanın Yolları adlı kitabı da götürmüştür. Birce, bu yeni yerde Gilman adında bir kız çocuğuyla arkadaş olmuş ve birlikte kazı alanını incelemeye başlamışlardır. Birce'nin yanında getirdiği kitap sayesinde tarihi Alliano Kenti'ni bulmuşlar ancak bu süreç onlar için macera dolu olmuştur.

K2. Teneke Kaplı İvan. 2004 yılında Tudem Yayıncılık tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Teneke Kaplı İvan*, Gökhan Tok ve Ülkü Çadirci tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 240 sayfa olarak basılan bu roman, 9-12 yaş arası çocuklara uygundur. Romanda serüven ve yaratıcılık temaları önce çıkmaktadır.

Dafni, on beş yaşında ailesi tarafından Duran Çadır Tiyatrosu'na bırakılmış ve oradaki çalışanlar tarafından büyütülmüş bir kız çocuğudur. Dafni'nin hayali Kanat Çırpın Senfoni Orkestrası'nı bularak Duran Çadır Tiyatrosu'na getirmek ve kayıp olan Teneke Kaplı İvan'ı bulmaktır. Bu amaç doğrultusunda Begüm ve

İbrahim Duran'dan izin alan Dafni, Drago ile yola çıkmışlar ve her gittikleri yerde Teneke Kaplı İvan'ın maceralarını işitmişlerdir. Cumali adında bir erkek çocuğu ile tanışan Dafni, onunla birlikte Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nın izini sürmüş ve bulmasına ramak kalmıştır. Aynı zamanda ona yol boyunca eşlik eden Drago ile İvan'ı bulmuş ve Duran Çadır Tiyatrosu'na sağ salim dönmüşlerdir.

K3. Almarpa'nın Gizemi. 2011 yılında Tudem Yayıncılık tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Almarpa'nın Gizemi*, Koray Avcı Çakman tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 167 sayfa olarak basılan bu roman, 9-12 yaş arası çocuklara uygundur. Romanda gizem, serüven, efsane, tabiat yaşamı ve çevre bilinci gibi temalar öne çıkmıştır.

Babasının görevi nedeniyle büyüşehirden Köyceğiz'e taşınan Kaan, yeni arkadaşlar edinmiştir. Bu arkadaşları aracılığıyla Kuşçu denilen ilginç bir adamla tanışmış ve hep birlikte Kuşçu'nun teknesi ile gezintiye çıkmışlar ve ondan birbirinden ilginç efsaneler dinlemişlerdir. Kuşçu'yu çok bilgili ve ilginç bulan çocuklar, Kuşçu'nun bazı davranışlarından dolayı ondan şüphe etmeye başlamışlardır. Kaan ve Aylin, Kuşçu'nun izini sürmeye başlar ve başlarına enteresan olaylar gelir. Kuşçu'nun çocuklara neden gizemli davrandığını ve neden Köyceğiz'de yaşadığını açıklamasıyla maceranın sonuna gelinmiş olur.

K4. Amber'in Zaman Kapsülü. 2013 yılında Tudem Yayıncılık tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Amber'in Zaman Kapsülü*, Figen Güllü tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 192 sayfa olarak basılan bu roman, 9-12 yaş arası çocuklara uygundur. Romanda kendini tanıma, aile ilişkileri, iletişim, duygular ve gizem temaları öne çıkmaktadır.

Amber, on üç yaşında annesini kaybetmiş ve babasıyla yaşayan bir kız çocuğudur. Evlerinde kilitli ve girilmesi yasak olan bir oda vardır ve bu oda her geçen gün Amber'in merakını daha da artırmaktadır. Bir gün odaya girebilen Amber, Kordelya adında biri tarafından yazılmış bir mektup bulmuş ve bu mektubun izini sürmek için arkadaşı Tiktak'tan yardım istemiştir. Amber, geçmişin izini sürerken Tiktak ile birlikte çeşitli maceralar yaşamış ve Kordelya'nın kim olduğunu sonunda bulabilmişlerdir.

K5. Kuş Olsam Evime Uçsam. 2015 yılında Tudem Yayıncılık tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Kuş Olsam Evime Uçsam*, Güzin Öztürk tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 120 sayfa olarak basılan bu roman 9-12 yaş arası çocuklara uygundur. Romanda iletişim, önyargılar, sığınmacılık, savaş ve barış gibi temalar öne çıkmaktadır.

Beşir, Suriye İç Savaşı sırasında tanıdıklarını ve yakınlarını kaybetmiş bir çocuktur. Beşir'in ailesinin Suriye'yi gizlice terk edip Türkiye'ye sığınma planları vardır. Halep'ten İzmir'e kadar olan yolculuk boyunca Beşir, çeşitli olaylara tanık olmuş ve bu olayların etkisiyle hayaller kurmuş, rüyalar görmüştür. Düşlerinde hep savaşta kaybettiği ağabeyi ve ülkesi vardır. Bir gün rüyasında Sadako Sasaki'yi görmüş ve savaşın yaratmış olduğu acıları hiç unutmayacağına dair ona söz vermiştir. Rüyalarında kendini bir kuş olarak gören Beşir, hep Halep semalarında süzölmektedir.

K6. Canı Sıkılan Çocuk. 2007 yılında Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı (GDÇGV) tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Canı Sıkılan Çocuk*, Dursun Ege Göçmen tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 96 sayfa olarak basılan bu roman 9-12 yaş arası çocuklar için hazırlanmıştır. Romanda iletişim, saygı, doğal yaşam ve serüven gibi temalar öne çıkmaktadır.

Özgür ve Memo birbiriyle hiç anlaşamayan aynı sınıfta okuyan hatta aynı sırayı paylaşan iki arkadaştır. Özgür, bilgisayar oyunlarına meraklı ve sürekli canı sıkılan, Memo ise kitap okumaktan hoşlanan ve canı neredeyse hiç sıkılmayan bir çocuktur. İki zıt karakter özellikleri taşıyan bu çocuklar, bir gün birlikte ödev yapmak zorunda kalmışlardır. İlk andan itibaren tartışmaya başlayan çocuklar, birlikte vakit geçirmeye başlamalarıyla aralarındaki problemler hallolmaya başlamıştır. Çatışmaktan vazgeçen Özgür ve Memo, ödev için okudukları kitaptan etkilenerek kendilerini bir maceranın içinde bulmuşlardır. Bu macera süresince birbirlerine destek olmuşlar ve karşılaştıkları sorunu birlikte çözmekle beraber iki yakın arkadaş hâline de gelmişlerdir.

K7. Masal Kenti Çocukları. 2007 yılında GDÇGV tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Masal Kenti Çocukları*, Zehra Tapunç tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 144 sayfa olarak basılan bu roman 10-

12 yaş ve üstü çocuklar için hazırlanmıştır. Romanda arkadaşlık, serüven, tarih, medeniyet ve eleştirel düşünme gibi temalar öne çıkmaktadır.

Pergamos, Girit'ten Pergamon'a yeni gelmiş ve çevresine alışmakta hiç güçlük çekmeden Barsini, Leodis ve Perika ile arkadaşlık kurmuştur. Pergamos, tanıştığı yeni arkadaşlarıyla birlikte her gün farklı bir macera peşinde koşmuştur. Pergamos ve arkadaşları ödüllü bir yarışmaya katılmışlar ve bugün kullanılan kâğıdı icat ederek birinci olmuşlardır.

K8. Hayalet Köy. 2011 yılında GDÇGV tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Hayalet Köy*, Hüsnan Şeker tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 128 sayfa olarak basılan bu roman 10-12 yaş ve üstü çocuklar için hazırlanmıştır. Romanda arkadaşlık, serüven, iletişim ve eleştirel düşünme gibi temalar öne çıkmaktadır.

Jasmin, büyükşehirde yaşayan dadıyla büyütülmüş, şımarık bir kız çocuğudur. Bir gün Jasmin gözlerini küçük bir köyde açmış ve ona "Yasemin" denilmeye başlanmıştır. Bu duruma sinirlenen Jasmin, içinde bulunduğu durumu kabul etmemiş ve sinirlenmiştir. Köylülere göre, Jasmin'in "Yasemin" olduğunu kabul etmemesi hafıza kaybına bağlanmaktadır. Jasmin'e göre ise tüm köylüler çocuk hırsız ve kendisini kaçırmışlardır. Ancak olaylar hiç de görüldüğü gibi değildir. Şımarık ve kendini beğenmiş Jasmin'e dedesi bir ders vermek için hayalet bir köy kurmuştur. Bu olaydan sonra Jasmin anlayışlı ve derslerinde başarılı bir kız çocuğuna dönüşmüştür.

K9. Komşumuz Çok Acayip. 2013 yılında GDÇGV tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Komşumuz çok Acayip*, Miyase Sertbarut tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 152 sayfa olarak basılan bu roman 10-12 yaş ve üstü çocuklar için hazırlanmıştır. Romanda serüven ve macera temaları öne çıkmaktadır.

Aziz, yaramaz ve afacan bir çocuktur. Mahallede Aziz'e herkes "Kemik" demektedir. Bir gün mahalleye esrarengiz bir kadın taşınır ve mum üretilip satmaya başlar. Bu yaptığı işten dolayı, mahalleli tarafından bu esrarengiz yaşlı kadına Mumcu Nuran adı takılmıştır. Mumcu Nuran, yaz günü soba yakınca Kemik ve yakın arkadaşı Oya bu durumdan şüphelenmiştir. Bu işi araştırmaya başlayan Kemik ve Oya hiç beklemedikleri bir durumla karşılaşmıştır.

K10. Düşlerin Peşindeki Çocuk. 2015 yılında GDÇGV tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Düşlerin Peşindeki Çocuk*, Koray Avcı Çakman tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 144 sayfa olarak basılan bu roman 9-12 yaş arası çocuklar için hazırlanmıştır. Romanda serüven, macera, çalışkanlık, duygular ve duygudaşlık gibi temalar öne çıkmaktadır.

Ördekayak, ninesi ile yaşayan, ona ev ve tarla işlerinde yardım eden bir çocuktur. Nine, her gece yatmadan önce Ördekayak'a masal okumaktadır. Bir gün Ördekayak kitaptan bir sayfanın yırtıldığını görür ve o sayfayı bulmasıyla hayatı değişir. O sayfada, kendi gibi ayağında engel olan bir çocuğun Altın Göl denilen gölde yüzmesiyle ayağının düzelmesi anlatılmaktadır. Bu masaldan etkilenen Ördekayak, Altın Göl'ü bulmak için yola koyulur ve yolda çeşitli kişilerden çömlekçilik, kilimcilik gibi meslekler öğrenir. Altın Göl'ün bir hayal ürünü olduğunu anlayan Ördekayak, yol boyunca birçok meslek öğrendiği için mutlu olmuş ve ninesine dönmüştür.

K11. Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu. 2017 yılında GDÇGV tarafından düzenlenen yarışmada birincilik elde eden *Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu*, Ömür Kurt tarafından yazılmıştır. 13,5 x 19,5 cm boyutlarında ve 96 sayfa olarak basılan bu roman 9-12 yaş arası çocuklar için hazırlanmıştır. Romanda iletişim, önyargılar, sığınmacılık, duygular ve duygudaşlık gibi temalar öne çıkmaktadır.

Bayan Pembeburun ve Bay Cesur'un yavrusu, kış gelip de göç hazırlığı başlamış olmasına rağmen yumurtadan bir türlü çıkmamıştır. Kabilenin ileri gelenleri bunun uğursuzluk olduğunu ve eğer göç etmezlerse başlarına kötülük geleceğini söylemişlerdir. Bay Cesur, yavrularının yumurtadan çıkmasını bekleyeceklerini söyleyip göçe katılmamışlardır. Günler sonra yumurta çatlamış ve Bayan Pembeburun ve Bay Cesur'un Paytak adını verdikleri yavruları doğmuştur. Paytak'ın da uçmayı öğrenmesiyle yaban ördeği ailesinin göç yolculuğu başlamıştır. Kabileye yetişmeye çalışırken birçok olaya tanık olan aile, sonunda kabile arasına katılabilmıştır.

Aşağıda ödüllü çocuk romanlarından elde edilen verileri ulamlamak için kullanılan rica söylemi alt stratejileri ile ilgili bilgi Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Veri Toplama Araçları – Rica Stratejileri

Dolaylılık Seviyesi	Rica Stratejileri
Doğrudan Kullanım (Direct Level)	Emir İfadeleri (Mood Derivable) Açık Edimseller (Explicit Performative) Sınırlı Edimseller (Hedged Performative) Zorunluluk İfadeleri (Obligation Statement) İstek İfadeleri (Want Statement)
Alışlagelmiş Dolaylı Kullanım (Conventionally Indirect Level)	Öneri İfadeleri (Suggestory Formula) Hazırlayıcı Koşullara Gönderme (Reference to Preparatory Conditions)
Alışlagelmemiş Dolaylı Kullanım (Nonconventional Indirect Level)	Güçlü İpucu (Strong Hint) Hafif İpucu (Mild Hint)

Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler analiz edilirken içerik çözümlemesinden yararlanılmıştır. Alanyazına göre içerik çözümlemesi, belirli kurallar içeren ve kodlama aracılığıyla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği düzenli işleyen ve tekrarlanabilir bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Baştürk, vd. 2011). Stemler'e (2001) göre, içerik analizi insanların veya toplulukların inançlarını, tutumlarını, yargılarını ve düşüncelerini ortaya çıkarabilmektedir. Bu tanım sözün eyleme dönüşmesinde kişinin niyetinin de önemini vurgulayan Sözeylem Kuramı araştırmacılarının görüşüne kanıt sağlamak açısından önemlidir. İçerik çözümlemesi bu açıdan çalışmanın amacına uygundur. Bu amaç doğrultusunda ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söz eylemleri Blum-Kulka vd. (1989) tarafından Cross-Cultural Speech Act Realization Project'te (CCSARP) belirtilen kodlamadan yararlanılarak çözümlenmiştir. Elde edilen veriler uzman görüşleri alınarak değerlendirilmiş ve bu görüşler doğrultusunda çalışma

yapılmıştır. CCSARP'de Avustralya İngilizcesi, Amerikan İngilizcesi, İngiliz İngilizcesi, Kanada Fransızcası, Danca, Almanca ve İbranice olmak üzere yedi farklı dil üzerinden rica stratejileri ulamlanmıştır.

Bu çalışmada, Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) rica stratejilerini ulamladıkları çalışma temel alınarak ödüllü çocuk romanlarında yer alan rica söylemlerinin bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmeye çalışılmıştır. Bağlam içerisinde geçen rica söylemi sözceleri italik olarak gösterilmiştir.

Bu çalışmada ayrıca çözümleme yöntemi olarak ulamsal çözümlmeden yararlanılmıştır. Alanyazına göre içerik çözümlemesi, incelenecek olan bir kitabın veya metnin belirli özelliklerini sayısallaştırarak sunma amacı ile yapılan bir tarama olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanım içerik çözümlemesinin nicel yaklaşım boyutunu oluşturmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda kullanılan çözümleme yöntemi ise sıklık çözümlemesidir.

Bölüm 4

Bulgular ve Yorumlar

Bu çalışmada, birincilik ödülü almış çocuk romanlarından içerik çözümlemesi yöntemiyle elde edilen rica sözeylemi bulguları Blum-Kulka ve Olshetin'in (1984) CCSARP'de yer alan üç ana strateji ulamı ve bunlara ek olarak dokuz alt strateji ulamı dikkate alınarak ulamlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Blum-Kulka ve Olshetin'in (1984) rica sözeylemi doğrudan kullanım, alışlagelmiş dolaylı kullanım ve alışlagelmemiş dolaylı kullanım ulamlarında yer alan alt stratejilerin incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konuları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak tekrar ulamlanmış ve örneklerle betimlenmeye çalışılmıştır.

Ödüllü Çocuk Romanlarındaki Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Görünümleri

Bu bölümde, belirlenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım görünümleri betimlenmiştir. Rica sözeylemi ifadesinin açık bir biçimde veya dolaylı ifadelere yer vermeden konuşucunun dinleyiciden doğrudan talepte bulunması olarak tanımlanan doğrudan kullanım, emir ifadeleri, açık edimseller, sınırlı edimseller, zorunluluk ifadeleri ve istek ifadeleri olmak üzere beş alt stratejiye ayrılmaktadır. Rica sözeylemi doğrudan kullanım ulamında yer alan her bir alt strateji için ayrı bir tablolama ve değerlendirme tercih edilmiştir.

Rica Söz Eylemi Doğrudan Kullanım

1.Emir ifadeleri (Mood derivable). Blum-Kulka ve Olshetin (1984) tarafından rica sözeylemi ulamlama çalışmasında ilk sırada emir ifadeleri yer almaktadır. Austin'in sözeylemleri tespit etmek için ölçüt olarak kip kullanımı önerdiği gibi, Blum-Kulka ve Olshetin (1984) de çalışmalarında genellikle emir kipiyle kullanılan sözcükleri bu ulam içerisinde değerlendirmiştir. Ancak Sarıçoban ve Hişmanoğlu (2004), Türkçedeki emir tümcelerini edimbilimsel açıdan inceledikleri çalışmada, emir kipi görünümündeki tümceğin izin istemeden yasaklamaya, söz vermeden tehdit etmeye birbirinden farklı 16 iletişimsel değer

yüklenebildiğini tespit etmiştir. Polat (2010) da yapmış olduğu çalışmada emir kipiyle çekimlenmiş her sözcenin bir rica belirtmeyeceğini ifade etmektedir. Doğan (1996) ise genel olarak kipliğin özelde ise emir sözcelerinin sadece yapılara bakarak açıklanamayacak anlam farklılaşmalarına yol açtığından bahsetmekte ve bu farklılaşmaların anlaşılabilmesinin yolunun da söylem ve bağlam kavramlarına başvurmadan geçtiğini ifade etmektedir (Akt. Polat, 2010). Nitekim dilbilgisel açıdan emir kipiyle çekimlenmiş sözcelere tavsiyede bulunma, izin verme, tehdit etme ve talep etme gibi birçok iletişimsel değer yüklenebilmektedir (Polat, 2010). Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten'in (1984) rica söylem doğrudan kullanım alt ulamında yer alan emir ifadelerinin incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konuları ve konuşucunun cinsiyetine göre ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan emir ifadelerinin konuşucu ve dinleyici yaş grubuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 4

Emir İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Emir İfadeleri		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	50	19,16
<i>Çocuktan Yetişkine</i>	9	3,45
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	121	46,36
<i>Yetişkinden Yetişkine</i>	67	25,67
<i>Yetişkinden Yetişkine ve Çocuğa</i>	14	5,46
<i>Toplam</i>	261	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan emir ifadelerinin belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımları dikkate alındığında toplam 261 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu

dikkate alındığında, emir ifadelerinin yetişkin konuşucular tarafından çocuklara yönelik daha sık kullanıldığı belirlenmiştir. Yetişkinlerin çocuklara yönelik emir ifadelerinde daha üstten bir yaklaşım tercih ettikleri görülmüştür. Yetişkinler arası rica sözeylemi emir ifadeleri kullanımlarının sosyal konumlarına göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Çocukların yetişkinlerle emir ifadeleri üzerinden ailesinden veya yakın çevresinden biriyle iletişim kurarken “sen” adılını kullandığı ve sözcesinde “lütfen” sözcüğüne yer verdiği, diğer yetişkinlerle iletişimdeyken ise “siz” adılını tercih ettiği ve yine “lütfen” sözcüğünü sözcesine eklediği tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım emir ifadelerinin yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 1: Yetişkinden çocuğa yönelik rica sözeylemi (Mavi Zamanlar, s. 18).

Ortam: Pülmüz teyzenin evi.

Durum: Pülmüz teyzenin Gilman’dan bir şeyler istemesi.

Katılımcılar: Kadın (Pülmüz Teyze) ve kız çocuğu (Gilman).

Ö.1. İçinde bir çocuğun yıkanabileceği genişlikteki tencerede çorba pişiren Pülmüz teyze, mutfağın sıcağından bunalmış bir hâlde, ellerini önlüğüne silerek söylene söylene dışarı çıktı. Konuşulanları duymuştu. Kızına seslendi: “*Gilman, hele bir koşu git, söyle Mustafa abine, o ‘tamirci’ denilen adama motoru çabuk göndersinler. Depoda az su kaldı, bitiverirse yandık demektir. Arzu’ya haber verin; bugün tuvaletlere o bakıyor, suları harcamasın!*”

Gilman, annesinin söylediklerini yetiştirmek için bir sağa bir sola koştu. Arzu’yu kazı alanında bulduğunda nefes nefese kalmıştı.

Ö.1’de Pülmüz teyzenin mutfakta sıcaktan bunalmış bir biçimde yemek yaptığı ve kendi kendine söylenmesinden dolayı sinirli olduğu ve bu durumda kızından bir şey yapmasını isterken de rica sözeylem doğrudan kullanım emir ifadelerine yer verdiği görülmektedir. Konuşucu olan Pülmüz teyzenin emir sözcelerinin kiplik düzeyinde kaldığı anlaşılmaktadır. Ancak dinleyici olan Gilman’a yönelik “[...] *hele bir koşu git söyle [...]*” sözcesinin ve devamındaki sözcede Mustafa abisine yönelik de “[...] o ‘tamirci’ denilen adam[ın] motoru çabuk

gönder[meleri]" gerektiğini hem kızma hem de alaya alma bağlamlarında kullanıldığı tespit edilmektedir. Daha sonra gelen emir kipli rica sözcesinde Pülmüz teyzenin Gilman'a depoda su az kaldığı için bugün tuvaletlerin temizliğine bakan Arzu'ya "[...] suları harcamasın." tembihini ve tavsiyesini iletmesini istemektedir. Pülmüz teyzenin bir yetişkin olarak kız çocuğu Gilman'dan bir şeyler isterken "sen" adılını tercih ettiği görülmektedir.

Örnek 2: Çocuktan yetişkine yönelik rica sözeylemi (Amber'in Zaman Kapsülü, s. 71).

Ortam: Büyük teyzenin evi.

Durum: Amber'in iki parçaya ayrılan bir fotoğrafı büyük teyzeden istemesi.

Katılımcılar: Kadın (Büyük teyze), erkek (Baba) ve kız çocuğu (Amber).

Ö.2. Bir yandan elindeki fotoğrafı sallıyordu. Babam görürse ne cevap verecektim? Her şeyi itiraf etmek zorunda kalabilirdim. Buraya niye gelmek istediğimi, fotoğrafı nereden bulduğumu... Var gücümle fotoğrafı çektim. Öyle sıkı tutuyormuş ki ben çekince fotoğraf iki parçaya ayrıldı; bir parçası benim elimde, bir parçası büyük teyzedeydi. "Onu bana verin, lütfen!" dedim. Usulca verdi. Aceleyle iki parçayı da cebime koydum.

Ö.2'de Amber evde bulduğu bir fotoğrafın peşine düşmüştür ancak babasından çekinmektedir. Bu fotoğrafın gizeminin büyük teyze tarafından çözüleceğini düşündüğü için babasını ikna edip birlikte büyük teyzeyi ziyarete gitmişlerdir. Ancak büyük teyze alzheimer olduğu için kontrol edilemez bir hâle gelmiştir. Amber'in fotoğrafı büyük teyzenin elinden almaya çalışırken ikiye bölünmüş ve babasından da çekindiği için hemen o gelmeden fotoğrafı gizlemek istemiş ve büyük teyzeden fotoğrafın diğer yarısını isterken "Onu bana verin, lütfen!" sözcesini kullanmıştır. Bu sözce de emir kipiyle oluşturulmuş, "siz" adılının tercih edildiği ve "lütfen" sözcüğünün eklendiği bir rica sözeylemi görülmektedir. Bu sözce bağlamında çocuktan yetişkine bir rica sözeylemi doğrudan kullanım emir ifadeleri gerçekleşirken çocuktan yetişkine iletişim sırasında "lütfen" sözcüğünün kullanıldığı bu durumun Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) hafifletici veya yumuşatıcı kullanımı ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan emir ifadelerinin konuşucu ve dinleyici sosyal konumunun dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 5

Emir İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Emir İfadeleri		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	50	19,16
<i>Çocuktan Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	9	3,45
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	121	46,36
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit</i>	14	5,36
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	53	20,31
<i>Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	14	5,36
Toplam	261	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan emir ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılım incelendiğinde yetişkinden çocuğa ve yetişkinden yetişkinine kullanımlarının öne çıktığı görülmektedir. Yetişkinler arası iletişimde ise yetişkinler kendi içerisinde sosyal konumu eşit olanlar ve olmayanlar biçiminde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Sosyal konumu eşit olan yetişkinler arasındaki iletişimde mesafenin azaldığı, dayanışma faktörünün ortaya çıktığı ve iletişime katılanların birbirine “sen” adlı ile hitap ettiği (Bayyurt, 1999), sosyal konumu eşit olmayan yetişkinler arasında ise “güç” faktörüne bağlı olarak hitap biçimlerinin değiştiği tespit edilmiştir. Konuşucu ve dinleyici arasında sosyal konum farklılıklarının olmasından dolayı iletişim sırasında farklı dil tercihlerinin de ortaya çıktığı birçok araştırma tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu farkların oluşmasında yaş, cinsiyet ve toplumsal mesafe gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmiştir (Bayyurt, 1999; Brown ve Gilman, 1980).

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım emir ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 3: Yetişkinden yetiştirilmeye ve çocuklara sosyal konumun eşit olmadığı durum (Kuş Olsam Evime Uçsam, s. 27).

Ortam: Suriye'den Türkiye'ye kaçan kişilerin kamyoneti.

Durum: Silahlı kişiler tarafından yapılan yol kontrolünde Suriye'den Türkiye'ye kaçan aile bireylerinden bir şeyler isteme.

Katılımcılar: Kadın (Anne), erkek (Baba), çocuklar (Beşir, Gufran, Halebi) ve silahlı kişiler.

Ö.3. Kamyonetin ucunda karanlık var şimdi. Dumanlar, evler kayboldu. “Arkaya benzin sakladık,” demişti babam. Arada onlar sallanıyor, çarpıyor kenarlara. Lıkır lıkır yapıyor. Durmadan gidecekmışiz. Kimse konuşmuyor. Uyudular mı acaba? Ben uyumam ki! Beklerim. Belki de uyurum azıcık. Abimi görürüm rüyamda.

“Kimliklerinizi gösterin! Nereye gidiyorsunuz böyle! İnin kamyonetten!”

Bazen düşüncelere dalarsın, sonra birden kendine gelersin ya... Öyle oldum ben. Kızgın bu adamlar. Kamyonet de öksürmüyor. Neden durduk?

Ö.3'te gece vakti hiç durmadan gidilmesi gereken ve gerginlikten ve endişeden kimsenin konuşmadığı bir kamyonet yolculuğu yapılmaktadır. Silahlı kişiler tarafından yolları kesilerek kamyonettekilere kimlik kontrolü yapıldığına ve bu kimlik kontrolü yapanların kızgın olduklarına tanık olunmaktadır. Silahlı kişilerin Suriye'den Türkiye'ye kaçan aileden bir şeyler isterken emir kipiyle kurulmuş sözceler kullandığı görülmektedir. *“Kimliklerinizi gösterin! Nereye gidiyorsunuz böyle! İnin kamyonetten!”* sözcesinde emir kipi ikinci çoğul kişiye göre çekimlenmesi bir incelik ifadesi olarak değil konuşucunun dinleyici üzerindeki “güç” ilişkisinin yansımasıdır. Nitekim Bayyurt (1999), konuşucu ve dinleyici arasında güç farklılıkları olan söylem durumlarında güçlü olan tarafın karşısındakine her zaman “sen” adılı ile hitap ettiğine ve bunun karşılığında da kendisine her zaman “siz” adılı ile hitap edilmekte olduğunu belirtmektedir. Örnek olaya bakıldığında

silahlı kişilerin aile bireylerine yaklaşımının daha çok bir “güç” farklılığından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Örnek 4: Çocuktan çocuğa sosyal konumun eşit olduğu durum (Almarpa'nın Gizemi, s. 130).

Ortam: Kuşçu denilen adamın kamarasında.

Durum: Kaan'ın Aylin ile kuşkulandıkları Kuşçu'nun kamarasına gizlice girmeleri ve onun hakkında bilgi edinmeye çalışmaları.

Katılımcılar: Erkek çocuğu (Kaan), kız çocuğu (Aylin).

Ö.4. Tam o sırada Kuşçu kamaradan çıkmıştı. Kısa bir süre sonra motorun sesi duyuldu. Tekne önce sağa, sonra sola hafifçe sallandı ve yol almaya başladı. Tekne giderken iki arkadaş çok dikkatli bir şekilde, fısıldayarak konuşuyorlardı.

“Umarım telefonunu sessize almışsındır. Keremler falan ararsa zır zır çalmasın sakın,” dedi Kaan. Aylin o anda, telefonunu sehpanın üzerinde unuttuğunu hatırladı.

“Neyse ki benimki yanımda,” dedi Kaan. “Sessize aldım ve ne olur ne olmaz diye de iyice şarj ettim.”

Ö.4'te iki çocuğun gizlice girdikleri bir kamarada fısıldayarak konuştukları bir kesit alınmıştır. Burada Kaan'ın Aylin'e yönelik *“Umarım telefonu sessize almışsındır. Keremler falan ararsa zır zır çalmasın sakın”* sözcesinde emir kipiyle çekimlenmiş bir yapıya rastlanılmaktadır. Ancak burada Kaan'ın tümceye “umarım” sözcüğü ile başlaması ve *“[...] zır zır çalmasın sakın.”* sözcesi ile bitirmesi Aylin'e yapması gereken hakkında emir kipiyle çekimlenmiş bir tepki verdiği görülmektedir. Bu iletişimde erkek çocuğu ve kız çocuğunun aynı sosyal konumda olmasından dolayı “güç” ilişkilerinin eşit olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, birbirlerine “sen” adılı ile hitap etmelerinin olağan olduğu düşünülmektedir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan emir ifadelerinde konuşucuların cinsiyet dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 6

Emir İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Emir İfadeleri		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	34	13,03
<i>Erkek Çocuğu</i>	26	9,96
<i>Kadın</i>	76	29,12
<i>Erkek</i>	125	47,89
Toplam	261	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan emir ifadelerinin konuşucusunun ağırlıklı olarak yetişkinlerden oluştuğu ve yetişkinler içerisinde de erkek konuşucuların öne çıktığı görülmektedir. Kız çocuklarını ve erkek çocuklarının rica sözeylemi doğrudan kullanım emir ifadelerini kullanmaları birbirine yakındır ve yetişkinlere oranla geride kalmaktadır. Holmes (1995), cinsiyet farklılıkları üzerine yapmış olduğu çalışmada, cinsiyet farklılıklarını toplumsal mesafe, güç ve bağlamsal resmiyet olmak üzere üç açıdan değerlendirmiş ve bu durumların dil seçimlerini etkilediğini belirtmiştir. Bayyurt (1999) ise bu açılardan hareketle değişik ortamlarda veya bağlamlarda kadın ve erkek konuşucuların dili kullanım tercihinde farklılıklar olduğunu ifade etmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım emir ifadelerinin konuşucunun cinsiyeti üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 5: Konuşucunun erkek olduğu durum (Masal Kenti Çocukları, s. 105-106).

Ortam: Kral II. Eumenes'in sarayı.

Durum: Kral II. Eumenes'in yardımcısından çeşitli isteklerde bulunması.

Katılımcılar: Erkek (Kral II. Eumenes) ve erkek (Kral yardımcısı).

Ö.5. Kral altın yüzüklerin süslediği ellerini çırpıp yardımcısını çağırdı.
"Ülkemde, iki adımda bir keçi çiftlikleri kurulsun. Sanatçı İrodikos'a yeni

sanatçılar yetiştirebileceği bir atölye hazırlansın. Ülkemde kırk gün kırk gece bayram yapılsın. Hemen, kent meydanında kazanlar kurulsun. Halkım hep birlikte Pergamon sokaklarında yesin, içsin. Bütün komşu ülkelere haberciler çıkarılsın. Şarkıcılar, dansçılar masalcılar, tiyatro oyuncularını getirilsin. Dört tiyatrodan da gece gündüz etkinlikler devam etsin...” diye talimatlar verdi.

Salonda bulunanlar, Kral II. Eumenes’in sözlerine ara verdiği sırada gözlerinde muzip pırıltılar gördüklerinden neredeyse emindiler. Kral, konuşmasına devam ettiğinde bunun nedenini anlamakta gecikmediler.

“Bu arada haberciler hazırlansın. Dostumuz Mısır Kralı Ptolemeus’a, Pergamon halkını insanlığa armağan ettiğimiz bu büyük buluşu yapmaya yöneltti kararı nedeniyle teşekkür eden ve iki ülke arasındaki dostluğun sonsuza dek süreceğini anlatan mektubum gönderilsin. Böylece dostumuz majesteleri, Charta Pergamena’ya dokunan ilk yabancı hükümdar olsun.” diye belirtti kral.

Ö5’te Kral II. Eumenes’in yardımcısına talimatlardan oluşan sözceleri görülmektedir. Kralın bu sözcelerinin emir kipiyle çekimlenmiş rica söylemi doğrudan kullanım emir ifadeleri olduğu tespit edilmiştir. Bayyurt (1999), yaptığı çalışmada bir söylem durumunda bir kişinin karşısındakine göre ne kadar alt konumdaysa ona “siz” adlı ile hitap etme olasılığının arttığından bahsetmektedir. Böyle bir ortamda kendine “siz” adlı ile hitap edilen kişinin karşısındakine kıyasla daha yüksek seviyede, daha ileri bir yaşta ve genel olarak daha üst bir konumda olduğu ve karşısındakine “sen” adıyla hitap etme yetkisine de sahip olduğunu ifade etmektedir.

Örnek 6: Konuşucunun kız çocuğu olduğu durum (Mavi Zamanlar, s. 82).

Ortam: Arkeolojik kazı alanı.

Durum: Birce ve Gilman bir gizemi çözmeye çalışmakta ve bunun için gizli planlar yapmaktadır.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Birce) ve kız çocuğu (Gilman).

Ö.6. Birce, o gece kalması için Gilman’a ısrar edecekti ama vazgeçti. Gilman’ın yanına gidip gazeteyi eline tutuşturdu. Kulağına eğilerek fısıldadı:

“Bu gece haberi oku! Yarın gelirken gazeteyi getirmeyi unutma!”

Ö.6’da Birce, Gilman ile birlikte bir plan yapmıştır ancak Gilman o gece Birce’nin yanında kalamayacağı için kulağına fısıldayarak “*Bu gece haberi oku! Yarın gelirken gazeteyi getirmeyi unutma!*” sözcesini kullanmıştır. Bu sözce hem emir ifadeleri içermekte hem de kuvvetli bir tembih anlamı taşımaktadır.

2.Açık edimseller (Explicit performative). Blum-Kulka ve Olshtet (1984) tarafından rica sözeylemi doğrudan kullanım ulamında yer alan açık edimseller alt stratejilerden biridir. Açık edimsellerde konuşucunun dinleyiciden ne tür bir eylem gerçekleştirmesi gerektiğini açık bir biçimde ifade eden eylemleri içermektedir (Lyons, 1981). Açık edimseller, edimsel bir eylem içerir ve Thomas’a (1995) göre, konuşmacının ifadesinin arkasındaki gücün dinleyici tarafından yanlış anlaşılması olasılığını ortadan kaldırmasına izin veren bir strateji olarak görülmektedir. Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten’in (1984) rica sözeylem doğrudan kullanım alt ulamında yer alan açık edimseller, incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan açık edimsellerin konuşucu ve dinleyici yaş grubuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 7

Açık Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Açık Edimseller		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	5	12,82
<i>Çocuktan Yetişkinine</i>	19	48,72
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	8	20,51
<i>Yetişkinden Yetişkinine</i>	7	17,95
<i>Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa</i>	0	0,00
Toplam	39	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan açık edimsellerin belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımlarına göre toplam 39 kez kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu dikkate alındığında açık edimsellerin çocuklar tarafından yetişkinlere yönelik daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Çocuklar yetişkinlerle açık edimseller kullanarak bir rica söz eyleminde bulunurken “siz” adılını; “abi”, “baba”, “abla” gibi hitap ifadelerini kullanmaktadır.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım açık edimsellerin yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 7: Yetişkinden çocuğa yönelik rica sözeylemi (Amber’in Zaman Kapsülü, s. 125).

Ortam: Amber’in odasının önü.

Durum: Amber’in eve dadı geleceğini öğrenmesi ve bu durumu kabul etmeyip kendisini odasına kilitlemesi ve babasının onu ikna etmeye çalışması.

Katılımcılar: Erkek (Baba) ve kız çocuğu (Amber).

Ö.7. “Bayan Disip gitmezse buradan asla çıkmayacağım.”

Babam derin bir nefes aldı. Sinirlenmişti. Sinirliğinden hep böyle derin bir nefes alırdı. “Amber, küçük bir çocuk değilsin artık! Kendini odana kilitleyip her istediğini yaptıramazsın!”

“Evet baba, küçük bir çocuk değilim ve bu yüzden *başımda bir dadı istemiyorum.*”

“Dışarı çıksan anlatacağım. Çıkmıyorsun ki! Hep burada kalmayacak. Ben dört gün şehir dışında olacağım. Bir toplantı için... *Bu süre içinde yalnız kalmanı istemiyorum.* Sadece üç gün Amber.”

Ö.7’de bir babanın kızından habersiz ona dadı tutması ve kızının bu durumu kabul etmeyip kendini odasına kilitlemesi üzerine babanın kızını odadan çıkarma çabasını görülmektedir. Amber “odadan asla çıkmayacağım” sözcüğüyle babasını sinirlendirmiş ve ona “küçük bir çocuk değilsin artık!” uyarısında bulunmuştur. Bunun üzerine Amber’in küçük olmadığını ifade etmesi ve “[...] *başımda bir dadı istemiyorum.*” sözcüğünü açık bir biçimde ifade etmesi babanın da neden dadı tuttuğunu açıklaması ve kızının “[...]yalnız kalma[sı]nı istem[ediğini]” belirtmesiyle kızı ikna olup odadan çıkmıştır. Thomas’a (1995) göre, açık edimseller konuşmacının dinleyici tarafından yanlış anlaşılma olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Ö.7’de konuşucu ve dinleyici arasındaki yanlış anlaşılma sorunu tarafların isteklerini açık bir biçimde ifade etmesiyle çözülmüştür.

Örnek 8: Yetişkinden yetişkine yönelik rica söylemi (Komşumuz Çok Acayip, s. 52).

Ortam: Nuran Hanım’ın evinde ve şöminenin önünde.

Durum: Nuran Hanım’ın evindeki şömineyi genişletmek istemesi.

Katılımcılar: Kadın (Nuran Hanım) ve erkek (Usta).

Ö.8. Nuran Hanım şömineye yürüdü.

“*Bunu genişletmek istiyorum.*”

Adam eğilip ocağın içine baktı.

“Geniş zaten abla.”

“Allah Allah sana geniş olabilir, bana değil. Şöyle bulaşık makinesi sığacak kadar, hatta yapabilirsen *daha büyük bir boşluk istiyorum burada.*”

“Usta ilk kez böyle bir istekle karşılaşıyordu, bu kadar büyük bir şöminenin ne işe yarayacağını aklı almamıştı.

Ö.8’de Nuran Hanım’ın evindeki şömineyi genişletmek istediğini ve bunun için eve bir usta çağırdığı görülmektedir. Nuran Hanım’ın doğrudan açık bir biçimde “*Bunu genişletmek istiyorum.*” ve “[...] *daha büyük bir boşluk istiyorum burada.*” sözcelerini kullanması açık edimsellere örnektir. Ayrıca, Nuran Hanım’ın “Allah Allah sana geniş olabilir, bana değil.” sözcüsüyle ustayı azarlaması ve bunu yaparken de “sen” adılını kullanması Nuran Hanım’ın ustaya göre daha üst bir konumda olduğuna işarettir. Ayrıca ustanın Nuran Hanım için “abla” hitabını seçmesi Nuran Hanım’a karşı konumunu ve mesafesini bildiğini göstermektedir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan açık edimsellerin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 8

Açık Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Açık Edimseller		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	5	12,82
<i>Çocuktan Yetişkine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	19	48,72
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	8	20,51
<i>Yetişkinden Yetişkine – Sosyal Konumu Eşit</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	7	17,95
<i>Yetişkinden Yetişkine ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
Toplam	39	100,00

Yukarıdaki tabloya bakıldığında ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan açık edimsellerin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu

kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki sosyal konum dikkate alındığında açık edimsellerin çocuklar tarafından yetişkinlere yönelik daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Yetişkinler arası iletişimde sosyal konumlarının eşit olup olmamasına bakılarak iki ulama ayrılmıştır.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım açık edimsellerin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 9: Çocuktan çocuğa sosyal konumun eşit olduğu durum (Amber'in Zaman Kapsülü, s. 8).

Ortam: Amber'in evinin bahçesi.

Durum: Tiktak'ın Amber'in eski saatini tamir etmesi ve Amber'e geri getirmesi.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Amber) ve erkek çocuğu (Tiktak).

Ö.9. Odamdan çıktığım gibi soluğu bahçede, Tiktak'ın yanında aldım. Saati yakından görünce sevincim bir kat arttı. Bir çığlık attım.

“Harika! Tam istediğim gibi. Sana boşuna Tiktak demiyorum. Saat gibi tıkr tıkr çalışıyorsun!”

Tiktak, ben konuştukça utanıyordu. Saate sarılmış; saatin alt bölümünü eliyle sıkıca kapatmıştı.

“Çek şu elini,” dedim. *“Tümünü görmek istiyorum.”*

Ö.9'da Amber ve Tiktak adlı iki çocuk yakın arkadaşdır ve Tiktak'ın babası saat tamircisi olduğu için Tiktak da saatlerle uğraşmaktadır. Amber ondan eski saatini tamir etmesini ister ve Tiktak tamir edip getirir. Ancak Tiktak saatin tamamını göstermek istemez ve Amber'in saati görmek için Tiktak'a açık bir biçimde “Tümünü görmek istiyorum.” sözcesini kullanır. Bu kullanım açık edimsellere bir örnektir. Burada Amber'in Tiktak'a emir kipiyle çekimlenmiş “Çek şu elini.” rica sözeyleminde bulunması da aynı sosyal konumda oldukları için “sen” adlı kullanmasına olanak vermiştir.

Örnek 10: Çocuktan yetişkine sosyal konumun eşit olmadığı durum (Teneke Kaplı İvan, s. 20).

Ortam: Begüm Duran'ın çadırı.

Durum: Dafni'nin herkesin anlattığı Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nı görmek için Begüm Duran'dan istekte bulunması.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Dafni) ve kadın (Begüm).

Ö.10. *“Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nı görmek istiyorum. Onu Bay Duran için buraya getireceğim. İstedığı gibi, o müzikli tiyatroyu... opereti sahneleyebilsin diye.”*

“Sen de gizlice kaçmaya mı karar verdin?”

“Ah, ne olur anlayın beni. Bunu Bay Duran için istiyorum, kendim için istiyorum.”

Ö.10'da Dafni, herkes tarafından bilinen ama bir türlü ortalarda görünmeyen efsanevi Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nı görmek ve bu orkestrayı buldukları yere getirmek istemektedir. Bu isteğini sosyal konum açısından üstte ve yaşça büyük olan Begüm Duran'a açık bir biçimde ifade etmektedir. Begüm Duran'ın Dafni'ye “sen” adılını kullanarak soru sorduğu görülmektedir. Dafni'nin de incelik stratejilerine uygun olarak “Ah, ne olur anlayın beni.” sözcüğü ile hem “siz” adılını kullanmış hem de bu sözcükle rica söyleminin gerçekleşmesi için yumuşatma veya hafifletme yolunu tercih etmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan açık edimselleri kullanan konuşucuların cinsiyet dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 9

Açık Edimseller Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Açık Edimseller		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	16	41,03
<i>Erkek Çocuğu</i>	7	17,95
<i>Kadın</i>	7	17,95
<i>Erkek</i>	9	23,07
Toplam	39	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan açık edimseller konuşucusunun ağırlıklı olarak çocuklardan oluştuğu ve çocuklar içerisinde de kız çocuklarının öne çıktığı görülmektedir. Kız çocuklarının yetişkinlerle iletişimlerinde rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan açık edimselleri kullanırken erkek çocuklarına kıyasla daha çok “siz” adılını tercih ettikleri ve hafifleticilere başvurdukları görülmüştür. Erkek çocuklarının açık edimselleri kullanırken daha çok aile bireyelerine yönelik kullandığı görülmüş ve bundan dolayı da “sen” adıl kullanımı öne çıkmıştır.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım içerisinde yer alan açık edimsellerin konuşucunun cinsiyeti üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 11: Konuşucunun kız çocuğu olduğu durum (Mavi Zamanlar, s. 7).

Ortam: Kitapçı.

Durum: Kitap almaya parası yetmeyen Birce'nin kitapçıdan istediği kitapları alıp evdeki eski kitaplarla takas etme isteği.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Birce) ve erkek (Kitapçı).

Ö.11. Adam gözlüğünün üstünden kitaplara bakıp hesap yaptı.

“Bunların ederi senin ders kitaplarından daha fazla, üstüne para verebilecek misin?”

Birce ezilip büzüldü:

“Hayır, hiç param yok. Ama bizim evde okunmuş çok kitap var, size onlardan da getiririm, *bunların hepsini almak istiyorum, lütfen!*”

Kitapçı gülümsedi:

“Peki, al ama iki tane daha okunmuş kitap getir sonra.”

Ö.11’de Birce, kitap okumayı çok seven bir kız çocuğudur ve ders kitaplarını almak için kitapçıya gittiğinde başka kitaplar da almak ister ancak parası yeterli değildir. Kitapçı yetişkin bir erkektir ve sosyal konum olarak Birce’nin “[...] ezilip büzül[mesinden]” üstte olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, kitapçı Birce’ye “sen” adını kullanarak “[...] üstüne para verebilecek misin?” sorusunu sorabilmiştir. Birce de isteğini “[...] bunların hepsini almak istiyorum.” diyerek açık bir biçimde dile getirmiştir. Ancak bunu ifade etmeden önce “Hayır, hiç param yok. Ama bizim evde okunmuş çok kitap var, size onlardan da getiririm.” sözcüğüyle isteğini yumuşatmak veya hafifletmek için bir öneride bulunmuş ve bunu yaparken de “siz” adını tercih etmiş ve açık isteğinin sonuna “lütfen” sözcüğünü kullanmıştır. Kız çocuklarının konuşucu olduğu durumlarda incelik ifadelerini kullandıkları tespit edilmiştir.

Örnek 12: Konuşucunun erkek çocuğu olduğu durum (Almarpa’nın Gizemi, s. 108).

Ortam: Kaplumbağa Araştırma Merkezi.

Durum: Arda’nın Işıl Hanım’dan kaplumbağa istemesi.

Katılımcılar: Erkek çocuğu (Arda) ve kadın (Işıl Hanım).

Ö.12. Sandaldan inince önce sapsarı kumsalda uzun uzun yürüdüler. Sonra da Kaplumbağa Araştırma Merkezi’nin kurduğu çadıra giderek, kaplumbağalarla ilgili kısa belgeseli izleyip havuzdaki bakıma alınmış kaplumbağaları izlediler. Merkezdeki görevliler, yaralı veya hasta kaplumbağaları havuza alıp onlara iyileşene kadar bakıyor; iyileştikten sonra da yeniden denize salıyorlardı.

Arda kaplumbağaları görür görmez, “*Ben de kaplumbağa istiyorum...*” diye tutturdu.

Işıl Hanım, “Ama oğlum o bizim evde yaşayamaz ki!” dedi. “Hem bizim tavuklarımız gokgoklarımız var ya...”

Ö.12’de küçük bir erkek çocuğu olan Arda ve annesi Işıl Hanım birlikte Kaplumbağa Araştırma Merkezi’ni ziyarete gitmişler ve orada kaplumbağaları görünce Arda birden “*Ben de kaplumbağa istiyorum.*” diye annesine ısrarcı bir açık istekte bulunmuştur. Işıl Hanım’ın “Hem bizim tavuklarımız, gokgoklarımız var ya...” sözcesinde Arda’ya yönelik seçtiği “gokgoklarımız” sözcesinden Arda’nın formal bir eğitim sürecine dâhil olamayacak kadar küçük olduğu anlaşılmaktadır. Arda’nın Işıl Hanım’a kaplumbağa konusunda ısrarcı olması, herhangi bir yumuşatıcı veya hafifletici kullanmaması aile içerisindeki ilişkide kullanılan dilin “resmiyet” gerektirmediği veya Arda’nın annesinden açık bir biçimde istekte bulunurken kullandığı sözceden henüz dil sosyalleşmesini tam olarak gerçekleştirecek bir ortama dâhil olmadığı da anlaşılmaktadır. Ayrıca erkek çocuklarının kız çocukları kadar incelik ifadelerine sözcelerinde yer vermediği için Arda doğrudan “*Ben de kaplumbağa istiyorum...*” sözcesini kullanmış olabilir.

3.Sınırlı edimseller (Hedged performative). Rica söz eylemi doğrudan kullanım alt stratejisi olan sınırlı edimseller iletişimdeki kişilerarası tutumları anlamak ve yardımcı olmak için yararlıdır denilebilir. Örneğin, “Size hiç param olmadığını söylemekten üzüntü duyduğumu söyleyebilirim.” Bu ifade sadece konuşmacının parası olmadığı anlamına gelmez, aynı zamanda dinleyiciye konuşma anında borç veremeyeceği anlamına da gelir (Thao, 2011). Blum-Kulka ve Olshtein’e (1984) göre, sınırlı edimsellerde konuşucu ricasını açık bir biçimde ifade eder ancak ya incelik ifadelerini kullanmakta ya da kipleştirme yolunu tercih etmektedir. Fraser (1975) da sınırlı edimsellerde kiplerin ve yarı kiplerin öneminden bahseder ve bu unsurların söylem üzerindeki etkisinin edimsel sözcelerde edimsel bir fiil ile gösterildiğini ifade etmektedir. Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten’in (1984) rica söylem doğrudan kullanım alt ulamında yer alan sınırlı edimseller incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal

konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan sınırlı edimsellerin konuşucu ve dinleyici yaş grubuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 10

Sınırlı Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Sınırlı Edimseller		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	0	0,00
<i>Çocuktan Yetişkin</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	1	100,00
<i>Yetişkinden Yetişkin</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkin ve Çocuğa</i>	0	0,00
Toplam	1	100,00

Yukarıdaki tabloya bakıldığında rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan sınırlı edimsellerin belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımları dikkate alındığında toplam 1 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Thao (2011), sınırlı edimsellerin iletişimin başarılı bir biçimde yürütülmesinde çok önemli bir rol oynadığını ancak tutumları veya duyguları ifade etmek için uygun sınırlı edimsellerin seçiminin ve kullanımının zor olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle incelenilen ödüllü çocuk romanlarında sadece bir tane rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan sınırlı edimsellerin gelişkin bir dil kodlaması istediği anlaşılabilir. Bu kullanımların da konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu dikkate alındığında sınırlı edimsellerin yetişkin konuşucular tarafından çocuklara yönelik kullanıldığı tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım sınırlı edimsellerin yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı bir örnek verilmiştir.

Örnek 13: Yetişkinden çocuca yönelik rica sözeylemi (Almarpa'nın Gizemi, s. 165).

Ortam: Kuşçu'nun teknesi.

Durum: Kuşçu'nun çocuklardan dinlenme ricasını kipleştirme yoluyla açık bir biçimde ifade etmesi.

Katılımcılar: Erkek (Kuşçu) ve çocuklar.

Ö.13. "İşte martının hikâyesi... Sırrı taşımak, sır vermekten de önemli." diyerek bitirdi Kuşçu hikâyesini. Dört arkadaşı anladılar ki Kuşçu kendi öyküsünü onlara anlatmasına anlatmıştı ama kimseyle paylaşmalarını istemiyordu.

"Merak etme, biz de en az o balıkçı kadar iyi sır tutarız," dedi Aylin.

"En az bir martı kadar eminim bundan!" dedi Kuşçu gülererek. Sonra da gözlerini kızıla çalan gökyüzüne dikti. "*Ooo çocuklar, saat bayağı geç olmuş. Sorgu sual işi bittiyse, ben artık biraz dinleneyim, doktorun verdiği şu ilaçlar uyku yapıyor da...*"

Ö.13'te çocuklar Kuşçu'nun yaşamını merak etmişler ve onun hakkında araştırma yapmaya başlamışlardı. Sonunda Kuşçu'nun başına gelenleri çocuklar, Kuşçu'nun kendi ağzından dinlerler. Kuşçu hikâyesinin bilinmesini istemeyen bir tavır sergileyince Aylin, Kuşçu'ya "[Merak etme]" sırrın bizde der. Kuşçu sonrasında saatin geç olmaya başladığını ima eder ve dinlenmek isteğini şu şekilde ifade eder: "*Ooo çocuklar, saat bayağı geç olmuş. Sorgu sual işi bittiyse, ben artık biraz dinleneyim, doktorun verdiği şu ilaçlar uyku yapıyor da...*" Bu sözcüde Kuşçu isteğini açık bir biçimde ifade ederken çocuklara doğrudan gitmelerini söylemez "[...]doktorun verdiği ilaçlar[ın] uyku yap[ıgını]" öne sürerek "[...] biraz dinlen[mek]" istediğini ima etmektedir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan sınırlı edimsellerin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konum dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 11

Sınırlı Edimseller Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Sınırlı Edimseller		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	0	0,00
<i>Çocuktan Yetişkiye – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	1	100,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye – Sosyal Konumu Eşit</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
Toplam	1	100,00

Yukarıdaki tabloya bakıldığında ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan sınırlı edimsellerin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki sosyal konum dikkate alındığında sınırlı edimsellerin bir yetişkin tarafından çocuklara yönelik sınırlı sayıda üretildiği ve kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanım Ö.13'te Kuşçu'nun çocuklara yönelik kullandığı sözceden ibarettir. İncelenilen ödüllü çocuk romanların rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan sınırlı edimsellerin neredeyse yok denecek kadar az üretildiği tespit edilmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan sınırlı edimselleri kullanan konuşucuların cinsiyet dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 12

Sınırlı Edimseller Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Sınırlı Edimseller		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	0	0,00
<i>Erkek Çocuğu</i>	0	0,00
<i>Kadın</i>	0	0,00
<i>Erkek</i>	1	100,00
Toplam	1	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan sınırlı edimsellere dair bir bulgu edildiği görülmektedir. Bu sınırlı bulgunun tek konuşucunun Ö.13'te bahsedilen yetişkin bir erkek olan Kuşçu olduğu tespit edilmiştir.

4.Zorunluluk ifadeleri (Obligation statement). Rica söz eylemi doğrudan kullanım alt stratejisi olan zorunluluk ifadeleri Kulka ve Olshtein'e (1984) göre, konuşucunun dinleyicinin üzerinde yapması gereken bir yükümlülük olduğunu açıkça ifade etmesi olarak tanımlanmaktadır. Kasper'a (1988) göre de zorunluluk ifadeleri konuşucu tarafından sözü edilen eylemi gerçekleştiren dinleyicinin yükümlülüğünü belirtir. Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten'in (1984) rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisinde yer alan zorunluluk ifadeleri incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan zorunluluk ifadelerinin konuşucu ve dinleyicini yaş grubuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 13

Zorunluluk İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Zorunluluk İfadeleri		
Konuşucu (K) ve Dinleyici (D) Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	25	40,98
<i>Çocuktan Yetişkiye</i>	7	11,48
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	13	21,31
<i>Yetişkinden Yetişkiye</i>	11	18,03
<i>Yetişkinden Yetişkiye ve Çocuğa</i>	5	8,20
Toplam	61	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan zorunluluk ifadelerinin belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımları dikkate alındığında toplam 61 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu dikkate alındığında zorunluluk ifadelerinin çocuk konuşucular arasında daha sık kullanıldığı görülmektedir. Çocuklar tarafından kullanılan zorunluluk ifadelerinde “biz” vurgusu öne çıkmakta ve bunun da kuvvetli bir birliktelik sağladığı düşünülmektedir. Çocuklar tarafından bu ulam için kullanılan eylemlere bakıldığında “yapmalıyız, olmalıyız, gitmeliyiz” gibi birliktelik içeren bir çekimleme olduğu görülmüştür. Yetişkin konuşucuların hem çocuklarla iletişimde hem de kendi aralarındaki iletişimde “sen” adlı ile çekimlenmiş sözcelere rastlanılmaktadır. Ancak çoğul özneler olduğunda yapı olarak “biz” ile çekimlenmiş sözcelere rastlanılmıştır. Yetişkinler tarafından bu ulam için kullanılan eylemlere bakıldığında “yapmak zorundasın, yapman gerek, yapmalısın” öne çıkmaktadır.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım zorunluluk ifadelerinin yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 14: Çocuktan çocuğa yönelik rica sözeylemi (Mavi Zamanlar, s. 167).

Ortam: Karanlık bir mağarada.

Durum: Gilman'ın karanlık bir mağarada gizemli bir masalı aydınlatmaya çalışırken Işıl ve Birce'den bir istekte bulunması.

Katılımcılar: Kız çocukları (Gilman, Birce ve Işıl).

Ö.14. "Biz buraya iyi düşüncelerle geldik Işılıcığim. Her şey iyi olacak. Ancak kötü düşünceler kötü sonuçlar doğurur. Sakın olumsuz düşünme!"

Işıl, Birce'yi yanıtlamadı. Çenesini avuçlarının içine almış, sonsuzluğa uzanan karanlığa dalmıştı.

Gilman yavaşça fısıldadı:

"*Güçlü olmalıyız!* Hadi, çok işimiz var daha. Masal bitmedi!"

Işıl'ın masalın doğruluğu ile ilgili hiçbir kuşkusu yoktu. Tek sorun buraya gelmiş olmasından duyduğu pişmanlıktı.

Ö.14'te Birce ve Gilman, Gilman'ın ninesinin anlattığı masalın peşine düşmüşlerdir. Masalı çözmek için yola koyulan Birce ve Gilman'a Işıl da eşlik etmektedir. Masal onları karanlık bir mağaraya götürmüştür. Birce, kardeşi Işıl'a "Biz buraya iyi düşüncelerle geldik Işılıcığim. Her şey iyi olacak. Ancak kötü düşünceler kötü sonuçlar doğurur. Sakın olumsuz düşünme!" diye tavsiye vermektedir ancak Işıl "[...] buraya gelmiş olmasından" pişmanlık duymaktadır. Gilman ise kızlara çok işleri olduğunu, masalın bitmediğini ve "*Güçlü olma[k]*" zorunda olmaları gerektiği ifade etmektedir.

Örnek 15: Çocuktan çocuğa yönelik rica sözeylemi (Teneke Kaplı İvan, s. 199).

Ortam: Karanlık bir maden.

Durum: Dafni, Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nın biletini gördüğünde Cumali'ye buldukları mağaradan çıkmaları gerektiğini söylemesi.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Dafni) ve erkek çocuğu (Cumali).

Ö.15. Biletlerin üzerinde "Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası" yazıyordu. Kâğıtların arkasını çevirince gördüklerine inanamadı. "Bir sonraki konser 18 Haziran'da."

"Olamaz, bu... bu konser iki gün sonra. *Buradan hemen çıkmalıyız.*"

Dışarıya çıktılar. Dafni Cumali'ye onunla geldiği için teşekkür etti. "Haydi,

sen kasabaya dön. Deden seni merak etmiştir. Ben de bir an önce yola çıkayım.”

Ö.15'te Dafni, Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nı bulmak için yollara düşmüştür. Bu yolculuk sırasında Dafni, Cumali ile tanışmış ve onunla bu orkestrayı bulmak için anlaşmıştır. Yerde bir kâğıt bulan Dafni, iki gün sonra konserin verileceğini görmüş ve hemen konser alanına gitmek için buldukları yerden bir an önce çıkmaları gerektiğini Cumali'ye “[...]bu konser iki gün sonra. *Buradan hemen çıkmalıyız.*” sözcüğüyle ifade etmiştir. Buradaki kullanımda da “biz” vurgusu öne çıkmaktadır.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan zorunluluk ifadelerinin konuşucu ve dinleyici sosyal konumuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 14

Zorunluluk İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Zorunluluk İfadeleri		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	25	40,98
<i>Çocuktan Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	7	11,48
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	13	21,31
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit</i>	5	8,20
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	6	9,83
<i>Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	5	8,20
Toplam	61	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi zorunluluk ifadelerini ulamında yer alan konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılım incelendiğinde çocuktan çocuğa ve yetişkinden yetişkinine kullanımlarının öne

çıkıldığı görülmektedir. Zorunluluk ifadeleri yetişkinler arası iletişimde kendi içerisinde sosyal konumu eşit olanlar ve olmayanlar üzerinden ikiye ayrılarak incelenmiştir. Sosyal konumu eşit olan yetişkinler arasındaki iletişimde mesafenin azaldığı, dayanışma faktörünün ortaya çıktığı ve iletişime katılanların birbirine “sen” adıyla hitap ettiği (Bayyurt, 1999); sosyal konumu eşit olmayan yetişkinler arasında ise “güç” faktörüne bağlı olarak hitap biçimlerinin değiştiği tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım zorunluluk ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 16: Yetişkinden yetişkine sosyal konumun eşit olduğu durum (Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu, s. 19).

Ortam: Yuvada.

Durum: Kış gelmek üzere olduğu için Bay Cesur yuvayı daha güvenli bir yere taşımak istemektedir.

Katılımcılar: Erkek (Bay Cesur) ve kadın (Bayan Pembeburun).

Ö.16. Bayan Pembeburun toprağı eşeledi. Bulduğu birkaç tohumu Paytak'ın gagasından içeri attı. Paytak hiç doymak bilmiyordu. Kış yaklaştıkça yiyecekleri azalacaktı. Bu nedenle biraz yiyecek toplamak zorundaydılar.

Rüzgâr gürültüyle birkaç ağacı sarstı. Yapraklar kendilerini aşağı bıraktılar. Gökyüzüne bakarak, “Soğuk geliyor.” dedi Bay Cesur. *“Şimdi yuvamızı daha güvenli bir yere taşımak zorundayız.”*

Ö16'da kış gelmek üzere olduğu için bir takım kışa hazırlık faaliyetleri yapılmaktadır. Bayan Pembeburun Paytak'ı doyurmak için “[...] biraz yiyecek toplamak zorunda” olduklarını düşünmektedir. Rüzgârın ağacı sarsması ve yaprakların dökülmeye başlamasıyla gökyüzüne doğru bakan Bay Cesur “Soğu[ğün] gel[diğini]” söylemekte ve bunun sonucu olarak da Bayan Pembeburun'a *“Şimdi yuvamızı daha güvenli bir yere taşımak zorundayız.”* sözcesini söylemektedir. Bay Cesur ve Bayan Pembeburun'un karı koca ve aynı sosyal konuma sahip olmalarından dolayı bir dayanışma hâli içerisinde oldukları görülmektedir.

Örnek 17: Yetişkinden yetişkine sosyal konumun eşit olmadığı durum (Yaban Ördeği Ailesinin Göç Yolculuğu, s. 19).

Ortam: Kurultay.

Durum: Kış gelmek üzere olduğu için kabile üyeleri başka yere göç etmek istemektedir ancak Bay Cesur'un ailesi bu göç yolculuğuna hazır değildir.

Katılımcılar: Erkek (Bay Cesur) ve erkekler (Kabilenin ileri gelenleri).

Ö.17. Hemen ördek kurultayı toplandı. Kabilenin ileri gelenleri, *“Bir an önce göç başlamalı! Artık burada kalamayız!”* diyorlardı. Yavru ördeğin uğursuzluk getireceğini açıkça söylemeseler de herkes bu sözlerin ne anlam ifade ettiğini biliyordu. “Soğuklar geliyor. Eğer birkaç gün daha burada kalırsak fırtınaya yakalanacağız ve hayatımız tehlikeye girecek.” diyerek, göçün hiç vakit kaybetmeden başlaması gerektiğini düşündüklerini açıkça belli ettiler. Bay Cesur kurultayda alınan kararlara itiraz etti:

“Kabilemizin kuralları gereğince hepimiz birlikte hareket etmeliyiz. Kabilenin tek bir üyesini bile arkamızda bırakamayız. Yumurtamız yeni çatladı ve yavrumuz doğdu. Onun kendini toparlaması en az dört hafta sürer. Bu süre boyunca buradan ayrılamayız!”

Bay Cesur'un sözleri üzerine birden ormandan homurtular yükseldi. Kabilenin en yaşlı üyelerinden Uzunkanat öfkeyle, *“Bir tek ördek için diğer bütün ördeklerin hayatını tehlikeye atamayız!”* dedi. Kâhinördek ise sert bir şekilde, “Eğer göç hemen başlamazsa başımıza büyük felaketler gelecek. *Gitmeliyiz!”* diye ekledi.

Ö.17'de soğuklar geldiği için kurultay toplanmış ve göç hazırlığının başlaması gerektiği görüşülmüştür. Kabilenin ileri gelenleri “Soğuklar geliyor. Eğer birkaç gün daha burada kalırsak fırtınaya yakalanacağız ve hayatımız tehlikeye girecek.” diyerek göçün zorunlu olduğunu *“Bir an önce göç başlamalı! Artık burada kalamayız!”* sözcüğü ile ifade etmişlerdir. Kurultayın bu kararına Bay Cesur “Yumurtamız yeni çatladı ve yavrumuz doğdu. Onun kendini toparlaması en az dört hafta sürer.” sözcüğünü ileri sürerek *“Kabilemizin kuralları gereğince hepimiz birlikte hareket etmeliyiz. Kabilenin tek bir üyesini bile arkamızda bırakamayız.”* ve *“Bu süre boyunca buradan ayrılamayız!”* sözcüklerini kullanarak itiraz etmektedir.

Kurultayın ileri gelenlerinden Uzunkanat'ın “*Bir tek ördek için diğer bütün ördeklerin hayatını tehlikeye atamayız!*” sözcüğü ve Kâhinördek'in “Eğer göç hemen başlamazsa başımıza büyük felaketler gelecek. *Gitmeliyiz!*” sözcüğü göçün zorunlu olduğunu dile getirmek için kullanılmaktadır. Burada kurultayın üyeleri Bay Cesur'a göre üst konumdadır ve bu ortama göre zorunluluk ifadelerinin kullanımı resmi ve çoğulcu bir özne kullanımı ile yapılmaktadır.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan zorunluluk ifadelerini kullanan konuşucuların cinsiyet dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 15

Zorunluluk İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım Zorunluluk İfadeleri		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	14	22,96
<i>Erkek Çocuğu</i>	11	18,03
<i>Kadın</i>	6	9,83
<i>Erkek</i>	30	49,18
Toplam	61	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejisi zorunluluk ifadeleri ulamında yer alan konuşucusunun ağırlıklı olarak yetişkinlerden oluştuğu ve yetişkinler içerisinde de erkek konuşucuların öne çıktığı görülmektedir. Kız çocuklarını ve erkek çocuklarının rica söylemi doğrudan kullanım zorunluluk ifadelerini kullanmaları birbirine yakındır ve yetişkinlere oranla geride kalmaktadır.

Aşağıda rica söylemi doğrudan kullanım zorunluluk ifadelerinin konuşucunun cinsiyeti üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 18: Konuşucunun erkek çocuğu olduğu durum (Almarpa'nın Gizemi, s. 131).

Ortam: Kuşçu'nun teknesi.

Durum: Kuşçu'nun bir iş çevirdiğini düşünen Kaan ve Aylin'in Kuşçu'nun peşine düşmeleri ve görünmeden onu takip etmek istemeleri.

Katılımcılar: Erkek çocuğu (Kaan) ve kız çocuğu (Aylin).

Ö.18. Kaan, "Gecenin bir yarısı yosun toplamayacak herhalde. Neden kıyıya yanaşmadı da buraya demirledi ki?" diye fısıldadı. Bu sırada Kuşçu tekneden yavaşça inmişti. "Çabuk olalım," dedi heyecanla.

"İyi de bataklığa mı ineceğiz?"

"Çabuk!" Bırak şimdi bataklığı falan. Buraya teknede vakit geçirmek için gelmedik herhalde. *"Bataklık mataklik, çamur mamur Kuşçu'yu takip etmeliyiz."*

İki arkadaş Kuşçu'nun peşinden yavaşça indiler tekneden. Dizlerine kadar suyun içine batmışlardı. "Ne güzel, sıcacık..." dedi Kaan. Su gerçekten ılıktı.

"Ah bir de şu sivrisinekler olmasa. Bunlar hiç uyumaz mı?" diye söylendi Aylin.

"Kuşçu'yu gözden kaçırmamalıyız, yoksa bu zifiri karanlıkta ters bir yöne sapıp sazlıkların arasında kaybolabiliriz."

Ö.18'de iki arkadaş Kaan ve Aylin, Kuşçu'nun bir iş çevirdiklerini düşündükleri için onun peşine düşerler. Kaan, Aylin'e çabuk olması gerektiğini, teknede keyif sürülecek vakit olmadığını ve *"Bataklık mataklik, çamur mamur Kuşçu'yu takip etme[nin]"* zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Kaan ve Aylin'in "[...] zifiri karanlıkta ters bir yöne sapıp sazlıkların arasında kaybol[mamaları]" için *"Kuşçu'yu gözden kaçırmama[ları]"* gerekmektedir. Burada kullanılan rica sözeylemi doğrudan kullanım zorunluluk ifadelerinin ikisi de erkek çocuğu tarafından sosyal konum açısından da eşit olan Aylin'e yönelik kullanılmıştır.

Örnek 19: Konuşucunun kadın olduğu durum (Amber'in Zaman Kapsülü, s. 162).

Ortam: Sevgi'nin bahçesi.

Durum: Sevgi ve Ferda eski iki dosttur ve Sevgi kızı Amber'i Ferda'ya emanet etmiş ve ona bakması gerektiğini ifade etmektedir.

Katılımcılar: Kadın (Sevgi) ve kadın (Ferda).

Ö.19. “Moralim yine de bozuk. Seninle saatlerce gülerken geçirdiğimiz günleri özleyorum. Bülent’le aranızda ne sorun varsa çözersiniz. Siz kardeşsiniz. Ben çok hastayım ve en iyi arkadaşşıma çok ihtiyacım var. Bülent için değil, benim için gel. *Seninle uzun uzun konuşmalıyım.* Biliyorsun, onları emanet edebileceğim hiç kimsem yok benim. Bir tek sen varsın Ferda... Ben gidecek olursam bir tek sen kızşıma iyi bakabilirsin. Üstelik Bülent de sürekli seni düşünmekten, kimseye söylemese de senin için endişelenmekten kurtulur.”

Ö.19’da Sevgi çok hasta olduğu için arkadaşşı Ferda’dan yardım istemektedir. Sevgi, neden yardım istediğinin detaylarını da dile getirerek vermektedir. Ferda’nın “*Seninle uzun uzun konuşmalıyım.*” zorunluluk ifadesini kullanmasının nedeni Sevgi eğer ölürse kızısına Ferda’nın iyi bakacağı düşüncesinden dolayıdır. Ferda, zorunluluk ifadesini kullanırken gerekçelerini de açıklamaktadır.

5.İstek ifadeleri (Want statement). İstek ifadelerinin kullanımı, konuşucunun rica niyetinin açık bir biçimde açıklanmasını gerektirdiğinden, doğrudan bir rica stratejisi olarak kabul edilmektedir (Achiba, 2003; Biesenbach Lucas, 2006; Blum-Kulka, House & Kasper 1989). Achiba’ya (2003) göre istek ifadeleri, iletişime uyum sağlamanın etkili yollarındandır. Blum-Kulka ve Olshtein’e (1984) göre ise istek ifadeleri, konuşmacının herhangi bir gerçeğe karşı niyetini, arzusunu veya hissini ifade etmek için kullanılmaktadır. İstek ve ihtiyaç bildiren eylemleri karıştırmamak gerektiği ve aralarında bir farkın olduğu ileri sürülmektedir. İstek bildiren eylemlerde kişisel bir arzu işaret edilirken ihtiyaç bildiren eylemlerde ise bir gereklilik görülmektedir (Abuarrah, Lochman & Lutjerhams, 2013). Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten’in (1984) rica söylemi doğrudan kullanım alt ulamında yer alan istek ifadeleri incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve

dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan istek ifadelerinin konuşucu ve dinleyici yaş grubuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 16

İstek İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım İstek İfadeleri		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	16	29,63
<i>Çocuktan Yetişkinine</i>	12	22,22
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	15	27,78
<i>Yetişkinden Yetişkinine</i>	10	18,52
<i>Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa</i>	1	1,85
Toplam	54	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan istek ifadelerinin belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımları dikkate alındığında toplam 54 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu dikkate alındığında istek ifadelerinin çocuk konuşucular tarafından yetişkinlere yönelik daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. İkinci sırada ise yetişkin konuşuculardan çocuklara yönelik istek ifadelerinin kullanımı yer almaktadır.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım istek ifadelerinin yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 20: Çocuktan çocuğa yönelik rica sözeylemi (Hayalet Köy, s. 79).

Ortam: Süt Çiçeği Tepesi.

Durum: Jasmin ve Ayşe kardelen çiçeğinin hikâyesini dinledikten sonra duygulanırlar ve dünyanın iyi bir yer olmasını isterler.

Katılımcılar: Kız çocukları (Jasmin ve Ayşe).

Ö.20. Dinlediği hikâye Jasmin'i de etkiledi. Ayşe gibi onun da gözleri doldu.

“Gerçekten çok cesurmuş. Öleceğini bile bile sevgisinin peşinden gitmiş.”

“Keşke dünyamızı da insanları da, kardelen gibi tertemiz, saf, menfaate dayanmayan bir sevgiyle sevebilsek... Her şey ne güzel olurdu!”

“Sevmek ve sevilme...” dedi Jasmin, içini çekerek. “İkisi yan yana ne güzel duruyor...”

Ö.20’de Jasmin ve Ayşe kardelen çiçeğinin hikâyesini dinledikten sonra hüzünlü olmuşler ve dünyanın güzel bir yer olması için iyi niyetli temennilerde bulunmuşlardır. Ayşe iyi niyetli bir dilekte bulunurken “keşke” ile birlikte “[...] *dünyamızı da insanları da, kardelen gibi tertemiz, saf, menfaate dayanmayan bir sevgiyle sevebilsek... Her şey ne güzel olurdu!*” sözcesini kullanmıştır. Burada “keşke” ve “sevebilsek” sözcükleri istek ifadelerinin ipuçları olarak düşünülebilir.

Örnek 21: Çocuktan çocuğa yönelik rica söylemi (Masal Kenti Çocukları, s. 60).

Ortam: Niksa'nın evinden çarşıya doğru gitme.

Durum: Niksa'nın evinde çokça eğlenen çocukların hep bu şekilde eğlenmek istemesi.

Katılımcılar: Erkek çocukları (Barsini, Leodis ve Pergamos)

Ö.21. “Çocuklar, çok güzel bir gün geçirdik, öyle değil mi? *Keşke her hafta sonumuz bu kadar hareketli olsa,*” diyerek iç geçirdi Barsini. Niksa'lardan çıkmış, çarşıya doğru yürüyorlardı.”

“Bence zaten her hafta sonumuz çok hareketli geçiyor.” diye fikrini belirtti Pergamos.

Ö.21’de arkadaşları Niksa'nın evinde Barsini, Leodis ve Pergamos çok güzel bir hafta sonu geçirmiştir. Niksa'nın evinden ayrıldıktan sonra çarşıya gitmekte olan çocuklardan Barsini, Leodis ve Pergamos'a yönelik “Çocuklar, çok güzel bir gün geçirdik, öyle değil mi?” sözcesiyle bir onay beklemektedir. Ayrıca hep böyle güzel bir zaman geçirmek istediğini arkadaşlarına “*Keşke her hafta sonumuz bu kadar hareketli olsa*” sözcesiyle ifade etmektedir. Bu sözcede “keşke” sözcüğü ve

“ol-” eyleminin rica sözeylemi doğrudan kullanım istek ifadelerinin işaretleyicileri olarak görülmektedir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan istek ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 17

İstek İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım İstek İfadeleri		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	16	29,63
<i>Çocuktan Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	12	22,22
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	15	27,78
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit</i>	4	7,41
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	6	11,11
<i>Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	1	1,85
Toplam	54	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi istek ifadeleri ulamında yer alan konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılım incelendiğinde çocuktan çocuğa, çocuktan yetişkinine ve yetişkinden çocuğa kullanımlarının öne çıktığı görülmektedir. İstek ifadeleri, yetişkinler arası iletişimde kendi içerisinde sosyal konumu eşit olanlar ve olmayanlar üzerinden ikiye ayrılarak incelenmiştir. Farklı sosyal konumlarda olan konuşucuların istek ifadeleri kullanırken tercih ettikleri dil kullanımlarında ve sözcük seçimlerinde herhangi bir farklılığa rastlanılmamıştır. Çocuklardan çocuklara, çocuklardan yetişkinlere, sosyal konumu eşit olan yetişkinler arası iletişimden sosyal konumu eşit olmayan yetişkinlerin iletişimine istek ifadelerinde “keşke, umarım, dilerim” sözcükleri kullanılmıştır. Ayrıca “keşke, umarım, dilerim” sözcüklerinin kullanıldığı sözcelerde

ihtimal veya yeterlilik bildiren eylemlerin olduğu tespit edilmiştir.

Örnek 22: Yetişkinden çocuğa sosyal konumun eşit olmadığı durum (Teneke Kaplı İvan, s. 23).

Ortam: Duran Tiyatrosu.

Durum: Dafni, Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nın peşine düşmekte ısrarcı olunca Begüm Duran Dafni'ye izin verir ve sağ salim geri dönmesini ister.

Katılımcılar: Kadın (Begüm Duran) ve kız çocuğu (Dafni).

Ö.22. Begüm Duran, Dafni'nin gözlerindeki inatçı bakışı yıllardan beri tanıyordu. Bugüne kadar, onun kendi kararlarını verebilen, özgür bir çocuk olarak yetişmesi için ellerinden geleni yapmışlardı. İşte şimdi, belki de yaşamının en zor kararıyla karşı karşıyaydı.

“Sen küçük yuvamızda güvendesin. Seni burada koruyup kollayabiliyoruz. Eğer gidersen...” Durdu, derin bir solu aldı. Dafni'den bir yanıt bekler gibiydi. Sessizlik birkaç saniye sürdü.

“Ama görüyorum ki gitmekte kararlısın. Sana engel olmayacağız. Drago birazdan burada olacak. Yolda sana eşlik edecek. *Umarım aradığını çabucak bulur, Drago'yla beraber geri dönersin.*”

Ö.22'de Begüm Duran, Dafni'yi yetiştiren bir kadın olarak Dafni'nin Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nın peşine düşmesinden korkmakta ancak Dafni'nin çok inatçı olduğu bildiği için Begüm Duran nihayetinde Dafni'ye gitmesi için izin verir. Dafni'ye eşlik etmesi için Drago'yu görevlendirir ve “*Umarım aradığını çabucak bulur, Drago'yla beraber geri dönersin.*” sözcesini ifade eder. Burada hem yaşça büyük olan hem de sosyal konum açısından yüksekte bulunan Begüm Duran, Dafni'ye karşı “sen” adılını kullanmakta ve istek ifadesini “umarım” sözcüğüyle başlatmaktadır. “Umarım” sözcüğü burada konuşucunun niyetini, arzusunu veya hissini ifade etmek için kullanılmıştır.

Örnek 23: Yetişkinden yetişkine sosyal konumun eşit olmadığı durum (Almarpa'nın Gizemi, s. 107).

Ortam: Sandal Gezisi.

Durum: İlhan Bey, sandalla gezinti sırasında sandalcı kadına işleriyle ilgili soru sormuş ve sandalcı kadın da işlerin hep bu şekil devam etmesini istemiştir.

Katılımcılar: Erkek (İlhan Bey) ve kadın (Sandalcı).

Ö.23. Onları yanına çağırarak sandalcı kadınla yol boyu uzun uzun sohbet ettiler. Kadın bir yandan kürekleri çekiyor bir yandan da tıpkı bir rehber edasıyla anlatıyordu: “Bir labirente benzer bu kanal! Nereden ne yol çıktığı belli olmaz. Tanrı'nın labirenti.”

“Gün boyu buradan kaç kez geçiyorsun?” diye sordu İlhan Bey.

“Belli olmuyor. Yazın o kadar çok geçiyoruz ki, dur durak olmuyor. Gide gele sazlıkları bile ezberledik artık. Ama olsun, işimiz bu... Keşke dört mevsim gelse insanlar.”

Ö.23'te İlhan Bey sandalcı kadın ile sohbet etmeye başlamış ve işlerin yoğunluğunu öğrenmek için “Gün boyu buradan kaç kez geç[tiğini]” sormuştur. İlhan Bey, sandalcı kadına “sen” dilini kullanarak bir soru sormuştur. Bu sözceden İlhan Bey'in sosyal konum açısından sandalcı kadının üstünde yer aldığını görebiliriz. İlhan Bey'in bu sorusu üzerine sandalcı kadın açıklamalar yapmaya başlamış ve “*Keşke dört mevsim gelse insanlar.*” istek ifadesini açık bir biçimde kullanmıştır. Bu sözcede “keşke” sözcüğü ve ihtimal bildiren bir eylem tercihi istek ifadesini imlemektedir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica söylemi doğrudan kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan istek ifadelerini kullanan konuşucuların cinsiyet dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 18

İstek İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Doğrudan Kullanım İstek İfadeleri		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	18	33,33
<i>Erkek Çocuğu</i>	5	9,26
<i>Kadın</i>	14	25,93
<i>Erkek</i>	18	31,48
Toplam	54	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan istek ifadelerinin konuşucusunun ağırlıklı olarak çocuklardan oluştuğu ve çocuklar içerisinde de kız çocuğu konuşucuların öne çıktığı görülmektedir. Erkek çocuklarının istek ifadelerini kullanımı kız çocuklarının gerisinde kalmıştır. Yetişkin kadın ve erkek konuşucuların istek ifadelerini kullanımlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım istek ifadelerinin konuşucunun cinsiyeti üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 24: Konuşucunun erkek çocuğu olduğu durum (Düşlerin Peşindeki Çocuk, s. 115).

Ortam: Orman.

Durum: Büyükanesi ile gül toplayan Ördkayak'ın eline diken batması ve güllerin dikensiz olmasını istemesi.

Katılımcılar: Erkek çocuğu (Ördkayak) ve kadın (Büyükanne).

Ö.24. Ördkayak'ın aklına büyükanesinin güllerle ilgili söyledikleri geldi: Bir gün büyükanne ve torun, reçel yapmak için ormana yabangülü toplamaya çıkmışlardı. Ördkayak'ın eline diken batmış ve "*Keşke güller dikensiz olsaydı.*" demişti mızımız bir sesle.

“Ne çiçek kusursuzdur, ne böcek, ne de insan... Hepsinin de kendince bir kusuru vardır Ördekayak, ama hiçbir gül takılıp kalmaz buna. Dertlenip durmaz dikenlerim var, diye...”

Ö.24'te Ördekayak, kırmızı gülleri görünce büyükannesinin güllerle ilgili söylediği güzel sözler aklına gelir. Bu güzel sözleri duymadan önce Ördekayak, büyükannesi ile ormana yabancıleşti toplamaya gitmiştir reçel yapmak için. Ancak eline diken batınca mızızlanan Ördekayak *“Keşke güller dikensiz olsaydı.”* sözcesini söylemiştir. Bu sözcedeki “keşke” sözcüğü ile ihtimal belirten “ol-“ eylemi istek ifadelerinin ipuçlarını oluşturmaktadır.

Örnek 25: Konuşucunun kız çocuğu olduğu durum (Teneke Kaplı İvan, s. 27).

Ortam: Duran Tiyatrosu

Durum: Begüm Duran'ın Dafni'ye bir kolye vermesi ve Dafni'nin de kolyeyi çarçabuk geri gelip iade edeceğini söylemesi.

Katılımcılar: Kız Çocuğu (Dafni) ve kadın (Begüm Duran).

Ö.25. Begüm Duran, her zaman boynunda taşıdığı değerli taşlarla süslü kolyeyi çıkardı, Dafni'nin boynuna taktı.

“Bu kolyeyi düşününde takmayı arzu ederdim sana,” dedi. “Ama kısmet bugüneymiş. Sana verecek başka bir şeyim yok. İhtiyacın olduğunda bu taşları birer birer zincirinden çıkarır satarsın. Her biri çok değerlidir.”

Dafni'nin gözleri doldu.

“Umarım onları satmak kalmadan geri gelirim.”

Ö.25'te yolculuğa çıkmak üzere olan Dafni'ye Begüm Duran boynunda taşıdığı değerli taşların dizili olduğu kolyeyi yolda lazım olursa kullanmasını söyleyerek verir. Dafni bu durumdan duygulanır ve *“Umarım onları satmak zorunda kalmadan geri gelirim.”* sözcesiyle kendini ifade eder. Genel olarak yaş, sosyal konum ve cinsiyet ulamları açısından istek ifadelerinin kullanımına bakıldığında herhangi bir dilsel ayrımın olmadığı tespit edilmiştir. İstek ifadelerini imleyen “umarım, dilerim, keşke” sözcüklerinin her ulamda kullanıldığı görülmüştür.

Ödüllü Çocuk Romanlarındaki Rica Sözeylemi Alışlagelmiş Dolaylı Kullanım Görünümleri

Bu bölümde, belirlenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım görünümleri betimlenmiştir. Bu ulamda rica sözeylemler, dolaylı olarak ifade edilmiştir. İletişimde konuşucunun “Kapıyı kapat!” sözcüğü yerine “Kapıyı kapatabilir misin?” veya “Kapıyı kapatman sorun olur mu?” gibi incelik bildiren sözcükleri kullanarak dinleyiciden talepte bulunması olarak tanımlanan bu ulam, öneri ifadeleri ve hazırlayıcı koşullara gönderme olmak üzere iki alt stratejiye ayrılmaktadır. Rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım ulamında yer alan her bir alt strateji için ayrı bir tablolama ve değerlendirme tercih edilmiştir.

Rica Sözeylemi Alışlagelmiş Dolaylı Kullanım

6.Öneri ifadeleri (Suggestory formula). Rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejisi olan öneri ifadeleri, konuşucunun bir rica söz eylemini öneri yoluyla gerçekleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Blum-Kulka, House & Kasper, 1989). Öneri ifadeleri, dile özgü öneri yapıları içermektedir (Seniarika, Yufriyal & Sinaga, 2017). Konuşucu, öneri ifadeleri kullanarak, ricasını daha geçici hâle getirmekte ve eyleme katkı sağlayarak kendi çıkarını azaltmaktadır (Trosborg, 1995). Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten’in (1984) rica sözeylem alışlagelmiş dolaylı kullanım alt ulamında yer alan öneri ifadeleri incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan öneri ifadelerinin konuşucu ve dinleyici yaş grubuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 19

Öneri İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Alışılmalı Dolaylı Kullanım Öneri İfadeleri		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çocuktan Çocuğa	73	39,04
Çocuktan Yetişkinine	4	2,14
Yetişkinden Çocuğa	65	34,76
Yetişkinden Yetişkinine	29	15,51
Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa	16	8,56
Toplam	187	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde rica sözeylemi doğrudan kullanım alt stratejisi ulamında yer alan öneri ifadelerinin belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımları dikkate alındığında toplam 187 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu dikkate alındığında öneri ifadelerinin çocuk konuşucular arasında daha sık kullanıldığı görülmektedir. Çocuk konuşucular yetişkin konuşuculara öneri ifadeleri kullanarak rica sözeyleminde bulunurken “abi, baba, anne” gibi hitap biçimlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Yetişkin konuşuculardan çocuklara yönelik üretilen öneri ifadelerinde “sen” adlı kullanımının öne çıktığı saptanmıştır. Yetişkin konuşucular arasında buldukları ortama, duruma ve konuma göre öneri ifadelerinin farklılaştığı görülmüştür.

Aşağıda rica sözeylemi doğrudan kullanım öneri ifadelerinin yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 26: Çocuktan çocuğa yönelik rica sözeylemi (Mavi Zamanlar, s. 105).

Ortam: İlya Nehri'nin kıyısında.

Durum: Gizemli bir masalın izini süren çocuklar, masalın şifrelerini çözmek istemekteler ancak bunu başaramazlar. Bunun üzerine Işıl masalı yeniden okumayı önermektedir.

Katılımcılar: Kız Çocuğu (Işıl) ve kız çocukları (Birce ve Gilman).

Ö.26. Kızlar, İlya'nın kıyısında oturmayı seviyorlardı. Günün solan tonları İlya'yı bir masal çayına dönüştürüvermişti. Ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını İlya'nın soğuk sularına soktular. Kıyı boyunca fıskırmış yabancı otların arasından gelen hışırtılardan kaynaklanan korku duygusu içlerini yalayıp geçse de, burada rahatça konuşabildikleri için başka yere gitmiyorlardı.

“Masalı bir kez daha okuyalım, her tümceyi tek tek düşnelim. Belki şifreyi çözebiliriz,” dedi Işıl.

Birce sözcüklerin üstüne basa basa, yavaş yavaş okudu.

Ö.26'da Işıl, Birce ve Gilman, Dolunay Masalcısı'nın anlattığı masalın peşine düşmüşlerdir ancak bu masal hiç de kolay çözülecek bir masal değildir. Bu masal üzerine kafa yoran kızlar sonunda yorulurlar ve dinlenmek için İlya Nehri'nin kıyısına gelip dinlenmek isterler. Nehrin kıyısında otururken Işıl *“Masalı bir kez daha okuyalım, her tümceyi tek tek düşünelim.”* önerisinde bulunur. Masalın yeniden okunması sayesinde *“Belki şifreyi [de] çözebilir[ler].”* Işıl'ın bu sözcüğü öneri ifadelerinin problem çözme boyutunu da göstermektedir.

Örnek 27: Yetişkinden çocuğa yönelik rica söylemi (Amber'in Zaman Kapsülü, s. 101).

Ortam: Amber'in evi.

Durum: Babanın kızı Amber'e hayata dair önerilerde bulunması.

Katılımcılar: Erkek (Baba) ve kız çocuk (Amber).

Ö.27. “Hayatta hep seçimler yapmak zorunda kalırız. Ne giyeceğimizi seçeriz, ne yiyeceğimizi, televizyonda ne izleyeceğimizi... Yanlış seçimler de yaparız, doğru seçimler de. Bazen neyin doğru neyin yanlış olacağına karar veremeyiz. Kararsız kaldığımızda ‘yaşayıp görelim’ dememek gerek. *Sonra ‘keşke’ dememek için yapacağın seçimin doğru mu yanlış mı olduğuna karar veremiyorsan bana danış Amber.* Seçim senin seçimin olsun yine. *“Ama lütfen, çok kararsız kaldığında benim fikrimi al,”* demişti babam.

Ö.27’de Amber’in babası kızına hayatta seçimlerin olduğundan ve bunları seçerken doğru veya yanlış kararlar alınabileceğinden bahsetmektedir. Amber seçimlerinde eğer kararsız kalırsa babası kendisinden fikir danışabileceğini şu sözceler ile ifade etmektedir: “*Sonra ‘keşke’ dememek için yapacağın seçimin doğru mu yanlış mı olduğuna karar veremiyorsan bana danış Amber.*” ve “*Ama lütfen, çok kararsız kaldığında benim fikrimi al.*” Bu sözceler aracılığıyla Amber’in babası Amber’e öneri ifadeleri sunmaktadır. Yetişkin konuşucuların çocuklara yönelik öneri ifadeleri kullanırken fikir danışılan veya yol gösteren bir konumda olduğu görülmüştür.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan öneri ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 20

Öneri İfadeleri Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Alışlagelmiş Dolaylı Kullanım Öneri İfadeleri		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	73	29,63
<i>Çocuktan Yetişkine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	4	22,22
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	65	27,78
<i>Yetişkinden Yetişkine – Sosyal Konumu Eşit</i>	11	7,41
<i>Yetişkinden Yetişkine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	18	11,11
<i>Yetişkinden Yetişkine ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	16	1,85
Toplam	187	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan öneri ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılım incelendiğinde aynı sosyal konumda olan çocuklar arası kullanımın öne çıktığı görülmektedir. Öneri ifadelerinin yetişkinler tarafından kullanımlarında

yetişkinler, sosyal konumu eşit olanlar ve olmayanlar biçiminde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Konuşucu ve dinleyici arasında sosyal konum farklılıklarının olmasından dolayı iletişim sırasında farklı dil tercihlerinin de ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Örneğin, sosyal konumu eşit olmayan yetişkinler arasında alt konumda olan kişilerin üst konumda olan kişilere öneri ifadelerinde bulunurken hitap biçimleri kullandığı görülmüştür.

Aşağıda rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım öneri ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 28: Yetişkinden yetişkine sosyal konumun eşit olmadığı durum (Mavi Zamanar, s. 17).

Ortam: Kazı alanı.

Durum: Kazı başkanı Ahmet Bey'in su motorunun bozulduğunu söylemesi ve yanında çalışan Mustafa'nın su motorunu ustaya götürmek istemesi.

Katılımcılar: Erkek (Ahmet Bey) ve erkek (Mustafa).

Ö.28. Kazı başkanı Ahmet Bey çitlembiğin gölgesinde durmuş, elleri belinde, derin derin soluk alıyordu. Canının sıkkin olduğu yüzünden okunuyordu. Hep birlikte yanına gittiler.

“Ne oldu Ahmet abi?” diye sordu Mustafa.

Ahmet Bey elinin tersiyle alnındaki terleri sildi:

“Su motoru başımıza iş açtı, sargısı yanmış yine.”

“Yapma be abi!”

“Bugün konuklarımız da gelecek üstelik. Tam gününde olur böyle işler!”

“Ne konuğu?”

“Yarışmada ödül alan dört öğrenciyi bugün getirip bırakacaklar ya...”

“Sahi tamamen unutmuşum onları. *Çabuk olalım da onlar gelmeden motoru söküp tamire gönderelim abi,*” dedi Mustafa. Erkan ile birlikte soluğu su kuyusunun başında aldılar.

Ö.28'de kazı başkanı Ahmet Bey'in su motoru bozulduğu ve bugün de kazı alanını ziyarete konukların geleceği için gergin olduğu anlatılmaktadır. Bu gerginliğini gören çalışanlardan Mustafa, Ahmet Bey'in yanına gelerek “Ne oldu

Ahmet abi?" diye sorar ve Ahmet Bey de "Su motoru başımıza iş açtı, sargısı yanmış yine." diye yanıt verir. Ahmey Bey ayrıca "Bugün konuklarımız da gelecek üstelik." diye endişesini ifade eder. Mustafa bunun üzerine Ahmet Bey'e "*Çabuk olalım da onlar gelmeden motoru söküp tamire gönderlim abi,*" önerisinde bulunur. Mustafa, sosyal konum olarak kazı başkanı olan Ahmet Bey'in altında yer almaktadır. Ancak Mustafa, Ahmet Bey'e öneride bulunurken "abi" sözcüğünü kullanmaktadır. Alt konumdan birinin üst konumda yer alan birine öneride bulunurken "abi" sözcüğünü seçmesi sözceyi yumuşatma veya hafifletme amaçlı olabilir.

Örnek 29: Yetişkinden çocuğa sosyal konumun eşit olmadığı durum (Teneke Kaplı İvan, s. 60).

Ortam: Zencefil Hanım'ın pansiyonu.

Durum: Dafni'nin Zencefil Hanım'a İvan'ı hatırlaması için bir kez daha düşünmesini önermesi.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Dafni) ve kadın (Zencefil Hanım).

Ö.29. Drago yerinden kalktı, Zencefil'e teşekkür ederek odasına çıkmak istediğini söyledi. Zencefil,

"Beni takip edin de odalarınızı göstereyim. Aslında şanslı sayılırsınız. Yılın bu zamanında boş oda bulmak kolay olmaz. Neyse ki bir tanesi daha dün boşaldı. Garip bir adam kalıyordu."

"Nasıl bir adam?" dedi Drago esneyerek.

"Ne bileyim. Tuhaf biriydi işte. Çok konuşmazdı. Bir gece kaldı, gitti. Bir şeyler arıyormuş ama anlayamadım. Bir uçan balondan söz ediyordu."

"Bir balon mu?" diye haykırdı Dafni.

"Öyle bir şeyler demişti yanlış hatırlamıyorsam."

"Peki, nereye gittiğini biliyor musunuz Zencefil Hanım?" dedi Drago, "Bu bizim için çok önemli."

"Bilmem! Pansiyonumda kalanların nereden gelip nereye gittiğini öğrenmekten daha önemli işlerim var benim."

"*Lütfen, belki biraz düşünseniz, bir şeyler hatırlarsınız.*" dedi Dafni.

Ö.29'da Zencefil Hanım'ın pansiyonunda kalmaya başlayan Dafni ve Drago kendilerinden önce burada kalan kişiyi merak edip sorduklarında Zencefil Hanım "Ne bileyim. Tuhaf biriydi işte. Çok konuşmazdı. Bir gece kaldı, gitti. Bir şeyler arıyormuş ama anlayamadım. Bir uçan balondan söz ediyordu." demiş, Dafni ve Drago, Kanat Çırpan Senfoni Orkestrası'nda İvan'ı aradıkları için bu adamın İvan olduğunu düşünmüşler ve Dafni, bütün detayları hatırlaması için Zencefil Hanım'a "“*Lütfen, belki biraz düşünseniz, bir şeyler hatırlarsınız.*” önerisinde bulunmuştur. Bu sözcüde "lütfen" sözcüğü ve "siz" adılı kullanımının olduğu görülmektedir. Dafni'nin Zencefil Hanım'a öneri ifadeleri kullanırken "lütfen" sözcüğünü ve "siz" adılı kullanması sosyal konum olarak kendinden üstte bulunan kişiye tutumunu göstermektedir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan öneri ifadelerini kullanan konuşucuların cinsiyetine göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 21

Öneri İfadeleri Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Alışlagelmiş Dolaylı Kullanım Öneri İfadeleri		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	43	23,00
<i>Erkek Çocuğu</i>	36	19,25
<i>Kadın</i>	26	13,90
<i>Erkek</i>	82	43,85
Toplam	187	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan öneri ifadeleri konuşucusunun ağırlıklı olarak çocuklardan oluştuğu ve çocuklar içerisinde de kız çocuklarının öne çıktığı görülmektedir. Kız çocuklarının öneri ifadelerini var olan problemleri çözmeye yönelik kullandıkları tespit edilmiştir. Mevcut sorunların çözümünde kız çocuklarının öncü bir rol üstlendiği saptanmıştır.

Yetişkin konuşucular arasında ise erkeklerin öne çıktığı görülmektedir. Erkek konuşucuların çocuklara yönelik öneri ifadeleri kullanırken fikir danışılan veya yol gösteren bir konumda olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi alışıl gelmiş dolaylı kullanım öneri ifadelerinin konuşucunun cinsiyeti üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 30: Konuşucunun kız çocuğu olduğu durum (Mavi Zamanlar, s. 82).

Ortam: Ormanda.

Durum: Kaan'ın yabancılar tarafından kaçırılması ve Aylin'in bu sorun karşısında çözüm önerileri sunması.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Aylin) ve erkek (Kuşçu).

Ö.30. "Niye rahat durmadınız ki?"

"Kaan'a bir şey yapmazlar değil mi?"

"Merak etme! Kaan'a bir şey olmayacak."

"*Telefon edelim. Telefon edip polise haber verelim,*" dedi Aylin.

"Maalesef burada şebeke bir gelip bir gidiyor. Şu an bulunduğumuz yerde şebeke yok ne yazı ki..."

"Peki, ne yapacağız?"

Kuşçu az öteyi işaret etti. "Ağaçların şu tarafında telefon çekiyordu. Eğer oraya gitmeyi başarabilirsem Sinan'a da, polise de haber verebilirim.

"Tamam," dedi. "*Ben adamların dikkatini başka tarafa çekebilirim aslında. Sen de mademki ağaçların orada çekiyor, gider oradan telefon edersin.*"

"Pekâlâ Aylin! Ama çok dikkatli ol."

Ö.30'da Aylin ve Kaan, Kuşçu'nun gizli bir iş çevirdiğini düşündükleri için onu takip etmeye başlamışlar ancak gizli iş çevirenin Kuşçu değil başkaları olduklarını tanık oldukları bir olayda öğrenmişlerdir. Bu yabancı kişiler Kaan'ın onları izlediklerini görünce onu yakalamışlar ve alıkoymuşlardır. Aylin de ormanda Kuşçu ile karşılaşınca olayı anlatmış ve bu problemi çözmek için öncelikle "*Telefon edelim. Telefon edip polise haber verelim,*" sözcüsiyle önerisini ileri sürmüştür. Ancak Kuşçu'nun "Maalesef burada şebeke bir gelip bir gidiyor. Ağaçların şu tarafında telefon çekiyordu." sözcüsiyle yeni bir problem baş göstermiştir. Bu soruna karşı da Aylin, "*Ben adamların dikkatini başka tarafa çekebilirim aslında.*"

Sen de mademki ağaçların orada çekiyor, gider oradan telefon edersin.” sözcesiyle önerisini ifade etmiştir. Kız çocuğu tarafından üretilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım öneri ifadelerinin var olan veya karşılaşılan problemleri çözmeye yönelik olduğu görülmektedir.

Örnek 31: Konuşucunun kız çocuğu olduğu durum (Masal Kenti Çocukları, s. 12).

Ortam: Leodis'in dükkânı.

Durum: Çocuklar arasında anlaşmazlıklar vardır ve Perika'nın bu soruna öneri getirmesi.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Perika) ve erkek çocukları (Pergamos ve Barsini).

Ö.31. Perika her zamanki yatıştırıcı ses tonuyla *“Çocuklar şimdi bunları bırakalım. Bakın ne diyorum. Büyük İskender'in Küçük Asya siyasetini ben araştırayım. Hindistan Seferi'ni Leodis hazırlasın. Kişiliği de sana kalıyor Barsini. Sonra birbirimize anlatırız, olur biter. Ne dersiniz?*

Ö.31'de Barsini, Pergamos ve Perika sınıf arkadaşlarıdır ve Büyük İskender hakkında ödev hazırlamaları gerekmektedir. Ancak çocuklar arasında kimin hangi konuyu anlatacağı sorunu doğduğundan Perika, *“Çocuklar şimdi bunları bırakalım. Bakın ne diyorum. Büyük İskender'in Küçük Asya siyasetini ben araştırayım. Hindistan Seferi'ni Leodis hazırlasın. Kişiliği de sana kalıyor Barsini. Sonra birbirimize anlatırız, olur biter. Ne dersiniz?”* sözceleriyle bir öneri sunmuştur. Bu örnekte de konuşucu olan kız çocuğunun öneri ifadeleri kullanarak oluşan veya oluşabilecek problemleri çözdüğü görülmüştür.

7.Hazırlayıcı koşullara gönderme (Reference to preparatory conditions). Blum-Kulka ve Olshtein'e (1984) göre rica söz eylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejisi olan hazırlayıcı koşullara gönderme istek ve yapılabirlik gibi hazırlayıcı unsurlara atıfta bulunularak yapılmaktadır. Hazırlayıcı koşullara gönderme sadece "söz verenin kendisi için olmasını istediği bir şeyi içeriyorsa" söylenmelidir. (Mey 1993: 122). Rica söz eylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejisi olan hazırlayıcı koşullara gönderme, bir eylemin amaçlanan etkisi açısından gereksiz veya anlamsız olmaması için hangi koşulların yerine getirilmesi gerektiğini göstermektedir (van Eemeren ve Grootendorst 1984).

Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten'in (1984) rica sözeylem alışlagelmiş dolaylı kullanım alt ulamında yer alan hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerinin incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konuları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerinin konuşucu ve dinleyici yaş grubuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 22

Hazırlayıcı Koşullara Gönderme Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Alışlagelmiş Dolaylı Kullanım Hazırlayıcı Koşullara Gönderme		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	16	20,25
<i>Çocuktan Yetişkiye</i>	32	40,51
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	26	32,91
<i>Yetişkinden Yetişkiye</i>	5	6,33
<i>Yetişkinden Yetişkiye ve Çocuğa</i>	0	0,00
Toplam	79	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerinin belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımları dikkate alındığında toplam 79 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu dikkate alındığında hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerinin çocuk konuşucudan yetişkiye ve yetişkinden çocuğa daha sık kullanıldıkları görülmektedir. Çocuk konuşucular kendi aralarında “sen” adını kullanmayı tercih ederken yetişkinlerle iletişimlerinde “siz” adını kullanmayı tercih ettikleri saptanmıştır. Yetişkin konuşucular çocuklara yönelik hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerini kullanırken “sen” adını kullandıkları tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerinin yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 32: Çocuktan çocuğa yönelik rica sözeylemi (Mavi Zamanlar, s. 129).

Ortam: Gilman'ın evi.

Durum: Gilman'ın Işıl'dan şifrenin yazılı olduğu bir kâğıt istemesi.

Katılımcılar: Kız çocukları (Gilman ve Işıl).

Ö.32. Işıl'la Gilman baş başa kalmışlardı.

“Işıl, şifrenin yazılı olduğu kâğıdı getirebilir misin, bir sürprizim var!”

Işıl odaya koşup kâğıdı getirdi. Gilman önce şifreye göz gezdirdi, sonra güçlü ve aydınlık bir sesle, “Şifre çözüldü,” dedi.

Ö.32'de Işıl ve Gilman iki arkadaştır ve eşit sosyal konuma sahiplerdir. Herkes gittikten sonra Gilman, Işıl'dan *“[...] şifrenin yazılı olduğu kâğıdı getirebilir misin?”* sözcüyle hazırlayıcı koşullara gönderme ifadesi kullanmıştır. Hazırlayıcı koşullara gönderme ile rica sözeyleminin yumuşatıldığı görülmektedir.

Örnek 33: Yetişkinden yetişkine yönelik rica sözeylemi (Mavi Zamanlar, s. 17).

Ortam: Kazı alanı.

Durum: Erkan'ın Sibel'den buluntuları kemik odasına götürmesini istemesi.

Katılımcılar: Erkek (Erkan) ve kadın (Sibel)

Ö.33. Ellerindeki buluntuları kalın karton kutulara koyup üzerine kazı alanının adını, kazının yılını, iskelet numarasını ve öteki bilgileri yazdılar. Aynı bilgileri içeren birer kartı da kutuların içine koydular. Ayrıca ellerindeki kayıt fişine gerekli bilgileri not aldılar.

Kazı alanının en genç üyesi, arkeoloji bölümü ikinci sınıf öğrencisi Erkan, elindeki kutuları göstererek, *“Hey! Kemikçi Sibel, kemik odasına gidiyorsan şunları da götürür müsün?”* diye seslendi.

Ö.33'te Erkan, Kemik Odası'ndan sorumlu Kemikçi Sibel'e eğer kemik odasına gidiyorsa buluntuları da götürmesini rica etmektedir. Erkan, Kemikçi

Sibel'den doğrudan bir ricada bulunmamış bunu yaparken “Hey! Kemikçi Sibel, kemik odasına gidiyorsan şunları da götürür müsün?” sözcesiyle hazırlayıcı koşullara gönderme yapmıştır.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 23

Hazırlayıcı Koşullara Gönderme Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Alışlagelmiş Dolaylı Kullanım Hazırlayıcı Koşullara Gönderme		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	16	20,25
<i>Çocuktan Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	32	40,51
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	26	32,91
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit</i>	3	3,80
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	2	2,53
<i>Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
Toplam	79	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejisi hazırlayıcı koşullara gönderme ulamında yer alan konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılım incelendiğinde farklı sosyal konumda olan çocuklardan yetişkinlere ve yetişkinlerden çocuklara hazırlayıcı koşullara gönderme kullanımlarının öne çıktıkları görülmektedir. Hazırlayıcı koşullara gönderme yetişkinler tarafından kullanımlarında yetişkinler, sosyal konumu eşit olanlar ve olmayanlar biçiminde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Konuşucu ve dinleyici arasında sosyal konum farklılıklarının olmasından dolayı iletişim sırasında farklı dil tercihlerinin de ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 34: Çocuktan yetişkine sosyal konumun eşit olmadığı durum (Amber'in Zaman Kapsülü, s. 32).

Ortam: 10. Yıl Lisesi.

Durum: Amber ve Tiktak'ın, Bilal Öğretmen'den okul gazetesini bahane edip gizemli bir kadın hakkında bilgi öğrenmek istemeleri.

Katılımcılar: Kız çocuğu (Amber) ve erkek (Bilal Öğretmen).

Ö.34. Okulun 35 yıllık tarihçisi Bilal Öğretmen, öğretmenler odasına girip *“Okul gazetesini hazırlayacağız, okulun tarihini öğrenmek istiyoruz. Bize yardımcı olabilir misiniz?”* sorumuza hiç düşünmeden evet demişti.

Ö.34'te Amber ve Tiktak yakın arkadaşlardır ve Amber'in gizemli bir kadını araştırması üzerine Tiktak ona yardım etmektedir. Bu gizemli kadın hakkında bilgi edinebilmek için mezun olduğunu düşündükleri okula gidip dolaylı yoldan bir şeyler öğrenmek isterler. Ancak gidip doğrudan sorarlarsa dikkat çekeceklerini düşündükleri için *“Okul gazetesini hazırlayacağız, okulun tarihini öğrenmek istiyoruz. Bize yardımcı olabilir misiniz?”* sözcüğü ile hazırlayıcı koşullara gönderme yaparak ve asıl öğrenmek istedikleri kişiyi uygun bir ortam oluşturduktan sonra Bilal Öğretmen'e araştırdıkları kişiyi sormuşlardır.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan hazırlayıcı koşullara gönderme ifadelerini kullanan konuşucuların cinsiyetine göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 24

Hazırlayıcı Koşullara Gönderme Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Alışıl原因miş Dolaylı Kullanım Hazırlayıcı Koşullara Gönderme		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	33	41,77
<i>Erkek Çocuğu</i>	17	21,52
<i>Kadın</i>	13	16,46
<i>Erkek</i>	16	20,25
Toplam	79	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışıl原因miş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan hazırlayıcı koşullara göndermede konuşucunun ağırlıklı olarak çocuklardan oluştuğu ve çocuklar içerisinde de kız çocuğu konuşucuların öne çıktığı görülmektedir. Kız çocukları yetişkinlerle iletişimlerinde rica sözeylemi alışıl原因miş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan hazırlayıcı koşullara gönderme ifadeleri kullanırken “siz” adılına ve “lütfen” sözcüğüne sözcelerinde yer verdikleri tespit edilmiştir. Erkek çocuklarının da kız çocukları hazırlayıcı koşullara gönderme ifadeleri kullanırken benzer tutum içerisinde oldukları saptanmıştır. Erkek ve kadınların rica sözeylemi alışıl原因miş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan hazırlayıcı koşullara gönderme ifadeleri kullanırken aynı sosyal konumda ise “sen” adılını kullandıkları, farklı sosyal konumlarda ise “siz” adılını tercih ettikleri belirlenmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi alışıl原因miş dolaylı kullanım hazırlayıcı koşullara göndermede ifadelerinin konuşucunun cinsiyeti üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 35: Konuşucunun erkek çocuğu olduğu durum

Ortam: Kütüphane.

Durum: Çocuklar kütüphaneye Krates’in yanına gelir çünkü deri işlemeyle ilgili bir kaynağa ihtiyaçları vardır ancak bunu doğrudan sormak yerine Pergamos öncelikle Krates’e vakti olup olmadığını sorar.

Katılımcılar: Erkek çocuğu (Pergamos) ve erkek (Krates).

Ö.35. Kütüphaneye ulaştıklarında, güneş Pergamon'u terk etmek üzereydi. Ana kapıdan içeri geçip doğruca Krates'in odasına yöneldiler. Yardımcısı İrodikos ile toplantı yapmakta olan Krates, oğlunu ve arkadaşlarını görür görmez ayağa kalkıp endişeyle teker teker çocuklara baktı. Leodis, normal şartlarda iş saatlerinde babasını asla rahatsız etmezdi. Böyle paldır küldür geldiklerine göre...

"Hayrola çocuklar, bir şey mi oldu?" diye sordu.

"Merak edilecek bir şey yok efendim. Sadece birkaç dakikanızı bize ayırabilir misiniz?" diye soracaktık.

"Elbette, Pergamos. Geçin, oturun bakalım. Sizi dinliyorum."

"Şey, bizim deri sanatı ile ilgili bir kaynağa ihtiyacımız var."

Ö.35'te Çocuklar, deri parçası üretiminin nasıl olduğunu merak ettikleri için Leodis'in babasının yanına yani kütüphaneden sorumlu Krates'e fikir danışmaya giderler. Ancak mesai saati içerisinde Leodis ve arkadaşlarının "Böyle paldır küldür gel[meleri]" Krates'i endişelendirir ve "Hayrola çocuklar, bir şey mi oldu?" diye sorar. Bunun üzerine doğrudan gelme sebeplerini açıklamak yerine "*Merak edilecek bir şey yok efendim. Sadece birkaç dakikanızı bize ayırabilir misiniz?*" sözcüyle hazırlayıcı koşullara gönderme yapmış ve asıl merak ettikleri konuyu Kretos'un "Elbette, Pergamos. Geçin, oturun bakalım. Sizi dinliyorum." sözcüsinden sonra açabilmişlerdir.

Ödüllü Çocuk Romanlarındaki Rica Sözeylemi Alışlagelmemiş Dolaylı Kullanım Görünümleri

Bu ulamda ne doğrudan bir kullanım ne de kalıplaşmış deyişlerden oluşan sözceler vardır. Bir iletişim ortamında konuşucu, sezdirme veya ipuçları kullanarak dinleyiciyi harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Rica stratejileri içerisinde yer alan bu ulam güçlü ipucu ve zayıf ipucu olmak üzere iki alt stratejiye ayrılmaktadır. Rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım ulamında yer alan her bir alt strateji için ayrı bir tablolaştırma ve değerlendirme tercih edilmiştir.

Rica Sözeylemi Alışılacelmemiş Dolaylı Kullanım

8.Güçlü ipucu (Strong hint). Rica sözeylemi alışılacelmemiş dolaylı kullanım ulamında yer alan güçlü ipucu bir tür hedef eyleme veya öğelerine atıf yapma olarak tanımlanmaktadır (Blum-Kulka, House & Kasper 1989). Branden'a (1994) göre güçlü ipucu, eylemi uygulamak için gereken nesneye veya öğelere kısmi atıf içermektedir (Branden, 1994). Rica sözeylemi alışılacelmemiş dolaylı kullanım ulamında yer alan güçlü ipucunda, konuşucu açık bir biçimde niyetini belli etmez ve bu durum dinleyicinin daha fazla çaba sarf etmesini ve çıkarım yapmasını gerekli kılmaktadır (Ganchi, 2012). Yapılan bu çalışmada Blum-Kulka ve Olshten'in (1984) rica sözeylem alışılacelmemiş dolaylı kullanım ulamında yer alan güçlü ipucunun, incelenen ödüllü çocuk romanlarındaki bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu, sosyal konumları ve konuşucunun cinsiyeti dikkate alınarak ulamlanmış ve örneklerle betimlenmiştir.

Tablo 25

Güçlü İpucu Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Alışılacelmemiş Dolaylı Kullanım Güçlü İpucu		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	5	27,78
<i>Çocuktan Yetişkiye</i>	2	11,11
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	10	55,56
<i>Yetişkinden Yetişkiye</i>	1	5,55
<i>Yetişkinden Yetişkiye ve Çocuğa</i>	0	0,00
Toplam	18	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde rica sözeylemi alışılacelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan güçlü ipucunun belirlenen 11 ödüllü çocuk romanında bağlam içerisindeki kullanımları dikkate alındığında toplam 18 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanımların konuşucu ve dinleyici arasındaki yaş grubu dikkate alındığında güçlü ipucu ifadelerinin yetişkin konuşucular tarafından çocuklara yönelik daha sık kullanıldığı görülmektedir. Rica söz eylemi

alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi olan güçlü ipucunda ricanın dolaylılık seviyesinin artmasından dolayı kullanımının da azaldığı düşünülmektedir.

Aşağıda rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi ulamında yer alan güçlü ipucunun yaş grupları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 36: Yetişkinden çocuğa yönelik rica sözeylemi (Canı Sıkılan Çocuk, s. 21-22).

Ortam: Özgür'ün evi.

Durum: Özgür'ün annesinin oğlunu ısrarla temeğe çağırması.

Katılımcılar: Kadın (Anne) ve erkek çocuğu (Özgür).

Ö.36. Bir saat boyunca kimse tarafından rahatsız edilmeden oyun oynamak ne güzelmiş. Oh be, dünya varmış! On beş dakika odamda sessizce durunca bizimkiler seslenmeye başlar:

“Oğlum yemek hazır!”

Annemle babamın iyi ki bir oğulları olmuş, yoksa ne yapacaklarmış gerçekten merak ediyorum. Herhalde can sıkıntısından patlarlardı. Düşünüyorum da, bir gün büyüüp başka bir eve taşınıncaya acaba ne yaparlar? Ne yapacaklar, bizimkiler ya alt ya üst ya da yan daireyi kiralayıp beni yalnız bırakmazlar.

Ö.36'da Özgür adlı bir çocuğun bir saat kadar bilgisayarda oyun oynayıp yemek saatini kaçırdığı için annesi tarafından yemeğin hazır olduğu, onu sofrada beklediklerini *“Oğlum yemek hazır!”* sözcesinden anlaşılabilir. Bu sözcede sofrada hazır bulunduğu ve yemek için Özgür'ün beklenildiği ve onun gelmesiyle birlikte yemeğin yeneceği anlatılmaktadır. *“Oğlum yemek hazır!”* sözcesi ile Özgür'ün artık bilgisayar oyununun başından kalkıp yemeğe gelmesi istenmektedir. *“Oğlum yemek hazır!”* sözcesi burada güçlü ipucuna örnek olarak gösterilebilir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan güçlü ipucu ifadelerinin konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumuna göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 26

Güçlü İpucu Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Alışılalmemiş Dolaylı Kullanım Güçlü İpucu		
Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	5	27,78
<i>Çocuktan Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	2	11,11
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	10	55,56
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit</i>	1	5,55
<i>Yetişkinden Yetişkinine – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkinine ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
Toplam	18	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışılalmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi güçlü ipucu ulamında yer alan konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılım incelendiğinde farklı sosyal konumda olan yetişkinlerden çocuklara güçlü ipucu kullanımlarının öne çıktıkları görülmektedir. Konuşucu ve dinleyici arasında sosyal konum farklılıklarının olmasından dolayı iletişim sırasında farklı dil tercihlerinin de ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi alışılalmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi güçlü ipucu konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumları üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 37: Çocuktan yetişkinine sosyal konumun eşit olmadığı durum (Amber'in Zaman Kapsülü, s. 106).

Ortam: Amber'in evi.

Durum: Amber'in babasının yemek yememesi ve odasında çalışacağını söylemesi.

Katılımcılar: Erkek (Baba) ve kız çocuğu (Amber).

Ö.37. "Amber, şu rüya işini fazla abartmadın mı? Bahçedeki ağaçlar yerine daha farklı resimler yapabilirsin"

“Evet, yaparım,” dedim. “Ağaç resmi yapmayı çok seviyorum. Rüyamla ne ilgisi var? Anlayamadım.”

“Neyse, neyse... Sen yemeğini yemeye devam et tatlım,” dedi ve masadan kalktı.

“Sen yemiyor musun?” diye sordum, mutfaktan çıkmak üzere olan babama.

“*Gelmeden bir şeyler atıştırdım. Aç değilim. Hem yoğunum bu aralar, biliyorsun. Odamda olacağım. Biraz çalışayım. Sen ye,*” dedi ve çıktı.

Ö.37’de Amber yemek yerken babası ile aralarında bir diyalog geçmiş ve babası “Neyse, neyse... Sen yemeğini yemeye devam et tatlım,” diyerek masadan kalkmış ve “*Gelmeden bir şeyler atıştırdım. Aç değilim. Hem yoğunum bu aralar, biliyorsun. Odamda olacağım. Biraz çalışayım. Sen ye,*” sözcesini kullanarak Amber’e “çalışıyor olacağım dolayısıyla beni rahatsız etme” imasında bulunan güçlü ipucundan yararlanmıştır. Burada “*Hem yoğunum bu aralar, biliyorsun. Odamda olacağım. Biraz çalışayım.*” sözcesinin Amber’in anlaması istenilenin güçlü ipucu ifadesi biçiminde verilmiştir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejileri içerisinde yer alan güçlü ipucu ifadelerini kullanan konuşucuların cinsiyetine göre dağılımını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 27

Güçlü İpucu Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Alışlagelmemiş Dolaylı Kullanım Güçlü İpucu		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>		11,11
<i>Erkek Çocuğu</i>	5	27,78
<i>Kadın</i>	6	33,33
<i>Erkek</i>	5	27,78
Toplam	18	100,00

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi güçlü ipucu ulamında yer alan konuşucunun ağırlıklı olarak yetişkinlerden oluştuğu ve yetişkinler içerisinde de kadınların ve erkeklerin kullanımının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım güçlü ipucu ifadelerinin konuşucunun cinsiyeti üzerinden bağlam değerlerinin de sunulacağı örnekler verilmiştir.

Örnek 38: Çocuktan çocuğa sosyal konumun eşit olduğu durum (Mavi Zamanlar, s. 34)

Ortam: Gilman'ın evi.

Durum: Birce korkup ışığı kapatmadığı için Sevilay uyuyabilmek için ışığı kapatmasını ister.

Katılımcılar: Kız çocukları (Sevilay ve Birce).

Ö.38. Birce ürperdi, omuzlarını kıstı. Birden dışarısının tuhaf yeşil bir ışıkla aydınlandığını ayımsadı. Parlaklık kazı alanından geliyor gibiydi. Gözucuyla Işıl'a baktı. Işıl elindeki dergiye dalmış, okuyordu.

Birce, Cerenimo'nun hırlayarak sağ sola koşuşturduğunu duydu. Yatağından yavaşça kalktı, pencereyi araladı, dışarı baktı. Kazı evinin tel kafesli penceresinden kazı alanı görünüyordu.

“Ne oluyor Birce?”

Birce önce kem küm ettiyse de bir şey söylememeye karar verdi.

“Yok bir şey, sen daha uyumadın mı?”

“*Işığı kapatsanız uyuyacağım ama...*” diye gönülsüzce konuştu Sevilay.

“Işığı kapatsanız burada korkudan ölürüm,” dedi Işıl.

Ö.38'de Birce, kazı alanının esrarengiz olduğunu düşünmekte ve bu durumdan da korkmaktadır. Sevilay Birce'ye “Ne oluyor?” diye sorar ancak Birce “[...] önce kem küm ettiyse de bir şey söylememeye karar ver[ir]” ve “Yok bir şey, sen daha uyumadın mı?” sorusunu yöneltir. Ancak Sevilay ışığı kapatmadıkları için uyuyamadığını ve eğer ışığı kapatırsa uyuyabileceğini ayrıca bu durumdan da rahatsız olduğunu Birce'ye gönülsüzce verdiği, “*Işığı kapatsanız uyuyacağım ama...*” yanıtından anlaşılmaktadır. Sevilay'ın kullandığı “*Işığı kapatsanız*

uyuyacağım ama...” sözcüsü ışığı kapatma ricasının güçlü ipucunu göstermektedir.

9.Zayıf ipucu (Mild hint). Rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi olan zayıf ipucunda ricanın dolaylılık seviyesinin en yüksek olduğu stratejidir. İncelenen ödüllü çocuk romanlarında rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım ulamında yer alan hafif ipucu alt stratejisine dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Tablo 28

Zayıf İpucu Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu

Rica Sözeylemi Alışlagelmemiş Dolaylı Kullanım Zayıf İpucu		
Konuşucu ve Dinleyici Yaş Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa</i>	0	0,00
<i>Çocuktan Yetişkiye</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Çocuğa</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye ve Çocuğa</i>	0	0,00
Toplam	0	0,00

Yukarıda konuşucunun ve dinleyicinin yaş grubunu gösteren tablo incelendiğinde, incelenen ödüllü çocuk romanlarında rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi zayıf ipucu ulamına hiç rastlanılmadığı görülebilir.

Tablo 29

Zayıf İpucu Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu

Rica Sözeylemi Alışlagelmemiş Dolaylı Kullanım Güçlü İpucu

Konuşucu ve Dinleyici Sosyal Konumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Çocuktan Çocuğa – Sosyal Konum Eşit</i>	0	0,00
<i>Çocuktan Yetişkiye – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye – Sosyal Konumu Eşit</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
<i>Yetişkinden Yetişkiye ve Çocuğa – Sosyal Konumu Eşit Değil</i>	0	0,00
Toplam	0	0,00

Yukarıda konuşucunun ve dinleyicinin sosyal konumunu gösteren tablo incelendiğinde, incelenen ödüllü çocuk romanlarında rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi zayıf ipucu ulamına dair herhangi bir bulguya rastlanılmadığı görülebilir.

Tablo 30

Zayıf İpucu Konuşucunun Cinsiyeti

Rica Sözeylemi Alışlagelmemiş Dolaylı Kullanım Güçlü İpucu		
Konuşucunun Cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Kız Çocuğu</i>	0	0,00
<i>Erkek Çocuğu</i>	0	0,00
<i>Kadın</i>	0	0,00
<i>Erkek</i>	0	0,00
Toplam	0	0,00

Yukarıda konuşucunun cinsiyetini gösteren tablo incelendiğinde, incelenen ödüllü çocuk romanlarında rica sözeylemi alışlagelmemiş dolaylı kullanım alt stratejisi zayıf ipucu ulamına dair hiçbir bulgu elde edilemediği görülebilir.

Aşağıda incelenen ödüllü çocuk romalarında yer alan rica sözeylemi doğrudan kullanım emir ifadeleri, açık edimseller, sınırlı edimseller, zorunluluk ifadeleri ve istek ifadeleri; alışlagelmiş dolaylı kullanım öneri ifadeleri ve hazırlayıcı koşullara gönderme ifadeleri; alışlagelmemiş dolaylı kullanım güçlü ve zayıf ipucu ifadelerinin dağılımı verilmiştir:

Tablo 31

Ödüllü Çocuk Romanları Sözeylem Görünümleri Genel Dağılımı

	Dolaylılık Seviyesi					
	Doğrudan Kullanım		Alışıl gelmiş Dolaylı Kullanım		Alışıl gelmemiş Dolaylı Kullanım	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
K1	50	12,02	43	16,17	2	11,11
K2	61	14,66	44	16,54	0	0,00
K3	62	14,90	50	18,80	3	16,67
K4	40	9,62	32	12,03	2	11,11
K5	44	10,58	15	5,64	0	0,00
K6	24	5,77	20	7,52	6	33,33
K7	33	7,93	21	7,89	0	0,00
K8	22	5,29	7	2,63	0	0,00
K9	23	5,53	7	2,63	0	0,00
K10	27	6,49	17	6,39	2	11,11
K11	30	7,21	16	6,02	2	11,11
	416		266		18	

Yukarıdaki tabloda, ödüllü çocuk romanlarında tespit edilen rica sözeylemi doğrudan kullanım, alışıl gelmiş dolaylı kullanım ve alışıl gelmemiş dolaylı kullanım dağılımları verilmiştir. İncelenen ödüllü çocuk romanlarında 416 kez rica sözeylemi doğrudan kullanım, 266 kez rica sözeylemi alışıl gelmiş dolaylı kullanım ve 18 kez rica sözeylemi alışıl gelmemiş dolaylı kullanım tespit edilmiştir. Bu tabloya göre, rica sözeylemi ile ilgili verilerin doğrudan kullanım ulamında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Rica sözeylemi ile ilgili verilere en az rastlanan ulam ise alışıl gelmemiş dolaylı kullanım olmuştur

Bölüm 5

Sonuç

Bu çalışmada, ödüllü çocuk romanlarında yer alan rica sözeylemi görünümleri ve dağılımları tespit edilmiştir. Çocuk romanları, içerisinde barındırmış olduğu karmaşık olaylar, birden fazla kahramının iletişim hâlinde olması ve birbirinden farklı durumları sunması nedeniyle sözeylemlerin görülebileceği kurmaca içeren estetik metinler olarak, dilin edimsel görünümü açısından önemli dilsel kaynaklardır. Blum-Kulka ve Olshtein'in (1984) CCSARP'de rica sözeylemini üç ana strateji ulamına ve bunlara ek olarak dokuz alt strateji ulamına ayırdığı çalışmasından hareketle, belirlenen ödüllü çocuk romanlarında yer alan rica sözeylemlerinin bağlamları dikkate alınarak elde edilen veriler, kimlik sunumu sağlayan toplumdilbilimselliği de önceleyen ölçütlere göre değerlendirilmiştir.

Konuşucu ve dinleyicinin yaş grubu dikkate alındığında, genel olarak çocuk konuşucuların, tanışık olarak nitelendirilen akran ve aile ortamlarda iletişim kurarken daha doğrudan bir dil tercih ettikleri ve "sen" adılını kullandıkları görülmüştür. Çocuk konuşucuların arkadaşlarıyla ve aileleriyle bu türden bir dil tercih etmelerinin nedeni birbirlerine yakın olmaları veya hissetmelerinden dolayı aralarındaki mesafenin azalması ve dayanışma etmeninin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu da katılımcıların birbirine "sen" adılı ile hitap etmeleri olasılığını artırmaktadır. Ayrıca, çocuk konuşucuların arkadaşlarıyla konuşurken "biz" vurgusunu öne çıkardıkları belirlenmiştir. Bu vurgulamanın akranlar arasında kolektif bir eylem kararı almalarını ve uzlaşım sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Çocuk konuşucuların, doğrudan kullanımın olduğu mesafeli olarak nitelendirilen okul, pazar, kütüphane ve kitapçı gibi ortamlarda yetişkin konuşucularla iletişim kurarken "siz" adılını ve aile içi hitap biçimlerini kullandıkları ve sözcelerine "lütfen" sözcüğünü ekledikleri tespit edilmiştir. Çocuk konuşucuların, yetişkinlerle mesafeli ortamlarda bu tür bir dil tercih etmelerinin nedeni rica sözcelerini tatlandırarak (sweetener), hafifleterek veya yumuşatarak (disarmer) isteklerinin yerine getirilme olasılığı olabilir. Doğrudan kullanım ulamında yer alan sınırlı edimseler ile alışlagelmemiş dolaylı kullanım ulamında yer alan güçlü ve zayıf ipucu ifadelerinin çocuk konuşucular tarafından kullanılmadığı veya çok sınırlı düzeyde kullanıldığı

tespit edilmiştir. Bu ulamlar, daha gelişkin dilsel kodlama becerisi istemekte ve yetişkin konuşucuların kullarımlarında ortaya çıkmaktadır.

Edimbilimsel dil becerileri, toplumdilbilimseli de benimsediği için konuşucuların sosyal konumu veya sosyal konumlandırılışı ile de yakından ilgilidir. İncelenen ödüllü çocuk romanları, okura toplumsal bir yapı sundukları için sosyal yaşantılara tanık olunmaktadır. Konuşucu ve dinleyicinin sosyal konumları dikkate alındığında, çocuk konuşucular yerine yetişkin konuşucuların iletişimindeki rica sözeylemi tercihleri farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle yetişkin konuşucular incelenirken sosyal konumu eşit olan ve olmayan yetişkinler olmak üzere ikiye ayırarak incelenmiştir. Bir söylem durumunda yetişkin konuşucu kendini karşısındakine göre ne kadar alt bir konumda hissederse ona “siz” adılı ile hitap etme olasılığının arttığı tespit edilmiştir. Böyle bir durumda kendine “siz” adılı ile hitap edilen yetişkin konuşucu, diğerine göre daha yüksek seviyede, daha büyük yaşta ve genel olarak daha üstün konumda ve karşısındakine “sen” adılı ile hitap etme yetkisine sahip olduğu gözlenmiştir. Bu durum, yetişkinler arasındaki “güç” ilişkisinin artmasından ve “dayanışma” etmeninin azalmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumun bir istinası olarak bazen işçilerin veya çalışanların patronlarına veya müdürlerine “sen” adılını kullanarak rica sözeyleminde bulunurken, aile içi hitap biçimlerini de sözcelerine ekledikleri belirlenmiştir. Yetişkinlerin mesafeli ortamlarda bu tür bir dil tercih etmelerinin nedeni rica sözcelerini hafifleterek veya yumuşatarak (disarmer) isteklerinin azarlanma veya tehditle karşılaşmaktan sakınma eğilimiyle ilgili olduğu söylenebilir. Çocuk konuşucuların, bu tür metinlerde dilsel performansların niteliksel ve çeşitlendirilmiş olarak işlendiği yetişkinler dünyasına ait rica sözeylemi yapılarını görmeleri, onların sınırlı dünyalarından toplumsal alana çıktıklarında hem yüzlerini kaybetmemeleri hem de karşı tarafın yüzünü sürdürüp iletişimin devam etmesine örnekler oluşturmaktadır. Çocuklar, bu metinler aracılığıyla işçi-patron, müdür-çalışan, öğretmen-öğretmen ve öğretmen-öğrenci gibi yetişkinler dünyasına tanık oldukları için gerçek yaşamda kime, hangi bağlamlarda ve nasıl rica sözeyleminde bulunabileceklerine dair örnek sunmaktadır.

Yapılan bu çalışmada dikkat edilen bir diğer etmen ise konuşucuların cinsiyetidir. Çocuk konuşucular, kız çocuğu ve erkek çocuğu olmak üzere iki ulama ayrılarak incelenmiştir. Kız çocuklarının, erkek çocuklarına oranla daha çok “siz” adılını tercih ettikleri ve tatlandırıcılara, hafifleticilere veya yumuşatıcılara

başvurdukları görülmüştür. Kız çocuklarının, “lütfen” sözcüğünü daha incelikli ve stratejik kullandıkları belirlenmiştir. Kız çocuklarının problem çözme becerilerinin gelişmiş olduğu, kullandıkları söylemler ile anlaşılmaktadır. Yetişkin erkek konuşucuların mesafe, güç ve bağlamsal resmiyete göre emir ifadelerini kullandıkları yapıların kadın konuşucuların dilsel performanlarından daha çeşitli ve zengin olduğu tespit edilmiştir. Yetişkin erkek konuşucuların, rica söylemi kullandıkları ortamlarda akıl danışılan ve yol gösteren kişi olarak konumlandırıldığı örnekler mevcuttur. İncelenen çocuk romanlarının kız çocukları ile yetişkinlere yaklaşımının sosyal alanlarla ve kültürel kodlarla uyumlandığını göstermektedir. Çocuk romanları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin aşılması ve varolan durumların yeniden yapılanması açısından önemli görülmektedir. İncelenen çocuk romanlarında, cinsiyet eşitsizliğine dair veriler görülmektedir. Ancak metnin bütününe bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerinin birbirine yakın dağıldığı tespit edilmiştir. Olayların, hem gerçekliğini hem de inandırıcılığını artırmak için bu tür kullanımların metne yerleştirildiği düşünülmektedir.

Çocuk edebiyatı ve bu çalışma özelinde ele alınan çocuk romanları çocukların dilsel, bilişsel, kişisel, toplumsal, estetik gelişimleri, okuma kültürü edinmeleri için son derece önemli bir kaynak olmanın yanı sıra okul bağlamını en çok destekleyen dilsel ürünlerdir. Bu yapıtlarda yer alan söylem görünümleri, çocukların dilsel performanslara yönelik seçimler açısından çeşitlendirilmiş örnekler içermesi gözetilmesi gereken bir niteliktir. Bu çerçevede, anadili eğitimi ve öğretimi sürecinde en sık ve yaygın olarak kullanılan temel öğretim materyali olan ders kitaplarına metin seçiminde ve etkinlik üretiminde de bu türden bir farkındalık kazandırılması ve göz önünde bulundurulması gereken bir ölçüt olarak değerlendirilmesi Türkçe eğitimine katkı sağlayacaktır. Bu katkının genişletilmesi açısından, farklı söylemlere de yönelik olarak başta ders kitapları olmak üzere diğer metin türlerinde yapılacak inceleme ve araştırmalara ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

- Abuarrah, S., Lochman, K., & Lutjerhams, M. (2013). Cross cultural pragmatics requests' use of strategy and level of directness in Palestinian Arabic and British English. *An-Najah University Journal for Research (Humanities)*, 27, 1109-1144.
- Achiba, M. (2002). *Learning to Request in a Second Language*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Alaoui, S. M. (2011). Politeness principle: A comparative study of English and Moroccan Arabic requests, offers, and thanks. *European Journal of Social Sciences*, 20, 7-15.
- Altun, Alkan H. (2019). *Rica ediminin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler tarafından kullanımları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Austin, J. L. (1975). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Austin, J. L. (2000). *Söz edimleri*. (Çev. R. L. Aysever). Ankara: Ayraç.
- Bach, K. and Harnish, R. M. (1979). *Linguistic communication and speech acts*. Cambridge: MIT Press.
- Bachman, L. F. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Bargiela-Chiappini, F. (2003). Face and politeness: New (insights) for old (concepts). *Journal of Pragmatics*, 35 (10-11), 1453-1469.
- Bayyurt, Y. (1999), Kim daha nazik?: Erkekler mi, kadınlar mı? *13th National Conference of Linguistics*. İstanbul: Boğaziçi University Publications.
- Biesenbach-Lucas, Sigrun. (2006). "Making requests in e-mail: Do cyber-consultations entail directness? Towards conventions in a new medium". In K. Bardovi-Harlig, J. Fe'lix-Brasdefer & A. Omar (Eds.) *Pragmatics and Language Learning*. Honolulu: University of Hawaii Press. 81-194.

- Blum-Kulka, S. and Olshtain, E. (1984). Requests and apologies: A cross-cultural study of speech act realization patterns (CCSARP). *Applied linguistics*, 5(3), 196-213.
- Blum-Kulka, S., House, J., & Kasper, G. (Eds.). (1989). *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies*. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Bouton, L. F. (1996). Pragmatics and language learning. In L. Bouton (Ed.), *Pragmatics and Language Learning, Monograph 7* (pp. 1-20). Urbana-Champaign, IL: University of Illinois Division of English as an International Language.
- Boxer, D. and Pickering, L. (1995). Problems in the presentation of speech acts in ELT materials: the case of complaints. *ELT Journal*, 49 (1), 44–58.
- Branden, N. (1994). *Honoring the self: The psychology of confidence and respect*. New York, NY: Bantam.
- Brown, P. and Levinson, S. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Brown, R. and Gilman, A. (1980). The pronouns of power and solidarity. In T. A. Sebeok (Ed.), *Style in language*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 253-276.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç. E., Akgün, Ö. E. vd. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Byon, A. S. (2004). Sociopragmatic analysis of Korean requests: Pedagogical settings. *Journal of Pragmatics*, 36 (9), 1673-1804.
- Callanan, M., and Oakes, L. (1992). Preschoolers questions and parents' explanations: Causal thinking in everyday activity. *Cognitive Development*, 7, 213–233.
- Canale, M. and Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, (1) 1.
- Carrel, P. and Konneker, B. (2006). Politeness: Comparing native and nonnative judgments. *Language Learning*, 31, 17-30.

- Cenoz, J. and Valencia, J, F. (1996). Cross-cultural communication and interlanguage pragmatics: American vs. European Requests. Available from ERIC (ERIC no: ED400703).
- Clark, H.H. and Schunk, D. (1980). Polite responses to polite requests. *Cognition*, 8, 111-143.
- Cohen, P.R. and Levesque, H.J. (1990). Rational interaction as the basis for communication. In P.R. Cohen, J. Morgan & M.E. Pollack (Eds.), *Intentions in communication* (pp. 221-256). Cambridge, MA: MIT Press.
- Cohen, A. D. and Shively, R. L. (2007). Acquisition of requests and apologies in Spanish and French: Impact of study abroad and strategy-building intervention. *The Modern Language Journal*, 91 (2), 189-212.
- Çakman, Avcı, K. (2017). *Düşlerin peşindeki çocuk*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Çakman, Avcı, K. (2019). *Almarpa'nın gizemi*. İzmir: TUDEM.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Duff, P. and Hornberger, N. H. (2008). *Encyclopedia of language and education: Language socialization*, 8. Berlin: Springer.
- Durkheim, E. (1915). *The elementary forms of religious life*. London: Allen & Unwin.
- Eemeren, F. H. van and Grootendorst, R. (1984). *Speech acts in argumentative discussions: A theoretical model for the analysis of discussions directed towards solving conflicts of opinion*. Dordrecht, Berlin: Foris, Mouton de Gruyter.
- Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, R. (1997). *SLA Research and language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Erdem, B. (2009). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde iletişim yeteneklerinin geliştirilmesine etkileşimsel toplumdilbilimsel bir yaklaşım, Yaylı, D. ve Bayyurt, Y. (Ed.) (s.111-137). İçinde, *Yabancılarla Türkçe Öğretimi, Politika Yöntem ve Beceriler*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Ervin-Tripp, S. (1976). Is sybil there? The structure of American English directives. *Language in Society*, 5, 25-66.
- Felix-Brasdefer, J. C. (2004). Interlanguage refusals: Linguistic politeness and length of residence in the target community. *Language Learning*, 54 (4), 587-653.
- Flowerdew, J. (1990). Problems of speech act theory from an applied perspective. *Language Learning*, 40 (1), 79-105.
- Francis, C. L. (1997). Talk to me! The development of request strategies in non-native speakers of English. *Working Papers in Educational Linguistics*, 13 (2), 12-21.
- Fraser, B. (1975). Hedged performatives. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics* 3 (pp. 44–68). New York: Academic Press.
- Fraser, B. (1983). The domain of pragmatics. In J. C. Richards and R. W. Schmidt (Eds.), *Language and communication* (pp. 29-59). New York: Longman.
- Fuch, C. ve Le Goffic, P. (1992). Sözceme ve Edimbilim. *Anadili Dil Kültürü ve Eğitim Dergisi*, (20) 32-43.
- Ganchi, F. (2012). *An analysis of requests produced by second language speakers of English and how these requests are received by English first language speakers*. (Unpublished master thesis) Stellenbosch University, South Africa.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Goodwin, M. H., and Kyratzis, A. (2012). Peer language socialization. In A. Duranti, E. Ochs, and B. B Schieffelin (Eds.). *The Handbook of Language Socialization*, (pp. 365–90). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: Essays on face to face behavior*. New York: Anchor Books.
- Göçmen, E. D. (2017). *Canı sıkılan çocuk*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Gökmen, S. ve Çağlayan Dilber, N. (2011). Türkçe derslerinde söz edimlerinin öğretimi üzerine bir değerlendirme. *Dil Dergisi*. 154. 44-60.

- Grice, H.P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics 3: Speech acts* (pp. 41-58). New York: Academic Press.
- Grice, H.P. (1989). *Studies in the way of words*. Cambridge: Harvard University Press.
- Grundy, P. (2008). *Doing pragmatics*. London: Hodder Education.
- Gülü, F. (2019). *Amber'in zaman kapsülü*. İzmir: TUDEM.
- Hassal, T. (2003). Requests by Australian learners of Indonesian. *Journal of Pragmatics*, 35 (12), 1903-1928.
- Hayashi, T. (1998). Gender differences in modern Turkish discourse. *International Journal of Sociology of Language*, 129, 117-126.
- Heath, S. B. (1983). *Ways with words: Language, life, and work in communities and classrooms*. New York: McGraw-Hill.
- Holtgraves, T. (2001). *Language as social action*. Routledge: New York.
- İmer, K., Kocaman, A., Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- İnan, İ. (2012). Pragmatik dil felsefesi, Taşdelen, D. (Ed.) içinde, *Dil Felsefesi* (s. 102-117). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- İşsever, S. (2020). Açık ders notları. *Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri*. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=7467>.
- Kanatlı, F. ve Çekici Y. E. (2019). Dil sosyalleşmesi bağlamında Türkçe eğitiminin geleceği, Sinanoğlu, A. ve Faozi, F. (Ed.). İçinde, *Biltek Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler Sempozyumu Tam Metin Kitabı* (s. 28-40). Ankara: Biltek.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kasper, G. (1988). Variation in interlanguage speech act realisation. *University of Hawai'i Working Papers in ESL*, 7(2), (pp. 117-142).
- Kasper, G. (1989). Variation in interlanguage speech act realisation. In S. Gass, C. Madden, D. Preston and L. Selinker (Eds.), *Variation in second language acquisition Volume I: Discourse and pragmatics* (pp. 37-58). Clevedon: Multilingual Matters.

- Kasper, G. (1997). *Can Pragmatic competence be taught?* Second Language Teaching and Curriculum Center.
- Kasper, G. and Rose, K. (2001). Pragmatics in language teaching. In K. Rose and G. Kasper (Eds.), *Pragmatics in language teaching* (pp.1-9). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kılıç, A. (2019). *Yabancı dil Olarak Türkçe öğretiminde/öğreniminde istek (rica) söz edimi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, V. (1993). *Söz-eylem kuramı açısından Türkçe’de “sen-siz” söylemi üzerine bir alan çalışması.* (Yayınlanmamış doktora tezi.) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koike, D. A. (1989). Pragmatic Competence and Adult L2 Acquisition: Speech Acts in Interlanguage. *The Modern Language Journal*, 73(3), 279-289.
- Kuczynski, L., and Parkin, C. M. (2007). Agency and bidirectionality in socialization: Interactions, transactions, and relational dialectics. In J. P. Grusec and P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of Socialization: Theory and Research* (pp. 259–183). New York: Guilford.
- Kulick, D., and Schieffelin, B. (2004). Language socialization. In A. Duranti (Ed), *Companion to Linguistic Anthropology* (pp. 349–368). Malden, MA: Blackwell.
- Kurt, Ö. (2018). *Yaban ördeği ailesinin göç yolculuğu.* İstanbul: Altın Kitaplar.
- Le Pair, R. (1996). Spanish request strategies: A cross-cultural analysis from an intercultural perspective. *Language Sciences*, 18, 651-670.
- Leech, G. (1983). *Principles of pragmatics.* London: Longman
- Li, D. (2017). Pragmatic socialization. In Duff P., May S. (Eds), *Language socialization. Encyclopedia of Language and Education.* Springer: Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02327-4_5-2.
- Lyons, John. (1968). *Introduction to theoretical linguistics.* Cambridge: Cambridge University Press.

- Maratsos, M. P. 2007. Commentary. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 72 (286): 121–126.
- Marquez Reiter, R. (2000). *Linguistic politeness in Britain and Uruguay: A contrastive study of requests and apologies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Martı, L. (2016). Inter-/Cross-cultural comparison: The case of German and Turkish. In M. Aicher-Jakob and L. Martı (Eds.), *Bildung, Dialog, Kultur: Migration und Interkulturalitaet als pädagogische und fachdidaktische Aufgabe in der Lehrerbildung* (pp.171-184). Baltmannsweiler, Germany: Scheider Verlag Hohengehren.
- Martı, L. (2006). Indirectness and politeness in Turkish-German bilingual and Turkish monolingual requests. *Journal of Pragmatics*, 38, 1836-1869.
- Mey, J. L. (1993). *Pragmatics: An introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Nodoushan, M.A. (2008). Persian requests: Redress of face through indirectness. *International Journal of Language Studies*, 2, 257-280.
- Ochs E., Schieffelin B. (2017). Language socialization: An historical overview. In Duff P., May S. (Eds) *Language Socialization. Encyclopedia of Language and Education*. Springer: Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02327-4_1-2
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Owen, J. S. (2001). *Interlanguage pragmatics in Russian: A study of the effects of study abroad and proficiency levels on request strategies*. Available from ProQuest Dissertations and Theses Database (UMI No. 3035194).
- Özdemir, A. (2016). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin söz edimleri anlama düzeyleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, G. (2016). *Kuş olsam evime uçsam*. İzmir: TUDEM.
- Polat, Y. (2010). *Yabancı dil öğretiminde söz edimleri*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Reynolds, J. F. (2008). Socializing puros pericos (little parrots): The negotiation of respect and responsibility in Antoneo Mayan sibling and peer networks. *Journal of Linguistic Anthropology*, 18 (1), 82–107.
- Ruzickova, E. (1998). *Face, face-threatening acts and politeness in Cuban Spanish*. (Unpublished doctoral dissertation) University of Pittsburgh, USA.
- Salazar Campillo, P. (2007). Examining mitigation in requests: A focus on transcripts in ELT coursebooks. In E. Alc3n Soler and M. P. Safont (Eds.), *Intercultural Language Use and Language Learning* (pp. 207-222). The Netherlands: Springer.
- Sarıçoban, A. ve Hişmanoğlu, M. (2004). Türkçedeki buyrum tümcelerinin edimbilimi üzerine. *Dil Dergisi*, (123), 31-48.
- Schieffelin, B. B., and Ochs, E. (1986). Language socialization. *Annual Review of Anthropology*, 15, 163–191.
- Schmidt, T. Y. (1994). *Authenticity in ESL: A study on requests*. Available from ERIC (ERIC no: ED415686).
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searl, J. R. (1979). *Expression and meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. R. ve Vanderveken, D. (1985). *Foundations of illocutionary logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seniarika, Yufrizal, H. & Sinaga, T. (2017). Gender, proficiency level, and social power in English requests by Indonesian EFL learners. *Education Research Journal*, 7(5), 103-108.
- Sertbarut, M. (2019). *Komşumuz çok acayip*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sifianou, M. (1992). *Politeness phenomena in England and Greece: A cross-cultural perspective*. New York: Oxford University Press.
- Stemler, S. (2001). *An overview of content analysis. Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7(17).

- Şeker, H. (2018). *Hayalet köy*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Takahashi, S. and DuFon, M.A. (1989). Cross-linguistic influence in indirectness: The case of English directives performed by native Japanese speakers. [ERIC Document Reproduction, No. ED 370 439].
- Tapunç, Z. (2017). *Masal kenti çocukları*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Thomas, J. (1995). *Meaning in interaction: An introduction to pragmatics*. New York: Longman.
- Tok, G. ve Çadırcı, Ü. (2008). *Teneke kaplı İvan*. İzmir: TÜDEM.
- Trosborg, A. (1994). *Interlanguage pragmatics: Requests, complaints and apologies*. Berlin: Mouton de Gruyer.
- Turan, Ü. D. (2012). Sözdizim. Özsoy, S. ve Emeksiz, E. Z. (ed). İçinde, *Genel Dilbilim I* (s. 128-141). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turan, Ü. D. (2013). Edimbilim I: Bağlam, konuşma ilkeleri ve söz eylem kuramı, Özsoy, S. ve Emeksiz, E. Z. (ed). İçinde, *Genel Dilbilim II* (s. 90-113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turan, Ü. D. (2019). Edimbilim I: Bağlam, konuşma ilkeleri ve söz eylem kuramı, Özsoy, S. ve Turan, Ü.D. (ed) içinde, *Genel Dilbilim II* (s. 117-139). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Usó-Juan, E. (2007). The presentation and practice of the communicative act of requesting in textbooks: Focusing on modifiers. In E. Alcón Soler and M. P. Safont (Eds.), *Intercultural Language Use and Language Learning* (pp. 223-243). The Netherlands: Springer.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Vellenga, H. 2004. *Learning pragmatics from ESL & ESL textbooks: How likely?* *TESLEJ*, 8 (2).
- Watson-Gegeo, K. A. and Nielsen, S. E. (2003). Language socialization in SLA. In Doughty, C. J. and Long, M. H. (Eds). *The Handbook of Second Language Acquisition*, (pp.155–77). New York: Basil Blackwell.
- Wierzbicka, A. (1991). *Cross-cultural pragmatics: The semantics of human interaction*. Berlin: Mouton de Gruyer.

- Wierzbicka, A. (2003). *Cross-cultural pragmatics: The semantic of human interaction*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Witten, C. M. (2002). *The effects of input enhancement and interactive video viewing on the development of pragmatic awareness and use in the beginning Spanish L2 classroom*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Texas at Austin, USA.
- Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical investigation*. Oxford: Blackwell.
- Wittgenstein, L. (2007). *Felsefi soruşturmalar*. (Çev. Haluk Barışcan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2011). *Tractatus logico-philosophicus*. (Çev. Oruç Aruoba). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yazdanfar, S. ve Bonyadi, A. (2016). Request strategies in everyday interactions of Persian and English speakers. *SAGE*, 6.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2017). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yener, M. (2019). *Mavi zamanlar*. İzmir: TUDEM.

EK-A: Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 15/01/2020
Sayı:
E-35853172-101.02.02-00000950979

0000950979

Sayı : 35853172-101.02.02
Konu : Ömer Rafi ÇİÇEK (Etik Komisyon İzni)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 19.12.2019 tarihli ve 51944218-101.02.02/00000912882 sayılı yazı.

Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Ömer Rafi ÇİÇEK**'in **Prof. Dr. Nermin YAZICI** danışmanlığında yürüttüğü "**Ödüllü Çocuk Romanlarında Rica (İstek) Sözeylemi**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **07 Ocak 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys> adresinden 9c17a717-2ee0-4ed5-804f-a173fa3b3235 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAÇ

